

**Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі
А. Байтұрсынов атындағы Қостанай мемлекеттік университеті**

Шет тілдер кафедрасы

**С.М. Смирнова
Ә.Қ Ақтас**

**Қазақ тілінде білім алушы студенттерге арналған
ағылшын тілі грамматикасы бойынша жаттығулар
жинағы**

тілдік емес факультеттердің студенттері үшін

Костанай, 2019

ББК 81.43.21я73
К 28

Құрастырушылар:

Смирнова Светлана Михайловна, шетел тілдері кафедрасының оқытушысы
Ақтас Әйгерім Қаныбекқызы, гуманитарлық ғылымдар магистранты, шетел тілдері кафедрасының оқытушысы

Рецензенттері:

Бекбосынова

Журсиналина Гульжанат Курмашевна., филология ғылымдарының кандидаты, практикалық лингвистика кафедрасының меңгерушісі., Қостанай Мемлекеттік Университеті

Кайыпбаева Айжамал., филология ғылымдарының кандидаты., тілдер теориясы және әдебиет кафедрасының доценті, Қостанай Мемлекеттік Университеті

Смирнова С.М.

Ақтас Ә.Қ

К 28 Қазақ тілінде білім алушы студенттерге арналған ағылшын тілі грамматикасы бойынша жаттығулар жинағы, 2019-92с.

Ағылшын тілінің грамматикасы бойынша жаттығулар жинағы тілдік емес факультеттердің студенттеріне ағылшын грамматикасының негізгі тақырыптарын меңгеруге көмектесу мақсатында жасалған. Әр тақырып студенттерге әр түрлі жаттығуларды орындау кезінде көмек көрсету үшін кішігірім теориялық енгізумен және кестелермен сүйемелденеді.

Бұл анықтамалық аудиторияда оқытушымен жұмыс істеу үшін де, өз бетінше жұмыс істеу үшін де қолданылуы мүмкін.

ISBN 978-601-7985-98-1

Гуманитарлық-әлеуметтік факультеттің әдістемелік кеңесімен бекітілген, хаттама

№ _____ от _____ 20__ г.

ББК 81.43.21я73

**© А. Байтұрсынов атындағы
Қостанай мемлекеттік университеті**

Мазмұны

I. Мазмұны

1.	
Кіріспе.....	4
2. Артикль	
3. Зат есім	
3.1 Зат есімдердің көпше түрі	
3.2. Зат есімдердің тәуелдік жалғауы.....	10
4. Есімдік. some, any, no, every және олардың қолданылуы.....	11
5. Much/ many; (a) little/ (a) few қолданылуы.....	15
6. Сын есімнің шырайлары.....	17
7. Шылаулар.....	20
8. Етістік. Шақтардың қолданылуы.....	26
8.1 Ауыспалы осы шақ.....	26
8.2 Жедел өткен шақ.....	28
8.3 Келер шақ.....	29
8.4 Созылыңқы осы шақ.....	30
8.5 Созылыңқы өткен шақ.....	39
8.6 Созылыңқы келер шақ.....	43
8.7 Аяқталған Осы шақ.....	41
8.8 Аяқталған өткен шақ.....	44
8.9 Аяқталған келер шақ.....	49
9. Модальдық етістіктер.....	54
10. Ырықсыз етіс.....	64
11. Шақтардың қиысуы. Төл сөз және төлеу сөз.....	64
12. Шартты рай. Шартты сөйлемдер.....	69
13. Шарты сөйлемдердің қолданылуы.....	75
14. Есімше.....	78
15. Көсемше.....	80
16.	
Инфинитив.....	82
17. Күрделі толықтауыш.....	84
18. Күрделі бастауыш.....	86
19. Герундий.....	88
20. Қолданылған ақпарат көздері.....	92

Кіріспе

Осы жинақты құрастыру кезінде авторлар тілдік емес мамандықтар үшін шет тіліндегі стандартты оқу бағдарламасының талаптарына сәйкес ағылшын тілінің негізгі грамматикалық тақырыптары бойынша жаттығуларды жүйелеу және ұсыну бойынша өздерінің негізгі тапсырмаларын көрді. Осы жаттығулардың орындалуы ағылшын тілінің грамматикасы бойынша мұқият іріктелген ақпараттар негізінде сөйлеу дағдылары мен дағдыларын дамытуға ықпал ететіні көзделеді

Грамматикалық тақырыптардың материалдарын жүйелейтін кестелер, схемалар және модельдер жақсы оқуды және табысты жаттығулар жасауға көмектеседі. Жаттығулар тілдік қиындықтарды жоғарылату принципіне негізделген. Осы жинақтың құрастырушылары жаттығулардың мәтіндері заманауи ағылшынша сөйлеу үлгілерінің кең спектрін ұсынуға тырысады, олар лексикалық құрамына қарай ақпараттық және тым күрделі емес. Коллекция тілдік емес факультет студенттеріне арналған. Шындығында, оны бұрын ағылшын тілінің негіздерін игерген және Ағылшын грамматикасы туралы білімдерін жақсартқысы келетін барлық адамдар табысты пайдалана алады. Жинақты сабақта жұмыс үшін де, мұғаліммен де, студенттердің өзіндік жұмысы үшін де пайдалануға болады

АРТИКЛЬ

Белгісіз артикль *a/an* зат немесе құбылыс туралы алғаш рет айтылса, жекеше түрдегі, саналатын зат есіммен қолданылады.

Егер зат есімнің алдында тәуелдік есімдігі немесе сілтеу есімдігі, тәуелдік жалғауында тұрған зат есім, есептік сан есім немесе терістеу тұрса "**no**" ("**not**" емес) артикль қолданылмайды.

1. Қажет жерде артикльді қойыңыз.

1. This is ... book. It is my ... book. 2. Is this your ... pencil? — No, it isn't my ... pencil, it is my sister's ... pencil. 3. I have ... sister. My ... sister is ... engineer. My sister's ... husband is ... doctor. 4. I have no ... handbag. 5. Is this ... watch? — No, it isn't ... watch, it's ... pen. 6. This ... pen is good, and that ... pen is bad. 7. I can see ... pencil on your ... table, but I can see no ... paper. 8. Give me ... chair, please. 9. They have ... dog and two ... cats. 10. I have ... spoon in my ... plate, but I have no ... soup in it.

Артикль дәстүрлі түрде қолданылатын немесе мүлдем қолданылмайтын "қатып қалған фразалар" бар. Бұл фразаларды жаттау керек.

Келесі конструкцияларды есте сақтаңыз.

There is a ... Where is the ... ?

Келесі сөйлемдерді есте сақтаңыз:

The (book) is on the (table). Бірақ: **The (book) is on a little (table)**

2. Қажет жерде артикльді қойыңыз.

1. Where is ... cat? — .. cat is on ... sofa. 2. Where is ... book? — .. book is on ... shelf. 3. Where are ... flowers? — ... flowers are in ... beautiful vase. 4. Where is ... vase? — ... vase is on ... little table near ... window. 5. Open ... window, please. ... weather is fine today. I can see ... sun in ... sky. I can see ... nice little bird. ... bird is sitting in ... big tree. ... tree is green. 6. There is ... little white cloud in ... sky. 7. We have ... large room. There is ... big sofa in ... room and ... little lamp on ... wall over ... sofa. I like to sit on ... sofa and read ... good book.

Келесі сөз тіркестерін есте сақтаңыз:

<i>to have (cook, make, prepare)</i>	<i>_ breakfast</i>	<i>to go to school</i>
	<i>_ lunch.</i>	<i>to go home</i>
	<i>_ tea</i>	<i>to come home</i>
	<i>_ dinner</i>	<i>to be in bed</i>
	<i>_ supper</i>	<i>to go to hospital</i>

3. Қажет жерде артикльді қойыңыз.

I go to ... school in ... morning, so I get up early. I usually get up at ... quarter past seven. I go to ... bathroom, turn on ... water and wash my face and hands. My father and mother also get up early in ... morning. My mother works at ... office. She is ... typist. My father is ... doctor. He works at ... polyclinic. We have ... breakfast in ... kitchen. We eat... porridge and ... eggs. We drink ... tea. My father

and mother leave ... home for ... work at ... half past eight. My father goes to ... polyclinic, and my mother goes to ... office. I don't leave ... home with my parents: ... school where I study is near our house.

Есіңізде болсын, кейбір сын есімнің алдында белгілі артикль қолданылады
*E.g. Asia is **the largest** continent.*
*My brother is **the best** pupil in his class.*

4. Қажет жерде артикльді қойыңыз.

When we want to write ... letter, we take ... piece of ... paper and ... pen. We first write our-... address and ... date in ... right-hand corner. Then on ... left-hand side we write ... greeting. We may write, for instance, "My dear brother," "Dear Henry," etc., and then on ... next line we begin ... real letter. We must not forget to leave ... margin on ... left-hand side of ... page. At ... end of ... letter we write "Yours," and then we sign our name. We put ... letter into ... envelope and close ... envelope. On ... envelope we write ... name and address of ... person who will receive it. We stick ... stamp in ... top right-hand corner, and then we post ... letter.

Келесі сөз тіркестерін есте сақтаңыз:
What's the use?

5. Қажет жерде артикльді қойыңыз.

Once there lived ... man who was very fond of ... gold. He used to say: "While I have my gold, I am ... happiest man in ... world." And so all his life he saved ... money. One day he was travelling in ... desert of ... North Africa. He lost his way. He had no ... food or ... water. He was almost dying of ... hunger. He was so weak that he could not walk, he could only crawl. ... heat was terrible. There were only ... stones and ... sand around. Just then he saw ... bag lying on ... sand. He hoped that he would find ... food in it and ... water, too. He crawled up to ... bag and opened it. He saw that ... bag was full of ... gold. What is ... use of ... gold to ... hungry man in ... desert? He left ... bag on ... hot sand, crying bitterly: "I am ... most unhappy man in ... world."

United Kingdom.

Географиялық атаулармен артикльді пайдалану ережелері.
*Белгілі артикль **the** өзендердің, арналардың, теңіздердің, шығанақтардың, төгілулердің, мұхиттардың, архипелагтардың, тау тізбектерінің атауларының алдында қолданылады.*
Көлдердің, жекелеген тау шыңдарының, жекелеген аралдардың, континенттердің, қалалардың, елдердің атауларының алдында артикль пайдаланылмайды.
Ерекшеліктер:

the United States of America
the United Kingdom of Great Britain and
Northern Ireland
the Netherlands

the Ukraine
the Crimea
the Congo.

6. Қажет жерде артикльді қойыңыз.

1.... Moscow is situated on ... Moscow River. ... Moscow is a river that moves very slowly. There is ... canal called ... Moscow-Volga Canal which joins ... Moscow to ... Volga. ... Volga runs into ... Caspian Sea. 2. Several rivers run into ... sea at... New York. ... most important is ... Hudson River which empties into ... Atlantic Ocean. Besides ... Hudson there are ... two other rivers: ... East River and ... Harlem River. 3. In ... Siberia there are many long rivers: ... Ob, ... Irtysh, ... Yenissei, ... Lena and ... Amur. 4. ... Altai Mountains are ... higher than ... Urals.

7. Керек жерде бос орынды артикльмен толтырыңыз:

1. ... Volga is ... longest river in ... European part of ... Russia. 2. I'd like to go on ... excursion to ... Crimea. 3. There is ... stadium not far from our ... house. ... stadium is ... largest in our town. 4. My brother is ... pupil of ... 8th form and he wants to become ... engineer. 5. ... chemistry is his favourite subject at ... school. 6. ... children like ... ice-cream. 7. Can you tell me ... way to ... theatre? 8. Here is ... book you need. 9. ... walls of our classroom are yellow. 10. ... butter and ... cheese are made of ... milk. 11. Which ... fruit do you like: ... apples or ... oranges? 12. I go to ... bed at 12 o'clock at night. 13. When will you finish ... school? 14. I get up at 7 o'clock in ... morning.

Келесі сөз тіркестерін есте сақтаңыз:

in the north
in the south
in the east
in the west
to the north
to the south
to the east
to the west

8. Қажет жерде артикльді қойыңыз.

1. ... Neva flows into ... Gulf of ... Finland. 2. ... Pacific Ocean is very deep. 3. ... Urals are not very high. 4. ... Kazbek is ... highest peak of ... Caucasus. 5. ... Alps are covered with ... snow. 6. ... Shetland Islands are situated to ... north of ... Great Britain. 7. ... USA is ... largest country in ... America. 8. ... Crimea is washed by ... Black Sea. 9. ... Lake Baikal is ... deepest lake in ... world. 10. ... Paris is ... capital of ... France. 11. Lomonosov was born in ... small village on ... shore of ... White Sea. 12. Gogol was born in ... Ukraine in 1809. 13. ... Caucasus separates ... Black Sea from ... Caspian Sea. 14. ... Europe and ... America are separated by ... Atlantic Ocean. 15. ... Baltic Sea is stormy in winter.

9. Керек жерде бос орынды артикльмен толтырыңыз:

1. ... England has to import ... raw materials, such as ... timber, ... petroleum, ... wool and others. 2. Many ships with ... grain, ... oil, ... cotton and other goods come to ... London along ... river Thames. 3. I usually drink ... tea with ... sugar. 4. Will you have ... cup of tea? 5. Pass me ... sugar, please. 6. ... tea is very hot, I'll put ... milk in it. Don't pour milk into my cup, please. I don't like ... tea with ... milk. 7. ... Peace is ... life, ... war is ... suffering and ... death. 8. What ... beautiful rose! What ... beautiful flowers! 9. Good ... luck! 10. We shall go to ... theatre ... next week. 11. We shall see ... new play at ... Belarusian Drama Theatre. 12. Let's go to ... cinema. 13. They say ... new detective film is on.

10. Қажет жерде артикльді қойыңыз.

1. This is ... pen. It is ... good pen. ... pen is black. It is on ... table. 2. I have got ... dog. ... dog's name is Spot. He is ... big grey dog. ... dog is very strong. 3. My friend has ... sister. Her name is Ann. ... girl is ... pupil. 4. We have ... picture in ... living-room. ... picture is very good. It is on ... wall. 5. ... Irish Sea is between ... Great Britain and ... Ireland. 6. There is ... map on ... wall of ... classroom. It is ... map of ... world. There are many seas and lakes on ... map. This is ... Mediterranean Sea and that is ... Red Sea. These are ... Himalayas. They are ... highest mountains in ... world. 7. We live in ... St. Petersburg. ... St. Petersburg is ... very large city. It is one of ... largest cities in ... Russia.

11. Қажет жерде артикльді қойыңыз.

1. ... Russia occupies ... eastern half of ... Europe and ... northern third of ... Asia. 2. ... climate of ... northern part of ... Russia is severe. 3. This winter is ... true Russian winter with ... hard frosts. 4. It is warm in ... Crimea and ... Caucasus. 5. ... Washington is ... capital of ... United States of America. 6. I want to go to ... New York some day. 7. ... best way to know and understand ... people of ... other countries is to meet them in their own homes. 8. Is ... Australia ... island or ... continent? 9. ... Red Sea is between ... Africa and ... Asia. 10. There are six continents in ... world, 11. ... France is to ... north of ... Italy.

12. Ағылшын тіліне аударыңыз, артикльдің қолданылуына назар аударыңыз.

1. Күз — жаңбырлы кезең. 2. Су мен ауа өмір үшін қажет. 3. Кешке мен кофені емес, шай немесе сүтті ішемін. 4. Сүт тым суық, оны ішпе. 5. Ол бір стакан су сұрады. 6. Бұл өте қарапайым сұрақ. Мектеп оқушысы оған жауап бере алады. 7. Маған жазған мақаланды көрсеті. 8. Ивановтар таңертең оңтүстікте кетті. 9. Өкінішке орай, сізбен түскі ас іше алмаймын.

Зат есімнің көпше түрі

Жалпы ережесі –s немесе–es (қатаң дауыссыздар кейін) жалғауы, жекеше түрдегі саналатын зат есімдерге жалғанады:

a cat – cats мысықтар	a baby – <u>babies</u> сәби - сәбилер
a book – books кітаптар	a city – <u>cities</u> қала-қалалар
f→ves	
a life – lives өмірлер	
a knife – knives пышақтар	
a shelf – shelves сөрелер,бірақ	a roof - roofs шатырлар

1. Берілген зат есімдерді көпше түрде жазыңыз (көпше түрдің алдында белгісіз артикльді алып тастау керек екенін ұмытпаңыз),

A table, a plate, a fox, a room, a lady, a knife, a chair, a bus, a Negro, a match, a way, a house, a family, a flag, a town, a wolf, a country, a lion, a park, a play.

Келесі зат есімдердің көпше түрін есте сақтаңыз:

<i>a man — men</i>	<i>a goose — geese</i>
<i>a woman — women</i>	<i>a tooth — teeth</i>
<i>a child — children</i>	<i>a fool — feet</i>
<i>a mouse — mice</i>	<i>an ox — oxen</i>

Есіңізде болсын:

<i>an Englishman — Englishmen</i>
<i>a Frenchman — Frenchmen</i>
<i>a German — Germans</i>

Бірақ:

Көпше түрі жекеше түрі сияқты жазылатын зат есімдерді есте

сақтаңыз:

<i>a sheep — sheep</i>
<i>a deer — deer</i>
<i>a swine — swine</i>

2. Келесі зат есімдерді көпше түрге айналдырыңыз (артиклге назар аударыңыз: көпше түрде белгісіз артикль түсіріледі, белгілі артикль сақталады).

A star, a mountain, a tree, a shilling, a king, the waiter, the queen, a man, the man, a woman, the woman, an eye, a shelf, a box, the city, a boy, a goose, the watch, a mouse, a dress, a toy, the sheep, a tooth, a child, the ox, a deer, the life, a tomato.

Есте сақтаңыз: this is — these are

that is — those are

there is — there are

it is — they are

3. Келесі сөйлемдерді көпше түрінде жазыңыз.

1. This is a star. 2. This is a boy. 3. This is a baby. 4. That is a plate. 5. That is a flower, j 6. That is a bookshelf. 7. Is this a sofa? 8. Is this a bookcase? 9. Is this a

man? 10. Is that a ball? 11. Is that a train? 12. Is that a plane? 13. Is the window open? 14. Is the door closed? 15. Is the boy near the window? 16. That is not a king, 17. That is not a queen. 18. That is not a bus. 19. This isn't a mountain. 20. That isn't a goose. 21. This isn't a mouse. 22. It is a sheep. 23. It is a cigarette. 24. It is a cat. 25. It is not a girl. 26. It isn't a bag. 27. It isn't a tree. 28. It is not a bad egg. 29. It is a good egg. 30. Is that a flower?

4. Келесі сөйлемдерді көпше түрінде жазыңыз.

1. What is that child's name? 2. The cat has caught a mouse. 3. There was a lady, a gentleman, a boy and a girl in the room. 4. In the farm-yard we could see an ox, a sheep, a cow and a goose. 5. Is this worker an Englishman or a German? -He is a Frenchman. 6. Why don't you eat this potato? 7. This strawberry is still green. 8. The withered leaf has fallen to the ground. 9. Can you see a bird in that tree? 10. Does your tooth still ache? 11. I held up my foot to the fire to warm it. 12. His child studies very well. 13. This man works at our office. 14. There is a new house in our street. 15. This story is very interesting. 16. I have hurt my foot. 17. The wolf has been shot. 18. He keeps his toy in a box. 19. Put this knife on that table.

5. Келесі сөйлемдерді көпше түрінде жазыңыз.

1. This is a bird. 2. Is that also a bird? - No, it isn't. That is a cat. 3. Is that a good horse? — Yes, it is. 4. Is that cow big or small? - It is big. 5. This is an apple and that is a flower. 6. Where is the coin? It is in the box. 7. What colour is the box? - It is green. 8. What is it made of? - It is made of wood. 9. What is that man? - He is a clerk. 10. Is he in the office? - Yes, he is. 11. Is that woman a typist? - No, she isn't. - What is she? — She is a doctor. 12. Is his brother at home? - Yes, he is. 13. This house has a balcony looking out on the street. 14. The architecture of this building is quite modern. 15. This is a new district of St. Petersburg. 16. There is a shop, a cinema and a theatre in the new district. 17. He is a retired worker. 18. I am a doctor. 19. We hear the sounds of a child's voice. 20. She is a nice girl.

Зат есімнің тәуелдік жалғауы

the student's book	=	(оның) студенттің кітабы
the book of the student		
the students' books	=	(олардың) студенттердің кітаптары

6. Тәуелдік жалғауын қоладана отырып келесі сөз тіркестерін өзгертіңіз.

1. The room of my friend. 2. The questions of my son. 3. The wife of my brother. 4. The table of our teacher. 5. The poems of Pushkin. 6. The voice of this girl. 7. The new club of the workers. 8. The letter of Pete. 9. The car of my parents. 10. The life of this woman. 11. The handbags of these women. 12. The flat of my sister is large. 13. The children of my brother are at home. 14. The room of the boys is large. 15. The name of this girl is Jane. 16. The work of these students is interesting.

7. Тәуелдік жалғауды қолдана отырып ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Ол маған өзінің әпкесінің хатын көрсетті. 2. Ол ағасының конькилерін алды. 3. Маған сіздің оқушыларыңыздың дәптерлерін беріңіз. 4. Балалардың заттарын әкеліңіз. 5. Кеше балалар құстың ұясын тапты. 6. Бұл менің досымның отбасысы. Менің досымның әкесі - инженер. Менің досымның анасы - мұғалім. 7. Бұл кімнің сөмкесі? - Бұл Томның сөмкесі. 8. Бұл кімнің сөздіктері? - Бұл студенттердің сөздіктері. 9. Сіз мұғалімнің кітабын көрдіңіз бе? 10. Маған осы баланың жазуы ұнайды. 11. Мен әпкемнің дауысын естіп тұрмын. 12. Ол терезені ашқан соң балалардың күлкісі мен айқайларын естіді. 13. Ол балалардың дымқыл етіктерін пешке қойды. 14. Бұл әжемнің орындығы.

Есімдік

SOME, ANY, NO, EVERY ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ТУЫНДЫЛАРЫ

Жіктеу есімдігі: I, she, he, it.

Тәуелділік есімдігі: My, his, her, its.

Өздік есімдігі: myself, himself, herself, itself (жекеше түр үшін), yourselves ourselves, themselves (көпше түр үшін)

Жіктеу есімдігі: I, he, she, it, we, you, they.

Жіктеу есімдігі табыс септігі: me, him, her, it, you, us, them.

Тәуелдік есімдігі зат есіммен: my, his, her, its, our, your, their.

Тәуелдік есімдігі зат есімсіз: mine, his, hers, ours, yours, theirs.

Өздік есімдігі: myself, himself, herself, itself, yourself, ourselves, themselves.

Some бірнеше деген мағынаны білдіреді.	
Қолданылуы	
Болымды түрі	We have got <i>some</i> dictionaries.
Болымсыз түрі	We have got <i>no</i> dictionaries. We haven't got <i>any</i> dictionaries.
Сұраулы түрі	Have you got <i>any</i> dictionaries?

1. *some, any* немесе *no* қойыңыз.

1. There are ... pictures in the book. 2. Are there ... new students in your group? 3. There are ... old houses in our street. 4. Are there ... English textbooks on the desks? - Yes, there are.... 5. Are there ... maps on the walls? —No, there aren't.... 6. Are there ... pens on the desk? - Yes, there are.... 8. Are there ... sweets in your bag? - Yes, there are.... 9. Have you got ... English books at home? - Yes, I have.... 10. There are ... beautiful pictures in the magazine. Look at them. 11. There is ... ink in my pen: I cannot write.

something — бірдеңе
Қолданылуы

Болымды түрі	I can see <i>something</i> on the table.
Болымсыз түрі	I can see <i>nothing</i> on the table. I cannot see <i>anything</i> on the table.
Сұраулы түрі	Can you see <i>anything</i> on the table?

Everything – бәрі

2. Something, anything, nothing немесе everything қойыңыз.

1. ... is all right, the patient is much better today! 2. Is there ... interesting in the program of the concert? 3. I could see ... : it was quite dark. 4. Give me ... to drink. 5. I didn't take any money with me so I couldn't buy ... . 6. My new eyeglasses are very good, I can see ... now. 7. I saw ... near the wood that looked like a tent.

3. Something, anything, nothing немесе everything қойыңыз.

1. Give me ... to read, please. - With pleasure, 2. I don't know ... about your town. Tell me .., about it. 3. Please give me ... warm: it is cold here. 4. I understand ... now. Thank you for your explanation. 5. There is ... white in the box. 'What is it? 6. Is there ... that you want to tell me? 7. Where is the book? — It is on the table. - No, there is ... there.

somebody — біреу	
Қолданылуы	
Болымды түрі	He asked <i>somebody</i> to help him.
Болымсыз түрі	He asked <i>nobody</i> to help him. He did not ask <i>anybody</i> to help him.
Сұраулы түрі	Did he ask <i>anybody</i> to help him?

everybody — бәрі

Сілтеу есімдігі жекеше түрі: this, that.

Сілтеу есімдігі көпше түрі: these, those.

Белгісіз және болымсыз есімдіктер:

some/any	кейбіреу
no	ешқайсысы
somebody/someone	біреу
something	бірдеңе
anybody/anyone	біреу
anything	бірдеңе, ештеңе

nobody/ no one
nothing

ешкім
ештеңе

4. *Somebody, anybody, nobody* немесе *everybody* қойыңыз.

1. Has ... in this group got a dictionary? 2. ... left a magazine in our classroom yesterday. 3. The question was so difficult that ... could answer it. 4. I am afraid I shan't be able to find ... in the office now: it is too late. 5. ... knows that water is necessary for life. 6. Is there ... here who knows French? 7. You must find ... who can help you. 8. ... knew anything about America before Columbus discovered it. 9. I saw ... in the train yesterday who looked like you. 10. There is ... in the next room. I don't know him. 11. Please tell us the story. ... knows it. 12. Is there ... in my group who lives in the dormitory? 13. Has ... here got a red pencil? 14. ... can answer this question. It is very easy.

5. Бос орынды жақшаның ішіндегі керек сөз арқылы толтырыңыз.

1. We haven't ... black stockings (no, any). 2 They have ... red boots, Kate (any, no). 3. I don't want... today, thank you (nothing, anything). 4. "I haven't got ... clean exercise-books, Mother," said the boy (any, no). 5. "We shall not buy ... in this shop, children," said the mother (nothing, anything). 6. Didn't you buy ... potatoes yesterday (any, no)? 7. I didn't see ... in the street when I went out (anybody, nobody). 8. We did not play ... games in the yard because it was raining all day long (no, any). 9. There is ... at home (anybody, nobody). 10. How much did you pay for these boots? - I didn't pay ... (nothing, anything). They are a present from my grandmother. 11. Have you lost ... (anything, nothing)? - No, nobody here has lost ... (nothing, anything).

6. Ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Асханада біреу бар ма? 2. Балабақшада ешкім жоқ. 3. Біздің бөлмеде біреу бар ма? 4. Анда біреу бар. 5. Онда ешкім жоқ. 6. Кітапханада біреу бар ма? 7. Перделердің арғы жағында бір нәрсе бар ма? - Жоқ, онда ештеңе жоқ. 8. Сөмкеде бір нәрсе бар. 9. Үйде біреу бар ма? - Иә, онда біреу бар. 10. Үстел астында бір нәрсе бар ма? - Иә, онда бір нәрсе бар. 11. Онда ештеңе жоқ. 12. Дәрігер кабинетінде біреу бар ма? — Жоқ, онда ешкім жоқ. 13. Біздің кітапханада ағылшын тіліндегі кітаптар бар. 14. Сіздің кітапханада Джек Лондонның кітаптары бар ма? 15. Нағашым бірдеңі айқысы келеді деп айтуға болады. 16. Келесі күні менің ағам бәрін білді. 17. Егер сіз бірдеңе жегіңіз келсе, вагон-мейрамханаға барыңыз. 18. Саяхатыңыз туралы айтып беріңізші.

somewhere —бір жерде	
Қолданылуы	
Болымды түрі	I saw this man somewhere.

Болымсыз түрі	<i>I saw this man nowhere. I did not see this man anywhere.</i>
Сұраулы түрі	<i>Did you see this man anywhere?</i>

everywhere — барлық
жерде

7. Somewhere, anywhere, nowhere немесе everywhere қойыңыз.

1. I put my dictionary ... yesterday and now I can't find it ....- Of course that is because you leave your books.... 2. You must go ... next summer. 3. Did you go ... on Sunday? 4. Let's go.... The weather is fine. I don't want to stay at home in such weather. 5. I cannot find my glasses.... I always put them ... and then look for them for hours. 6. Today is a holiday. The streets are full of people. There are flags, banners and flowers....

8. Ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Үстелде дөңгелек бір зат жатыр. Бұл не? 2. Бұл туралы ешкім білмейді. 3. Қалада саябақтар көп. Барлық жерде ағаштар мен гүлдер. 4. Бұл бөлмеде біреу бар. 5. Анна осы ауданда тұрады. 6. Мен осы қалада ешкімді білмеймін. 7. Маған бірдеңе жеуге беріңізші, өтінемін. 8. Біздің мұғалімнің мекен-жайын кім біледі? 9. Барлығы жақсы. 10. Біреу теледидарды көргісі келеді ме? 11. Біз бұл әнді барлық жерде естідік. 12. Ол балабақшаның бір жерінде.

9. Келесі сөздердің біреуін қойыңыз: some, any, no, the немесе бос қалдырыңыз.

1. Сорпада (жалпы) көп су бар. ... soup contains much water. 2. Сорпа дайын. ... soup is ready. 3. Маған суп беріңізші. Give me ... soup. 4. Бұл суптың аты-борщ. The name of ... soup is borsch. 5. Алдымен суды жылыту керек. First of all we must heat ... water. 6. Алдымен суды жылыту керек. First of all we must heat ... water. 7. Су оттегі пен сутектен тұрады. ... water consists of hydrogen and oxygen. 8. Сабын жуыну үшін қажет. ... soap is necessary for washing. 9. Қол жуғышта сабын жоқ. There is ... soap on the wash-stand. 10. Сабын сөреде жатыр. ... soap is on the shelf. 11. Бұл сабынның түсі маған ұнамайды. I don't like the colour of ... soap. 12. Сізде карбол сабыны бар ма? Have you got ... carbolic soap? 13. Карелияда қағаз шығаратын фабрикалар көп. There are many factories in Karelia that produce ... paper. 14. Стенгазетке арналған қағаз үстелдің үстінде. ... paper for the wall-newspaper is on the table. 15. Маған қағаз беріңізші. Give me ... paper.

10. Келесі сөздердің біреуін қойыңыз: some, any, no, the, a немесе бос қалдырыңыз.

1. ... cats like ... milk. 2. They stopped in ... front of ... house where Tom lived. 3. I showed him ... way to ... station. 4. What is ... name of ... street in which you live? 5. I want to say ... words to your sister. 6. ... tea in this glass is cold. 7.... sun was high in ... sky. 8. Oh, there are ... apples in ... vase: ... children have eaten all of them. Please put ... apples into ... vase. 9. Yesterday we had ... fish for dinner. 10. He gave me ... coffee. 11. I drank ... cup of ... coffee after ... dinner. 12. She bought ... new books yesterday. 13. Where are ... books which you brought from ... library yesterday? 14. Did you buy ... apples when you were at ... shop? 15. We could not skate because there was ... snow on ... ice.

11. Бос орынды *some, any, no, every* есімдіктерімен немесе туындысымен толтырыңыз.

1. You must ask ... to help you in this work. 2. If I have ... free time, I shall go... tonight. 3. Have you heard ... about our plan? 4. Did ... see this film yesterday? 5. Did you say ? -No, I said ... 6. I know ... about it and he doesn't know ... about it either. ... knows about it.

much/many; (a) little/ (a) few қолданылуы

Much, little үстеулері өлшем-шама үстеуі болып келеді және баяндауыштан кейін келеді.

Болымды сөйлемдерде олар көбінесе ***much, little*** сөзімен тіркесіп жазылады. Және осындай сөйлемдерде көбінесе *much* үстеуінің орнына ***a lot*** сөзі қолданылады:

I usually read Turkish a lot. (Мен негізінен түрікше көп оқимын)

I usually read Turkish very much. (Мен негізінен түрікше көп оқимын)

She reads English very little. (Ол негізінен ағылшынша аз оқиды)

Ал сұраулы және болымсыз сөйлемдерде олар *very* сөзінсіз қолданылуы да мүмкін:

Do you read much? (Сен көп оқисың ба?)

I don't read much now. (Мен қазір көп оқымаймын)

Зат есімнің түрі	“көп”	“аз”	“бірнеше”
саналатын	many	few	a few
саналмайтын	much	little	a little

1.Келесі сөз тіркестерін ағылшын тіліне аударыңыз.

Көптеген дәптерлер, көп сүт, көп су, көп күн, көп газет, көп бор, көп қар, көп жыл, көптеген суреттер, көп музыка, көп ұл балалар, көп қыз балалар, көп шай, көп лимон, көп ет, көп бөлме, көп мұғалімдер, көп жұмыс, көп ауа, көп құс, көп машиналар.

2.*Much* немесе *many* қойыңыз.

1. Please don't put ... pepper on the meat. 2. There were ... plates on the table. 3. I

never eat I... bread with soup. 4. Why did you eat so ... ice-cream? 5. She wrote us ... letters from the country. 6. ... of these students don't like to look up words in the dictionary. 7. ... in this work was too difficult for me. 8. ... of their answers were excellent. 9. ... of their conversation was about the institute. 10. There are ... new pictures in this room. 11. There are ... teachers at our school, and ... of them are women. 12. ... of these plays are quite ... new. 13. Thanks awfully for the books you sent me yesterday. - Don't mention it, it wasn't ... bother. 14. ... of her advice was useful. 15. He had ... pairs of socks.

<p>Аз - <i>little time</i> (жекеше) - <i>few books</i> (көпше)</p>
---

3. Келесі сөз тіркестерін ағылшын тіліне аударыңыз.

Аз үй, аз шай, аз тостаған, аз алма, аз терезе, аз қағаз, аз кофе, аз мақалалар, аз қуаныш, аз сорпа, аз ағаштар, аз шөп, аз балалар, аз ойыншықтар, аз жарық, аз парталар, аз шұжық, аз шырын, аз кітап, аз гүлдер, аз тұз, аз достар, аз сарайлар.

4. *little* немесе *few* қойыңыз.

1. I have ... time, so I can't go with you. 2. He has ... English books. 3. There is ... ink in my pen. Have you got any ink? 4. There are ... bears in the zoo. 5. Tom Canty was the son of poor parents and had very ... clothes. 6. There is too ... soup in my plate. Give me some more, please. 7. The children returned from the wood very sad because they had found very ... mushrooms. 8. There was too ... light in the room, and I could not read. There are very ... people who don't know that the earth is round.

5. Бос орынды есімдіктермен немесе үстеулермен толтырыңыз *much*, *many*, *more*, *less*, *(a) little*, *(a) few*.

1. How ... English words do you know? 2. There are ... parks in our city. 3. They work too ... 4. Does he read...? — It's a pity but he reads too ... 5. I had very ... friends at school. 6. Do you speak English....? 7. Hurry up! We have ... time to waste. 8. Don't hurry! We have ... time before the train comes in. 9. I have something to say. May I have... words with you? 10. Some ... tea, please. 11. Please, try to make... noise. 12. I don't drink ... coffee. 13. There were not ... people at the stadium yesterday.

6. Бос орынға *much*, *many*, *little*, *a little*, *few*, *a few* қойыңыз:

1. I'd like to say ... words about my travelling. 2. She gave him ... water to wash his hands and face. 3. He had ... English books at home, so he had to go to the library. 4. After the lesson everybody felt... tired. 5. Let's stay here ... longer. I like it here. 6. There were ... new words in the text and Peter spent ... time learning them. 7. There was ... sugar in the bowl, and we had to put... sugar there. 8. My mother knows German ... and she can help you with the translation of this text. 10.

When we walked ... farther down the road we met another group of pupils. 11. Have you got... time before the lesson?

Салыстырыңыз:		
Жеткіл іксіз	I have <i>little</i> time	Менде <i>аз</i> уақытым бар
жеткілі кті	I have <i>a little</i> time	Менде <i>біраз</i> уақытым бар
Жеткіл іксіз	I have <i>few</i> books	Менде <i>аз</i> кітабым бар
жеткілі кті	I have <i>a few</i> books	Менде <i>бірнеше</i> кітабым бар

7. Келесі сөз тіркестерін ағылшын тіліне аударыңыз.

Аз ақша, аз ақша, бірнеше орындықтар, аз орындықтар, бірнеше әндер, аз әндер, аз көңілді, аз ұлдар, аз су, бірнеше адам, аз су, аз ауа, аз үстел, бірнеше минут, бірнеше мысық, аз шөп, аз сәттілік, бірнеше күн, аз жұмыс, бірнеше тұз, бірнеше қасық, аз жарық, аз терезе, бірнеше машина, сәл қант, аз жұмыртқа, аз ірімшік.

8. *Little, a little, few* или *a few* сөздерін қойыңыз.

1. I have ... money, so we can go to the cinema. 2. I have ... money, so we cannot go to the cinema. 3. This girl works very ... , that's why she knows nothing. 4. Mother gave us ... apples, and we were glad. 5. He did not like it at the camp: he had very ... friends there. 6. This lemon drink is sour; if you put ... sugar in it, it will be sweeter. 7. This lemon drink is sour; if you put ... lumps of sugar in it, it will be sweeter. 8. The hall was almost empty: there were ... people in it. 9. I can't buy this expensive hat today: I have too ... money. 10. She left and returned in ... minutes. 11. I think you can spare me ... time now. 12. I am sorry I have seen ... plays by this author.

9. *Much, many, little, few, a little* немесе *a few* сөздерін қойыңыз.

1. He had ... English books at home, so he had to go to the library for more books. 2. She gave him ... water to wash his hands and face. 3. I'd like to say ... words about my journey. 4. After the play everybody felt ... tired. 5. Let's stay here ... longer: it is such a nice place. 6. There were ... new words in the text, and Peter spent ... time learning them. 7. There was ... hay in the barn, and the children could not play there. 8. There was ... water in the river, and they decided to cross it. 9. My mother knows German ... and she can help you with the translation of this letter. 10. When we walked ... farther down the road, we met another group of students. 11. Have you got I... ink in your pen? 12. At the conference we met ... people whom we knew well. 13. There are very ... old houses left in our street. Most of them have already been pulled down. 14. If you have ... spare time, look through this book. You will find ... stories there which are rather interesting. 15. There are ... things here which I cannot understand.

10. Ағылшын тіліне аударыңыз:

Көп дәптерлер, көп сүт, көп су, көп күн, көп газет, көп бор, көп қар, көп жыл, көптеген суреттер, көп музыка, көп қант, көп шай, көп лимон, көп ет, көп бөлме, көп мұғалімдер, көп жұмыс, көп ауа, көп құс, көп машина.

СЫН ЕСІМНІҢ ШЫРАЙЛАРЫ

Біртекті және көптексі сын есімдер		
Жай шырай	Салыстырмалы шырай	Күшейтпелі шырай
small	smaller	the smallest
large	larger	the largest
big	bigger	the biggest
happy	happier	the happiest

1. Келесі сын есімдерді сын есімнің салыстырмалы және күшейтпелі шырайы ретінде жазыңыз:

1) tall, long, short, hot, cold, nice, large, big, wide, strong, happy, warm, high, heavy, low, hard, busy, easy, bright;

2) interesting, comfortable, important, necessary, beautiful, famous, pleasant, popular, wonderful, active, careful.

Шырайлардың ерекше жағдайын есіңізде сақтаңыз		
Жай шырай	Салыстырмалы	Күшейтпелі
old	elder older	the eldest the oldest
far	farther	the farthest
good	better	the best
bad	worse	the worst

2. Ағылшын тіліне аударыңыз.

Ескі, ересек, ең ескі, ең үлкен, менің үлкен ағам, менің ескі досым, одан әрі алыс, ең алыс, ең ұзын, қысқа, бақытты, бақытты, бақыттырақ, ең бақытты, ең жақсы, ең қара, ұзын, нашарлау, Жақсырақ, жылырақ, оның ең жақсы досы, оның кіші ұлы, оның үлкен ұлы.

Күрделі сын есімдер

Жай шырай	Салыстымалы шырай	Күшейтпелі шырай
interesting	<i>more interesting</i>	<i>the most interesting</i>
beautiful	<i>more beautiful</i>	<i>the most beautiful</i>

3. Сұрақтарға жауап беріңіз:

a) Are the mountains of the Crimea as high as the mountains of the Caucasus?

Is the climate of England as mild as that in our country?

Is the Volga longer than the Don?

Is the Moscow underground the best in the world?

б) Which is the shortest month of the year?

Which is the biggest city in Great Britain?

Which season is the coldest?

4. Сын есімнің қажетті шырайын пайдаланып жақшаны ашыңыз.

1. Which is (large): the United States or Canada? 2. What is the name of the (big) port in the United States? 3. Moscow is the (large) city in Russia. 4. The London underground is the (old) in the world. 5. There is a (great) number of cars and buses in the streets of Moscow than in any other city of Russia. 6. St. Petersburg is one of the (beautiful) cities in the world. 7. The rivers in America are much (big) than those in England. 8. The island of Great Britain is (small) than Greenland. 9. What is the name of the (high) mountain in Asia? 10. The English Channel is (wide) than the straits of Gibraltar. 11. Russia is a very (large) country.

Есіңізде сақтаңыз:

as ... as – сондай... сияқты

not so ... as — ондай емес...сияқты

5. As ... as немесе so ... as сөздерін қойыңыз.

1. Mike is ... tall ... Pete. 2. Kate is not ... nice ... Ann. 3. My room is ... light ... this one. 4. This book is not ... thin ... that one. 5. Sergei is... old ... Michael. 6. She is ... young ... Tom's brother. 7. This woman is ... good ... that one. 8. Nick's English is not ... good ... his friend's. 9. I am not ... tall ... Pete. 10. This woman is ... young ... that one. 12. I am ... thin ... you. 13. Kate is ... lazy ... her brother. 14. This child is not ... small ... that one.

6. Келесі сөйлемдерді ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Бұл үй анау үй сияқты биік. 2. Бүгін өзеннің суы кешегіндей жылы емес. 3. Сен әкем сияқты ақылды емессің. 4. Үндістан Қытай сияқты үлкен емес. 5. Темза Нева сияқты сұлу. 6. Оның әжесі атасы сияқты кәрі емес. 7. Алма алмұрт сияқты дәмді, бірақ алмұрт сияқты дәмді емес. 8. Орыс мұражайы Эрмитаж сияқты бай ма? 9. Державин Пушкин сияқты танымал емес. 10.

Днепр Волга сияқты ұзын емес. 11. Өткен жылы тамыз шілде сияқты ыстық болды.

*Than шылауын сын есімнің салыстырмалы шырайында қолдануға
ұмытпаңыз:*

Tom is taller than Kate.

Том Катядан ұзынырақ.

7. Ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Ең ыстық күндер жазда болады. 2. Жаңбырлы ауа райы күзде болады. 3. Көп оқыған сайын көбірек біле бастаймын. 4. Наурыз ақпан сияқты суық емес. 5. Математика - мектептегі ең қиын пән. 6. Витебск Минскіге қарағанда Оршадан алыс. 7. Бүгін кешегідей суық. 8. Ештен кеш жақсы. 9. Бұл фильм анау фильм сияқты қызықты. 10. Аня - топтағы үздік студент. 11. Бұл ән қазір өте танымал..

8. Сын есімнің қажетті формасын пайдаланып жақшаны ашыңыз.

1. This man is (tall) than that one. 2. Asia is (large) than Australia. 3. The Volga is (short) than the Mississippi. 4. Which building is the (high) in Moscow? 5. Mary is a (good) student than Lucy. 6. The Alps are (high) than the Urals. 7. This garden is the (beautiful) in our town. 8. She speaks Italian (good) than English. 9. Is the word "newspaper" (long) than the word "book"? 10. The Thames is (short) than the Volga. 11. The Arctic Ocean is (cold) than the Indian Ocean. 12. Chinese is (difficult) than English. 13. Spanish is (easy) than German. 14. She is not so (busy) as I am. 15. It is as (cold) today as it was yesterday.

9. Сын есімнің қажетті формасын пайдаланып жақшаны ашыңыз.

1. Oil is (light) than water. 2. We shall wait for a (dry) day to go on the excursion. 3. A bus is (fast) than a tram. 4. Take some of these sweets: they are very (nice). They are (nice) than the sweets in that box. 5. He clearly did not like the explanation, and as he listened to it, he became (angry) and (angry). 6. He worked (hard) and (hard) as the end of the term came nearer. 7. The (tall) trees in the world grow in California. 8. Please be (careful) next time and don't spill the milk again. 9. Bobby was a (quiet) child. He was (quiet) than his sister. 10. Her eyes are (grey) than mine. 11. He was the (fat) man in the village. 12. As he went on, the box became (heavy) and (heavy). 13. My sister is the (tall) girl in her class. 14. Who is the (attentive) student in your group? 15. It is autumn. Every day the air becomes (cold), the leaves (yellow).

10. Келесі сөйлемдерді ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Мәскеу университетінің ғимараты - елордада ең жоғары ғимарат. 2. Біздің қала Киев сияқты үлкен емес, бірақ сол сияқты әдемі. 3. Невский даңғылы - Санкт-Петербургтің әдемі көшелерінің бірі. 4. Біздің топтағы ең кіші студент кім? - Петров. Бірақ ол ең ұзын. 5. Ағылшын тілінің грамматикасы қиын, бірақ ағылшын тіліндегі сөздерді айту қиынырақ. 6. Біздің көшедегі дүкендер сендердің көшедегі дүкендерден үлкенірек.. 7. Біздің теледидар осы

теледидар сияқты жақсы. 8.Бұл бөлме анау бөлмеге қарағанда жарығырақ. 9. Бүгінгі ауа райы кешеге қарағанда жаманырақ. Бүгінгі күн суығырақ және жаңбыр жауады. 10. Менің бөлмем досымның бөлмесі сияқты үлкен емес, бірақ ол жарығырақ және жылырақ. 11.Бұл кітаптардың қайсысы ең қызықты? 12. Қараша қаңтар сияқты суық емес. 13. Менің әкем-өте бос адам. 14. Қырым-ең жақсы демалыс орындарының бірі. 15. Бүгін ол өзін әлдеқайда жақсы сезінеді.

ШЫЛАУ

Шылаулар және олардың бағыттары	
Сөйлем жасау мақсатында келесі сөз тіркестерін есте сақтау керек	
ҚАЙ ЖЕРДЕ?	ҚАЙДА?
Үстелдің үстінде ON	Үстелдің үстіне ON
On the table, on the floor, on the sofa, on the chair, on the window-sill, on the ground, on the grass, on the roof, on the bridge, on the platform, on the shelf, on the cupboard, on the bench, on the snow, on the ice, on the wall, on the blackboard, on the table, on the floor, on the sofa, on the chair, on the window-sill, on the ground, on the grass, on the roof, on the bridge, on the platform, on the shelf, on the cupboard, on the bench, on the snow, on the ice, on the wall, on the blackboard.	On the table, on the floor, on the sofa, on the chair, on the window-sill, on the ground, on the grass, on the roof, on the bridge, on the platform, on the shelf, on the cupboard, on the bench, on the snow, on the ice, on the wall, on the blackboard, on the table, on the floor, on the sofa, on the chair, on the window-sill, on the ground, on the grass, on the roof, on the bridge, on the platform, on the shelf, on the cupboard, on the bench, on the snow, on the ice, on the wall, on the blackboard.
Қай жерде?	Қайда?
Бөлмеде IN	Бөлмеге INTO
In the room, in the kitchen, in the house, in the car, in the box, in the cupboard, in the bag, in the pocket, in the hall, in the plate, in the cup, in the glass, in the bottle, in the snow, in the water, in the river, in the lake, in the sea, in the wood, in the park, in the garden, in the yard, in the classroom.	Into the room, into the kitchen, into the house, into the car, into the box, into the cupboard, into the bag, into the pocket, into the hall, into the plate, into the cup, into the glass, into the bottle, into the snow, into the water, into the river, into the lake, into the sea, into the wood, into the park, into the garden, into the yard, into the classroom.

1. On, in немесе into шылауларын қойыңыз.

1. Where is the book? - It is ... the table. 2. Where is the tea? — It is ... the cup. 3. Put the plates ... the table. 4. Put the book ... the bag. 5. There is a beautiful picture ... the wall. 6. He went ... the room. 7. I like to sit ... the sofa ... my room. 8. Mother is cooking dinner ... the kitchen. 9. She went ... the room and sat down ... the sofa. 10. There are many people ... the park today. 11. There is a girl standing ... the bridge. Why is she crying? - She has dropped her doll ... the water. 12. There is no tea ... my cup. 13. Pour some tea ... my cup. 14. Put these flowers ... the window-sill. 15. I saw many people ... the platform waiting for the train.

Келесі сөз тіркестерін есте сақтаңыз:	
ҚАЙ ЖЕРДЕ?	ҚАЙДА?
Қабырғаның жанында АТ	Қабырғаға ТО
At the wall, at the door, at the window, at the blackboard, at the map, at the bookcase, at the tree, at the river.	To the wall, to the door, to the window, to the blackboard, to the map, to the bookcase, to the tree, to the river.
Және келесі фразалар сөз тіркестер	
ҚАЙ ЖЕРДЕ?	ҚАЙДА?
Столдың үстінде — АТ the table Парта үстінде — АТ the desk	Стол үстіне — To the table Парта үстіне — To the desk

2. Шылауларды пайдаланып ағылшын тіліне аударыңыз *on, in, at, to, into*.

1. Тақтаға барыңыз. 2. Тақтаға санды жазыңыз. 3. Суретті тақтаға іліп қойыңыз. 4. Ол гүлсауытқа су құйды және оған гүлдер қойды. Кейін ол терезеге келді де гүлсауытты қойды. 5. Мұғалім тақтаның жанында тұр. Ол тақтада сөйлем жазып жатыр. Оқушылар партада отыр. Олар бұл сөйлемді өз дәптерлеріне жазып жатыр. 6. Ник асханаға кірді де үстелдің үстіне отырды. Анасы плитаның жанында тұр. Ол үстелге жақындап, үстелге кесе қойып, тостағанға шай құйды. 7. Біз орманда көптеген саңырауқұлақтар жинадық. 8. Маша есікті ашып, үйге кірді. Үйде ешкім болған жоқ. Аюлар орманда болды. Маша бөлмесінде үстел көрді. Ол үстелге жақындады. Үстелде ол үш табақшаны көрді. 9. Катя бөлмеде болды. Ол кітап шкафының жанында тұрды. 10. Еденде қалың кілем жатты. Балалар кілемге тұрып, ойнай бастады. 11. Ұлдар қайда? — Олар аулада ойнап жатыр. 12. Қазір қыс. Жер бетінде қар жатыр. Өзеннің үстінде мұз жатыр. 13. Ол тақтаға жақындап, бор алып, тақтаға жаза бастады. 14. Үстелде май жатыр. Оны тоңазытқыштың үстіне қойың. Енді үстелге отыр. Бұл стақанның ішінде шырын. Оны ішіп сөреге стаканды қой. 15. Қаламын қайда? - Ол менің қалтамда.

Келесі сөз тіркестерін есте сақтаңыз	
ҚАЙ ЖЕРДЕ ?	ҚАЙДА?
At the theatre, at the cinema, at the museum, at the swimming-pool, at the library, at the shop, at the institute, at the port, at the railway-station, at the concert, at the exhibition, at the stadium, at the stop, at the factory, at work, at school, at the lesson.	To the theatre, to the cinema, to the museum, to the swimming-pool, to the library, to the shop, to the institute, to the port, to the railway-station, to the concert, to the exhibition, to the stadium, to the stop, to the factory, to work, to school, to the lesson.

3. In немесе at шылауларын пайдаланып келесі сөз тіркестерді ағылшын тіліне аударыңыз.

Ас үйде, портта, жүзу бассейнінде, паркта, орманда, театрда, саябақта, кітапханада, өзенде, дүкенде, стаканда, бөлмеде, кинода, қарда, мектепте, сыныпта, үйде, ыдыста, мұражайда, институтта.

4. On немесе at шылауларын пайдаланып келесі сөз тіркестерді ағылшын тіліне аударыңыз.

Сөреде, терезе алдында, терезеде, орындықта, зауытта, қабырғада, вокзалда, платформада, еденде, төбеде, көрмеде, аялдамада, жерде, концертте, тақтада, сабақта, көпірде, стадионда, қарда, шөпте, жұмыста.

5. at, on, in, to, into шылауларын пайдаланып ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Коля Қайда? - Ол институтта. 2. Әкем күн сайын жұмысқа барады. 3. Кеше әкем жұмыста болды, ал анам үйде болды. 4. Кеше мен кітапханаға бардым. Кітапханада Мен өте қызықты кітап алдым. 5. Катя үстел басында отырды. Үстел үстінде кітаптар мен дәптерлер жатты. Әкем үстелге келіп, үстелге вазаны қойды. Вазаға ол гүлдер қойды. 6. Кеше біз көрмеге бардық. Көрмеде көптеген суреттер көрдік. 7. Том Қайда? - Ол стадионда. Ол әр жексенбіде стадионға барады. Оның әпкесі жүзу бассейніне барады. Қазір ол бассейнде. 8. Театрға баруды ұнатасың ба? 9. Біз вокзалға келгенде өз заттарымызды платформаға қойып, орындыққа отырдық. Анам дүкенге барып, лимонадты сатып алды. 10. Кеше мұғалім маған: "тақтада екі қате. Тақтаға барып және қателерді түзет"-деді. 11. Сіз кеше концертте болдыңыз ба? - Жоқ, біз кітапханада жұмыс істедік, содан кейін саябаққа бардық. Саябақта біз ойнадық, содан кейін шөпте отырдық. 12. Кітапты портфельге салып, тақтаға бар. 13. Бүгін аулада балалар көп.

Wood, park, garden, yard, etc деген сөздермен to және into шылауларын

<i>пайдалануына байланысты басты айырмашылыққа назар аударыңыз.</i>	
<i>Орманға, саябаққа барды және т. б.. went TO</i>	<i>(жеткенше белгілі бір қашықтықты бағындырды)</i>
<i>саябаққа, орманға және т. б. кірді went INTO</i>	<i>(қасында болды және ішіне кірді)</i>

6. To немесе into шылауларын пайдаланып, ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Саябаққа бар. 2. Саябаққа кір. 3. Ол ас үйге барды. 4. Ол ас үйге кірді. 5. Дүкенге бармаңыз. 6. Дүкенге кірмеңіз. 7. Ол аулаға жүгірді. 8. Ол аулаға жүгірді. 9. Мен балабақшаға бардым. 10. Мен балабақшаға кірдім. 11. Біз орманға бардық. 12. Біз орманға кірдік. 13. Сыныпқа барыңыз. 14. Сыныпқа кір.

Келесі сөз тіркестерін есте сақтаңыз	
Қай жерде?	Қайда?
Төсекте — in bed Қалада — in town Қаланың сыртында — in the country	Төсекке — to bed Қалаға — to town Қаланың сыртына — to the country

7. In немесе to шылауларын қойыңыз.

1. We did not want to stay ... town on such a hot day, so we went ... the country. 2. It is very late. Go ... bed at once. 3. Where is your little sister? - She is ... bed. Mother always puts her ... bed at eight o'clock. 4. In summer my mother does not go ... work and I don't go ... school. We live ... the country. My father goes ... work every day, so he stays ... town. But sometimes he comes ... the country after work and goes back ... town early in the morning, when I am still ... bed.

Келесі сөз тіркестерін есте сақтаңыз	
Қай жерде?	Қайда?
<i>Солтүстікте — in the north Оңтүстікте — in the south Шығыста — in the east Батыста — in the west</i>	<i>Солтүстікке — to the north Оңтүстікке — to the south Шығысқа — to the east Батысқа — to the west</i>

8. On, in, at, to, into шылауларын пайдалана отырып, ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Менің досым солтүстікте тұрады. 2. Біз жазды оңтүстікте өткіздік. 3. Қалада өте ыстық болды сондықтан біз қаланың сыртына баруды шештік. Таңғы астан кейін біз вокзалға бардық. Вокзалда халық көп болды. Адамдар

платформада тұрып, пойыздарды күтті. Қала сыртында керемет болды. Алдымен біз орманға бардық. Орманда салқын болды. Содан кейін біз өзенге келдік. Біз өзенде жүздік, ал әже өзеннің жанында шөп үстінде отырды. Кешке біз қалаға бардық. 4. Жазда олар әрдайым оңтүстікке барады. 5. Менің әкем зауытта жұмыс істейді, ал анам кітапханада жұмыс істейді. Менің ағам институтта, ал мен мектепте оқимын. Таңертең әкем зауытқа, анам кітапханаға, ағам институтқа, ал мен мектепке барамын. Біздің әжем әдетте таңертең дүкенге барады. Дүкенде ол азық-түлік сатып алады. 6. Владивосток Қиыр Шығыста орналасқан. 7. Кеше біз театрда болдық. 8. Алдыкүні біз саябақта болдық. 9. Ертең біз киноға немесе мұражайға барамыз. 10. Ағаң қайда? - Ол бөлмеде, терезенің жанында тұр. 11. Сенің әпкең қайда? - Ол мектепте. 12. Бала қайда? - Ол төсекте. Анасы оны жарты сағат бұрын төсекке жатқызды. 13. Сенің әкем қайда? - Ол жұмыста. 14. Сенің атаң қайда? - Ол саябақта. 15. Коля Қайда? - Ол стадионда.

AT Уақыт шылауы:

Сағат бесіме - At five o'clock

Түсте - At noon

Түн ортасында - At midnight

Күннің шығысында - At sunrise

Күн батқан кезде - At sunset

ON Уақыт шылауы:

Жексенбіде — On Sunday

Бесінші Наурызда - On the 5th of March

IN Уақыт шылауы: IN.

1997-ші жылда -- in 1997.

Наурызда - in March

Бірақ: бұл жылда - *this year*, өткен жылда — *last year*, келесі жылы — *next year*

Және де: осы айда - *this month*, өткен айда - *last month*, келесі айда - *next month*, осы аптада - *this week*, өткен аптада - *last week*, келесі аптада - *next week*

9. at, on, in, to шылауларын пайдаланып, ағылшын тіліне аударыңыз

Өткен айда менің тәтем жұмысқа барған жоқ. Ол сағат онда тұрып, түн ортасында ұйықтап жатты. Ол театрға және киноға жиі барды. Бірақ осы айда ол күн шығысында тұрады, өйткені ол қайтадан жұмысқа барады. Ол институтта жұмыс істейді. Институттағы оқу жылы қыркүйек айында басталып, мамыр айында аяқталады. Қаңтар және маусым айларында студенттер емтихан тапсырады. Тәте сейсенбі, сәрсенбі, бейсенбі және сенбі күндері жұмыс істейді. Дүйсенбі күні ол кітапханада жұмыс істейді. Жұма күні ол әдетте қалаға барады. Ол сағат жетіде сағат тұрып, вокзалға барады. Қала сыртынан ол күні бойы өткізіп, күн батқан кезде қалаға оралады. Келесі аптада менің тәтем Лондонға, ал келесі жылы Нью — Йоркке барады.

with и by шылаулары зат есіммен қосылуы қазақ тілінің көмектес септігіне

сәйкес келеді.

Бұл шылауларды пайдалануды шатастырмаңыз:

with немен орындағанды білдіреді

by орындағанды білдіреді(кім орындады)

- **with a knife** -- пышақпен
- **by my brother** – ағам орындады

10. **With** немесе **by** шылауларын қойыңыз.

1. The boy cut his finger ... a knife. 2. The boat was carried ... the waves into the open sea. 3. The teacher was pleased ... our work. 4. America was discovered ... Columbus. 5. "Hamlet" was written ...Shakspeare. 6. We eat soup ... a spoon. 7. He was killed ... a knife. 8. He was killed ... the robbers. 9. He was knocked down ... a big stick. 10. He was knocked down ... a car. 11. He was taken to hospital... an ambulance. 12. He was treated... very effective drugs. 13. He was cured ... a very skilful doctor. 14. He wrote his letter ... a pencil. 15. He was scolded ... his mother.

11. Ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Ол жолды өтіп, кафеге кірді. 2. Ол бөлмеде жүрді. 3. Олар Оңтүстік теңіздерде жүзді. 4. Осы жолмен жүре отырып, дала арқылы, орман арқылы екі-үш сағаттан кейін өзенге келесің. 5. Олар қала ішінде таңнан бастап күн батқанға дейін жүріп, көптеген адамдармен әңгімелесті, әдемі сарайлар мен ескерткіштерге қарады. Кешке олар қонақ үйге оралды. 6. Том Сойер дуал арқылы секіріп, көшеде жүгірді. Бірнеше секундтан кейін ол бұрышқа бұрылып, жоғалды. 7. Осы дәліз арқылы өтіп, дәліз соңында бұрышқа бұрып, бірінші бөлмеге кіріңіз. 8. Бес минуттан кейін барлығы үстел үстінде отырып, әжесін тыңдады. 9. Ол өзенде жүзіп жатқан қайықтарға қарады. 10. Өткен жылы біз Еуропаға саяхат жасадық. 11. Ол көшеде жүре отырып, жүргіншілерге қарады. 12. Ит өзенге жүгіріп, суға секіріп, өзенді кесіп өтіп, орманға жүгірді.

Етістік

Шақтардың қолданылуы

To be (болу) етістігі

To be (болу) етістігінің жіктелуі Present Simple Tense (Present Indefinite Tense)	
<i>I am</i> <i>He is</i> <i>She is</i> <i>It is</i> <i>We are</i> <i>You are</i> <i>They are</i>	<i>I am not</i> <i>He is not</i> <i>She is not</i> <i>It is not</i> <i>We are not</i> <i>You are not</i> <i>They are not</i>

<i>Am I?</i> <i>Is he?</i> <i>Is she?</i> <i>Is it?</i>	<i>Yes, I am</i> <i>Yes, he is</i> <i>Yes, she is</i> <i>Yes, it is</i>	<i>No, I am not</i> <i>No, he isn't</i> <i>No, she isn't</i> <i>No, it isn't</i>
<i>Are we?</i> <i>Are you?</i> <i>Are they?</i>	<i>Yes, we are</i> <i>Yes, you are</i> <i>Yes, they are</i>	<i>No, we aren't</i> <i>No, you aren't</i> <i>No, they aren't</i>

1. *to be* етістігін *Present Simple*-де жазыңыз.

1. I ... a pupil. 2. My father ... not a teacher, he ... a scientist. 3. ... your aunt a doctor? - Yes, she.... 4. ... they at home? - No, they ... not at home, they ... at work. 5. My brother ... a worker. He ... at work. 6. ... you an engineer? - Yes, I.... 7. ... your sister a typist? No, she ... not a typist, she ... a student. 8. ... your brother at school? - Yes, he.... 9. ... your sister at school? - No, she ... not at school. 10. My ... sister ... at home. 11. ... this your watch? - Yes, it.... 12. She ... an actress. 13. This ... my bag. 14. My uncle ... an office-worker. 15. He ... at work.

2. *To be* етістігін *Present Simple*-де қолдана отырып, ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Мен оқушымын. Мен мектептемін. 2. Менің ағам суретші. Ол инженер емес. 3. Менің әпкем жұмыста. Ол дәрігер. 4. Ол студент. 5. Сіз студентсіз бе? - Жоқ, Мен дәрігермін. 6. Менің әпкем үйде. 7. Біз мектепте емеспіз. Біз үйдеміз. 8. Менің ағам оқушы. Ол мектепте. 9. Сіздің анаңыз үйде ме? - Жоқ, ол жұмыста. 10. Сіздің немере ағасы үйде ме? - Жоқ, ол мектепте. Ол оқушы. 12. Сіздің әпкеңіз мұғалім бе? - Жоқ, ол студент. 12. Сенің әкең жұмыста ма? — Жоқ, ол үйде. 13. Сіздің әпкеңіз машинист па? — Иә, - Ол үйде ме? - Жоқ, ол жұмыста. 14. Менің атам ғалым, 15. Менің анам мұғалім емес. Ол дәрігер.

3. *To be* етістігін *Present Simple*-де қолдана отырып, ағылшын тіліне аударыңыз

1. Бұл қалам кімдікі? — Бұл менің қаламым. 2. Бұл кітап кімдікі? — Бұл сіздің кітабыңыз. 3. Бұл кімнің үстелі? - Бұл менің ағамның үстелі. 4. Бұл сөмке кімдікі? - Бұл менің анамның сөмкесі. 5. Кім бұл қарындашы? - Бұл менің әпкемнің қарындашы. 6. Бұл сенің дәптерің бе? - Иә. 7. Бұл сенің ағамның дәптері ме? - Жоқ, бұл менің дәптерім. 8. Сіздің үстеліңіз қайда? - Ол бөлменің ортасында. 9. Сенің қаламын қайда? — Ол менің қалтамда. 10. Сенің дәптерін қайда? - Ол үстелде. 11. Сенің анаң қайда? - Ол жұмыста. 12. Сенің ағам қайда? - Ол мектепте. 13. Сенің әпкең қайда? - Ол үйде. 14. Бұл қарындаш кімдікі? - Бұл менің қарындашым. - Ал менің қарындашым қайда? - Ол үстелде. 15. Бұл сағат кімдікі? - Бұл менің сағатым. - Менің сағатым қайда? - Ол үстелде.

The Present Simple Tense

Ауыспалы осы шақ

Мағынасы:

Күн сайын болатын іс-қимылды білдіреді.

Құрылуы:

Болымды түрі

Мағыналы етістіктердің бірінші формасымен жасалады; 3-ші жақта жекеше түрде мағыналы етістіктердің түбіріне – es, -s жалғаулары жалғанады. (He/she goes to school every day.)

Хабарлы сөйлемде:

I go to school. (Мен мектепке барып жүрмін)

You go to school. (Сен мектепке барып жүрсің)

He/ she goes to school. (Ол мектепке барып жүр)

We go to school . (Біз мектепке барып жүрміз)

You go to school. (Сіз мектепке барып жүрсіз)

They go to school . (Олар мектепке барып жүр)

Сұраулы түрі

Do/Does етістіктері арқылы жасалады

Do you go to school? (Сен барып жүрсің бе?)

Does he/she go to school?

Болымсыз түрі :

I don't go to school . (Мен мектепке бармай жүрмін)

He/she does not go to school.

Қолданылуы:

1. Always, sometimes, often, every day and etc. сөздерімен бірге қолданылады:

Usually I get up at 8 o'clock. (Әдетте мен сағат сегізге тұрамын)

She doesn't often drink tea. (Ол шайды жиі ішпейді)

2. Ақиқаттар үшін:

In Britain most of the shops close at 5.30 p.m.

(Ұлыбританияда дүкендер сағат 17:30 да жабылады)

3. Адамның ой-пікірін, көңіл-күйін білдіретін етістіктерде қолданылады:
Excuse me, do you speak English? (кешіріңіз, сіз ағылшынша сөйлесе аласыз ба?)

What does this word mean? (Бұл сөз нені білдіреді?)

I know that rice doesn't grow in Britain (менің білуімше, Ұлыбританияда күріш өсірілмейді)

4. Алдын ала белгілі іс әрекеттер үшін:

The office opens at 9:00 and closes at 20:00. (офис сағат 9:00 ашылып, сағат 20:00 жабылады)

5. Шарттар үшін:

When the weather is fine, we will go to the river. (Ая райы ашық болса, біз өзенге шомылуға барамыз)

4. Жақша ішіндегі етістіктерді Present Simple Tense шағына қойып жазыңыз.

1. Pete (to go) to bed at 8 o'clock.
2. Her best friend (to play) volleyball in the evening.
3. My friends (to study) French.
4. The last class (to end) at half past three.
5. We (to listen) to his lectures on Monday.

5. Жалпы сұрақ қойыңыз.

1. Nick reads many books.
2. Sometimes I take a bus.
3. I help my mother every day.
4. My friend speaks English well.
5. Usually she makes a lot of mistakes.

6. Асты сызылған сөздерге арнайы сұрақ қойыңыз.

1. Our students work on the farm every summer.
2. My father comes home at six o'clock.
3. I wash my hands and face every morning.
4. My little sister plays the piano.
5. I speak English and Russian. (what languages)

7. Болымсыз сөйлем құрастырыңыз.

1. I go to the cinema with my friends.
2. My sister cleans her room every weekend.
3. She gets up at 8 o'clock.
4. We often go to the university together.
5. Sometimes my friend plays computer games with me.

8. Present Simple етістіктерін пайдаланып, ағылшын тіліне аударыңыз.

Менің ағам инженер. Ол әрдайым бос емес. Оның жұмыс күні таңертең ерте басталады. Ол сағат жетіде тұрады. Ол жуынып, киінеді және таңғы асын ішеді. Таңғы астан кейін ол жұмысқа барады. Ол институтта жұмыс істейді.

Ол өз жұмысын жақсы көреді. Ол үйленген. Оның әйелі дәрігер. Ол ауруханада жұмыс істейді. Кешке ол француз тіліне үйренеді. Ол француз тілі курстарына қатысады. Менің ағам француз тілінде сөйлемейді. Ол орыс және неміс тілінде сөйлейді. Ол ағылшын тіліне үйренеді. Кешке ол ағылшын тілі курстарына барады. Менің ағамның ұлы мектеп оқушысы. Ол мектепке барады. Мектепте ол ағылшын тілін оқиды.

The Past Simple Tense

Жедел өткен шақ

to be (болу) етістігінің жіктелуі <i>Past Simple Tense-ке (Past Indefinite Tense)</i>		
<p>I was He was She was It was</p> <p>We were You were They were</p>	<p>I was not He was not She was not It was not</p> <p>We were not You were not They were not</p>	
<p>Was I? Was he? Was she? Was it?</p> <p>Were we? Were you? Were they?</p>	<p>Yes, I was Yes, he was Yes, she was Yes, it was</p> <p>Yes, we were Yes, you were Yes, they were</p>	<p>No, I wasn't No, he wasn't No, she wasn't No, it wasn't</p> <p>No, we weren't No, you weren't No, they weren't</p>

Мағынасы:

Өткен шақта болған іс-қимылды білдіреді.

Ағылшын тілінде етістіктер екі топқа бөлінеді: дұрыс және бұрыс етістіктер, сондықтан өткен шақ формасы екі жолмен жасалады: дұрыс етістіктердің түбіріне **-ed** жалғауы жалғанады; бұрыс етістіктердің формасын жатқа білу қажет өйткені, олар бұрыс етістіктердің тізімінде екінші бағанда тұрады.

Құрылуы:

Дұрыс етістіктер:

Jump- jumped (секіру)

Describe- described(сипаттау)

Plant- planted (өсіру)

Remember-remembered(есте сақтау)

Хабарлы сөйлем:

Yesterday I wrote a letter to my sister(Кеше мен апам хат жаздым)

онымсыз түрі

Did көмектес етістігі және **not** арқылы жасалады, **did** және **not** жазғанда, мағыналы етістікті бірінші формасына қою керек, өйткені **did** өткен шақ формасын көрсетіп тұр.

My mother did not buy fruits (менің анам жемістерді сатып алған жоқ)

Сұраулы түрі

Did көмектес етістігі арқылы жасалып, сөйлемнің алдына шығады - бұл жалпы сұрақ. Егер сұрақ арнаулы болса, **did** көмектес етістігінің алдына сұраулы сөздер қойылады: when, where, what және тағы басқа сұраулы сөздер.

Did they make their homework? (Олар үй жұмыстарын орындап болды ма?)

Сұраулы сөйлем:

Did your uncle speak Spanish? (Сенің ағаң испан тілінде сөйледі ма?)

– Yes, he did

No, he didn't. (болымсыз түрі)

Қолданылуы:

1. Yesterday, last week, two days ago еген өткен шақты білдіретін сөздерімен бірге:

I was in Astana last year (Мен Астанада былтыр болдым)

John was in London three days ago (Джон үш күн бұрын Лондонда болды)

2. Өткен шақ туралы сұрақтарда:

When did you read a book? (сен кітапты қашан оқыдың?)

1.Сөйлемді Past Indefinite шағында жазыңыз.

1. We like to cook but we don't like to wash the dishes. 2. She enjoys listening to music. 3. Steven's girlfriend promises to come and she phones him. 4. We go to the cinema together. 5. I have breakfast at 8 o'clock. 6. My sister is in the park. 7. We are in Moscow too. 8. One of my brothers makes a tour of Europe. 9. I do my bed and go to the bathroom. 10. The parents come very late.

2. Сөйлемдерді болымсыз және сұраулы түрде жазыңыз.

1. She worked at the library last year. 2. He spent his winter vacation in Moscow. 3. She brought me three magazines yesterday. 4. My sister really had a wonderful time at her friends. 5. My pupils asked me a lot of questions at the last lesson. 6. My mother bought a new suit last week. 7. My father left for St. Petersburg yesterday. 8. He got up at ten o'clock yesterday. 9. My uncle taught me to swim in my childhood. 10. They were at the concert yesterday.

3. Past Indefinite шағында етістіктерді қолдана отырып, жақшаны ашыңыз.

1. She (to make) tea for her guests. 2. We (to know) everything about that event. 3. He (to think) much about this problem. 4. I (to be) wrong and (to apologize) to him. 5. He (not to realize) his mistakes. 6. When you (to speak) to him? - I (to speak) to him only yesterday. 7. She (not to get) letters from her son last month. 8. He (to go) to the airport to meet his brother. 9. What you (to do) yesterday evening? - Nothing in particular. We (to watch) TV and (to look) through newspapers. 10. He (to have) time to take a shower and to drink a cup of tea.

4. Past Indefinite етістіктерін пайдаланып, ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Менің әжем мұғалім болды. 2. Мен кеше достарыма хат жібердім. 3. Оған фильм ұнаған жоқ. 4. Джон дүйсенбі күні емтихан тапсырды. 5. Мен өткен аптада әжем мен атама бардым. 6. Кеше біз үйге кеш келдік. 7. Том мен Джек бір институтта оқыды. 8. Олар бірнеше жыл бірге жұмыс істеді. 9. Өткен жазда

ол балаларды жүзуге үйретті. 10. Менде бұл жұмысты жасауға уақыт болмады.

The Future Simple Tense

Келер шақ

Мағынасы:

Келер шақта болатын іс-қимылды білдіреді.

Құрылуы:

Болымды түрі

Келер шақ **Shall/will** көмектес етістіктері және мағыналы етістіктің инфинитив формасымен (to қойылмайды) арқылы жасалады.

They will have a holiday next year.

(Олардың демалыстары келесі жылы болады.)

Болымсыз түрі

Shall/will көмектес етістіктерден кейін **not** қойылады.

I will not watch TV tonight. (мен түнде теледидар қарамаймын.)

Shall not, will not қысқаша түрлері **shan't, won't**

Сұраулы түрі

Shall/will көмектес етістіктер арқылы жасалып, сөйлемнің алдына шығады - бұл жалпы сұрақ. Егер сұрақ арнаулы болса, shall/will көмектес етістіктерінің алдына сұраулы сөздер қойылады: when, where, what және тағы басқа сұраулы сөздер.

Shall I read the text once more? (мәтінді қайталап оқимын ба?)

When they will be back? (Олар қашан оралады?)

Қолданылуы:

1. Болашаққа байланысты сөйлемдерде tomorrow, next week, in some day сөздерімен қатар:

You will (You'll) spend several days in that beautiful place.(Сіз бірнеше күндеріңізді ғажайып жерде өткізесіз)

I will finish my report tomorrow.(Мен баяндаманы ертең аяқтаймын.)

We shall see them next week(Біз олармен келесі аптада жүздесеміз)

to be (болу) етістіктің жітелуі <i>Future Simple Tense-ке (Future Indefinite Tense)</i>		
I shall be He will be She will be It will be	I shall not be He will not be She will not be It will not be	
We shall be You will be They will be	We shall not be You will not be They will not be	
Shall I be? Will he be? Will she be? Will it be?	Yes, I shall Yes, he will Yes, she will Yes, it will	No, I shan't No, he won't No, she won't No, it won't

Shall we be?	Yes, we shall	No, we shan't
Will you be?	Yes, you will	No, you won't
Will they be?	Yes, they will	No, they won't

1. to be етістігін *Present, Past* немесе *Future Simple-ге* қойыңыз.

1. My father ... a teacher. 2. He ... a pupil twenty years ago. 3. I ... a doctor when I grow up. 4. My sister ... not ... at home tomorrow. 5. She ... at school tomorrow. 6. ... you ... at home tomorrow? 7. ... your father at work yesterday? 8. My sister ... ill last week. 9. She ... not ill now. 10. Yesterday we... at the theatre. 11. Where ... your mother now? — She ... in the kitchen. 12. Where ... you yesterday? — I ... at the cinema. 13. When I come home tomorrow, all my family ... at home. 14. ... your little sister in bed now? — Yes, she ... 15. ... you... at school tomorrow? — Yes I ... .

2. To be етістігін *Present, Past* немесе *Future Simple-де* қолдана отырып, ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Менің ағам қазір мектепте. 2. Менің ағам кеше кинода болды. 3. Менің ағам ертең үйде болады. 4. Ертең үйде боласың ба? 5. Ол кеше саябақта болды ма? 6 ол қазір аулада? 7. Әкем қайда? 8. Сендер кеше қайда болдыңыз? 9. Ол ертең қайда болады? 10. Менің кітаптарым үстелде болды. Олар қазір қайда? 11. Менің анам кеше жұмыста болған жоқ. Ол үйде болды. 12, Менің досым саябақта емес. Ол мектепте. 13. Ертең үш сағат бойы Коля мен Миша аулада болады. 14. Біз өткен жазда оңтүстікте болған жоқпыз. Біз Мәскеуде болдық. 15. Ертең менің атам ауылда болады.

The Present Continuous Tense

Созылыңқы осы шақ

Мағынасы:

Нақ осы уақытта болып жатырған іс-қимылды көрсетеді

Құрылуы:

Болымды түрі

to be көмектес етістің осы шақ формалары(**am, is, are**) арқылы және мағыналы етістіктің **Есімше I** формасымен жасалады

Хабарлы сөйлемде:

I am writing (Мен жазып отырмын)

He is writing . (Ол жазып отыр)

You are writing (Сен жазып отырсың)

Болымсыз түрі:

I am not writing. (Мен жазып отырған жоқпын)

You are not writing. (Сен жазып отырған жоқсың)

He is not writing. (Ол жазып отырған жоқ)

Сұраулы сөйлемде:

Is he writing? (Ол жазып отыр ма?)

Are you writing? (Сен жазып отырсың ба?)

Қолданылуы:

1. Айтылып жатқан уақыттағы іс әрекетті білдіреді:
What are you doing? (Не істеп жатырсың?)
I am watching TV. (Мен теледидар қарап жатырмын.)
2. **Белгілі бір уақытқа созылған іс - әрекет:**
We are writing our reports (Біз баяндамаларды жазып отырмыз)
They are not playing football now. (Олар футбол ойнап жатыр)
I and my sister are helping our mother. (Мен және менің апам анасына көмектесіп жатыр)
The children are playing in the garden. (Балалар бақшада ойнап жүр)
3. **Қайталанып айтушының жүйкесіне тиетін әрекет:**
She is always speaking loudly. (Ол әрқашанда айқайлап сөйлейді)
4. **Мақсатты әрекет үшін :**
What are you doing tonight? (Түнге қандай ойың бар?)
Is he visiting his parents next weekend? (Ол ата-анасымен келесі демалыста жүздесе ма?)
5. **To love, to like, to feel, to know, to belong, to consist, to possess, to understand** етістіктері нақ осы шақта қолданылмайды:
She loves ice cream. (Ол балмұздақ жигенді ұнатады)
I think the shop is open now. (Мен қазір дүкен ашық деп ойлаймын)
6. **Көңіл күйді білдіретін to see, to hear етістіктері үшін:**
The foreign guests are seeing the sights of Astana. (Астананың кереметтерін шет ел азаматтары тамашалауда).

to work (жұмыс істеу) етістігінің жіктелуі The Present Continuous Tense-me (The Present Progressive Tense) (үдерістегі іс-әрекет ол туралы айтқан кезде жасалады)		
I am working He is working She is working It is working We are working You are working They are working	I am not working He is not working She is not working It is not working We are not working You are not working They are not working	
Am I working? Is he working? Is she working? Is it working? Are we working? Are you working? Are they working?	Yes, I am Yes, he is. Yes, she is Yes, it is Yes, we are. Yes, you are. Yes, they are.	No, I am not. No, he isn't. No, she isn't No, it isn't No, we aren't No, you aren't No, they aren't

1. Present Continuous етістіктерін керек жерде қолдана отырып, жақшаны ашыңыз.

1. She (to read) a magazine now. 2. At the moment he (to work) hard at his French. 3. Mr. White (to give) a lecture at the moment. 4. They (to drink) coffee now. 5. He (to write) a letter to his brother. 6. I (to prepare) for the test now. 7. At the moment she (to sit) in an arm-chair and (to watch) TV. 8. I (to have) supper with my friends. 9. They (to do) their beds now. 10. We (to be) at home now. 11. Our mother is busy. She (to cook). 12. John (to listen) to music and (to talk) on the telephone. 13. I (to have) much time now. 14. Now we (to know) him well. 15. He (to want) to write a new book now.

2. Present Continuous етістіктерін пайдаланып, ағылшын тіліне аударыңыз.

(ҚАЗІР) 1. Оқып жатырмын. 2. Ол жазбай жатыр. 3. Біз жұмыс істеп жатқан жоқпыз. 4. Сіз оқып жатсыз ба? 5. Ол ұйықтап жатыр ма? 6. Коля мен Миша футбол ойнап жатыр. 7. Катя рояльда ойнап жатыр. 8. Ол өлең айтайт. 9. Менің әпкем ұйықтап жатыр. 10. Әке шай іше ме? 11. Сенің ата-анаң шай іше ме? 12. Мен ұйықтап жатқан жоқпын. 13. Ол столдың үстінде отыр. 14. Біз жаттығы жасап отырмыз. 15. Біз суға түсуп жатқан жоқпыз.

3. Сұраулы және болымсыз формаға сөйлемдерді ауыстырыңыз.

1. My sister is playing the piano now. 2. The teacher is explaining the rule. 3. We are learning the new words. 4. Ann is standing at the window. 5. We are going to the park. 6. John is taking a piece of chalk and writing a sentence on the blackboard. 7. I'm doing my homework. 8. Jane is speaking with her friend. 9. I'm writing an English exercise. 10. My parents are listening to the news on the radio.

4. Жақша ішіндегі сөздерді олдана отырып сұраққа жауап беріңіз.

Example: Is mother very busy now? (type a report)

Yes, she is. She is typing a report.

1. Is Jerry very busy just now? (study) 2. Are the students very busy just now? (read) 3. Is Susan very busy just now? (have breakfast) 4. Are the Greens very busy just now? (shop) 5. Is Miss Black very busy just now? (sew) 6. Is Jane very busy just now? (wash up) 7. Is Henry very busy just now? (skate)

<i>Present Continuous және Present Simple тұтынуын салыстырыңыз.</i>
---

1. Present Continuous немесе Present Simple етістіктерін қолдана отырып, жақшаны ашыңыз.

I (to read) now.

He (to sleep) now.

We (to drink) tea now.

They (to go) to school now.

I (not to sleep) now.

I (to read) every day.

He (to sleep) every night.

We (to drink) tea every morning.

They (to go) to school every morning.

I (not to sleep) in the daytime.

She (not to drink) coffee now.
We (not to watch) TV now.
They (not to eat) now.
My mother (not to work) now.
You (to work) now?
He (to play) now?
They (to eat) now?
Your sister (to rest) now?
What you (to do) now?
What you (to read) now?
What they (to eat) now?
What your brother (to drink) now?

She (not to drink) coffee after lunch.
We (not to watch) TV in the morning.
They (not to eat) at the lesson.
My mother (not to work) at an office.
You (to work) every day?
He (to play) in the afternoon?
They (to eat) at school?
Your sister (to rest) after school?
What you (to do) every morning?
What you (to read) after dinner?
What they (to eat) at breakfast?
What your brother (to drink) in the evening?

2. Етістің қажетті түрін пайдаланып, жақшаларды ашыңыз.

1. My teacher (speak) over the telephone now. 2. Where is Ann? - She (play) tennis. 3. Please, don't make so much noise. Father (work) in the study. 4. Don't disturb me. I (watch) a war movie. 5. We (ski) the whole day yesterday. 6. What you (discuss) at the meeting yesterday? 7. When I came to the party all guests (dance). 8. I (learn) English the whole day tomorrow. I am having my exams soon. 9. While Kate (wash up) Ann was making sandwiches. 10. While my mother was cooking dinner I (lay) the table.

3. *Present Continuous* немесе *Present Simple* етістіктерін қолдана отырып, жақшаны ашыңыз.

1. I (to read) books in the evening. 2. I (not to read) books in the morning. 3. I (to write) an exercise now. 4. I (not to write) a letter now. 5. They (to play) in the yard now. 6. They (not to play) in the street now. 7. They (to play) in the room now? 8. He (to help) his mother every day. 9. He (to help) his mother every day? 10. He (not to help) his mother every day. 11. You (to go) to school on Sunday? 12. My friend (not to like) to play football. 13. I (not to read) now. 14. He (to sleep) now? 15. We (not to go) to the country in winter.

4. *Present Continuous* немесе *Present Simple* етістіктерін қолдана отырып, жақшаны ашыңыз.

1. They (to read) many books. 2. They (to read) many books? 3. They (not to read) many books. 4. The children (to eat) soup now. 5. The children (to eat) soup now? 6. The children (not to eat) soup now. 7. You (to play) volley-ball well? 8. When you (to play) volley-ball? 9. What Nick (to do) in the evening? 10. He (to go) to the cinema in the evening? 11. We (not to dance) every day. 12. Look! Kate (to dance). 13. Kate (to sing) well? 14. Where he (to go) in the morning? 15. He (not to sleep) after dinner.

5. *Present Continuous* немесе *Present Simple* етістіктерін қолдана отырып, жақшаны ашыңыз.

1. I (to write) a composition now. 2. I (not to drink) milk now. 3. I (to go) for a

walk after dinner. 4. I (not to go) to the theatre every Sunday. 5. He (not to read) now. 6. He (to play) now. 7 He (to play) now? 8. My mother (to work) at a factory. 9. My aunt {not to work) at a shop. 10. You (to work) at an office? 11. My friend (to live) in St. Petersburg. 12. My cousin (not to live) in Moscow. 13. The children (not to sleep) now. 14. The children (to play) in the yard every day. 15. They (not to go) to the stadium on Monday.

Continuous уақытында қолданылмайтын етістіктерді есте сақтаңыз: to be, to know, to understand, to think, to recognize, to want, to like, to see, to hear, to feel, to have. Бұл етістіктерді Present Simple-да қолдану керек, тіпті әрекет сөйлеу кезінде жасалса да.

6. Present Continuous немесе Present Simple етістіктерін қолдана отырып, жақшаны ашыңыз.

1. What you (to do) here now? - We (to listen) to tape-recordings. 2. You (to want) to see my father? - Yes, I ... 3. Michael (to know) German rather well. He (to want) to know English, too, but he (to have) little time for it now. 4. What magazine you (to read)? - It (to be) a French magazine. There (to be) good articles on sports here. You (to be) interested in sports? - Yes, I .... But I (not to know) French. 5. We (to have) an English lesson now. 6. Lena usually (to prepare) her homework at the institute? - No, she ... . As a rule, she (to work) at home. - And what she (to write) now? - Oh, she (to write) an article for our wall newspaper. 7. Who that man (to be) who (to stand) in the doorway? - You (not to recognize) him? It (to be) John, my cousin. 8. I (to have) no time now, I (to have) dinner. 9. Your family (to leave) St. Petersburg in summer? - Yes, we always (to go) to the sea-side. We all (to like) the sea. Mother (to stay) with us to the end of August, but father (to return) much earlier. 10. Where Tom and Nick (to be) now? — They (to have) a smoke in the garden.

7. Present Continuous немесе Present Simple етістіктерін қолдана отырып, жақшаны ашыңыз.

1. It (to take) me forty minutes to get to school. 2. Hello, Pete, where you (to go)? - I (to hurry) to school. 3. When your lessons (to begin) on Monday? - They (to begin) at nine o'clock. 4. Where your sister (to be)? - She (to do) her homework in the next room. 5. It usually (to take) me an hour to do my written exercises. 6. Where Boris (to be)? I (to look) for him. - He (to have) dinner. 7. In the evening I often (to go) to see my friends. 8. On Sunday we sometimes (to go) to the cinema or to a disco club. 9. Andrew (to get) up very early as he (to live) far from school, He (to be) never late. 10. It (to be) six o'clock in the evening now. Victor (to do) his homework. His sister (to read) a book. His mother and grandmother (to talk). 11. I (to write) a letter to my grandmother who (to live) in Novgorod. I (to write) to her very often.

8. Present Continuous немесе Present Simple етістіктерін қолдана отырып, жақшаны ашыңыз.

One Sunday Agnes and her mother went to the zoo. Agnes was very excited. She was interested in everything she saw. "Mother, look," she said. "There (to be) a monkey in this cage. It (to eat) an apple. Now it (to give) a bite to another monkey. I (to think) monkeys (to like) apples very much." "Yes, dear," said her mother. "Now I (to want) to go and see the lions and tigers. Where they (to live), mother?" "In that big house over there. Come along." Agnes enjoyed herself very much in the lion house. "Mother," she said, "the tiger (to want) a drink: it (to go) to the dish of water there in the corner. And the lion (to look) right at me. You (to think) it (to want) to eat me up? When the lions and tigers (to have) their dinner, mother?" "The keepers (to bring) them great pieces of meat every day at four o'clock. And they (to make) a big noise before their dinner time, so everybody (to know) they (to be) hungry."

9. *Present Continuous, Future Simple* немесе *Present Simple* етістіктерін қолдана отырып, жақшаны ашыңыз.

1. I (to play) chess tomorrow. 2. I (not to play) chess tomorrow. 3. You (to play) chess tomorrow? 4. He (to play) chess every day. 5. He (not to play) chess every day. 6. He (to play) chess every day? 7. They (to play) chess now. 8. They (not to play) chess now. 9. They (to play) chess now? 10. Nick (to go) to the park now. 11. Nick (to go) to school every day. 12. Nick (to go) to school tomorrow. 13. You (to come) to my place next Sunday? 14. You (to read) this book next week? 15. You (to read) books every day?

10. *Present Continuous, Future Simple* немесе *Present Simple* етістіктерін қолдана отырып, жақшаны ашыңыз.

1. He (to go) to the theatre tomorrow. 2. We (to go) to school in the morning. 3. Look! Kate (to go) to school. 4. You (to help) your mother tomorrow? 5. I (not to play) the guitar now. 6. My brother (to play) the guitar every evening. 7. They (not to take) care of the garden next summer. 8. You (to like) apples? 9. You (to eat) apples tomorrow? 10. Nick (to read) many books. 11. Mother (to work) every day. 12. He (not to sleep) now. 13. Your brother (to go) to the exhibition next Sunday? 14. We (not to go) to the zoo tomorrow. 15. I (not to learn) the poem now.

11. *Present Continuous, Future Simple* немесе *Present Simple* етістіктерін қолдана отырып, жақшаны ашыңыз.

1. When you (to get) up every day? - I (to get) up at seven o'clock. 2. My brother usually (not to get) up at seven o'clock. As a rule, he (to get) up at six o'clock, but tomorrow he (to get) up at seven o'clock. 3. Why she (to come) home so late tomorrow? 4. We (to go) to the country the day after tomorrow. 5. Our friends always (to go) to the country for the week-end. 6. Look! The kitten (to play) with its tail. 7. Your parents (to watch) TV now? 8. My sister (not to rest) now. She (to help) mother in the kitchen. She (to help) mother in the kitchen every day. 9. Where she (to go) tomorrow? 10. She (to go) to the country with us tomorrow? 11. They (to stay) at home tomorrow.

Келер шақтың орнына **осы шақты** қосымша сөйлемдерде және келесі

жалғаулықтардан кейін қолдану керек: *if, when, as soon as, before, after, till (until)*.

The Past Continuous Tense **Созылыңқы өткен шақ**

Мағынасы:

Откен шақта нақты бір уақытта болып жатырған іс-қимылды көрсетеді

Құрылуы:

Болымды түрі

to be көмектес етістіктің откен шақ формалары (**was, were**) арқылы және мағыналы етістіктің **Есімше I** формасымен жасалады

Was, were + verb + ing

Хабарлы сөйлем:

I was watching TV. (Мен теледидар қарап жатқанмын)

Сұраулы сөйлем:

Was he watching TV? (Ол теледидар қарап жатты ма?)

Болымсыз сөйлем:

We were not watching TV. (Біз теледидар қарап жатқан жоқ едік)

Қолданылуы:

1. Сол мезеттегі бітпеген әрекеттер:

The Prime Minister was still talking at 09:00 yesterday morning. (Кеше сағат тоғызда премьер-министр сөз сөйледі.)

2. Басқа жедел өткен шақпен бірге келетін бітпеген әрекеттер:

When she saw me, I was looking at the trees. (Мен ағаштарға қарап жатқанда, ол маған қарады)

3. Өткен шақтағы созылған іс-әрекет:

I was reading a book yesterday. And today I am going to continue. (Кеше мен кітап оқыдым. Және де бүгін мен оны оқуды жалғастырамын)

4. Өткен шақтағы іс-әрекетке қарама қарсы іс-әрекеттің суреттелуі:

I was playing chess with my uncle. Suddenly we heard some strange noise outside the door. (Ағам екеуміз шахмат ойнап жаттық. Кенеттен далада шу естілді)

1. Етістіктерді Past Continuous Tense шағына қойып сөйлемдерді аударыңыз

1. The children were frightened because it (get) dark. 2. It was a fine day and the roads were crowded because a lot of people (rush) to the seaside. 3. He usually wears sandals but when I last saw him he (wear) boots. 4. Victor ate nothing for lunch because he (diet). 5. Who you (talk) on the phone as I came in? 6. I went into the garden to see what the boys (do). 7. He was a little mad. He always (try) to prove that the earth was flat. 8. Just as I (wonder) what to do next, the phone rang.

2. Ағылшын тіліне сөйлемдерді аударыңыз

1. Мен орындыққа отырдым, содан кейін кітап оқи бастадым. 2. Ол оғаш суретті салған Ленаны көрді. 3. Ол келген кезде біз ол туралы сөйледік. 4. Кеше сағат алтыда ол үстелді дайы. 5. Мен кірген кезде сен не ойнадым? 6.

Менің достарым лагерьге оралған кезде шәйнегте су қайнаған. 7. Үлкен ағам сөзжұмбақты шешті, анам тоқыды, қалғандары оқып жатты. 8. Ол оянғанда, бақшада құстар көңілді ән шырқады.

Present Continuous тұтынуын салыстырыңыз
(*әрекет сөйлеу кезінде өтеді*) және *Past Continuous*
(*іс-әрекет өткен белгілі бір сәтте өтті*)

4. *Past Continuous* немесе *Present Continuous* етістіктерін қолдана отырып, ағылшын тіліне аударыңыз.

1. I (to write) an English exercise now. 2. I (to write) an English exercise at this time yesterday. 3. My little sister (to sleep) now. 4. My little sister (to sleep) at this time yesterday. 5. My friends (not to do) their homework now. They (to play) volley-ball. 6. My friends (not to do) their homework at seven o'clock yesterday. They (to play) volley-ball. 7. You (to eat) ice-cream now? 8. You (to eat) ice-cream when I rang you up yesterday? 9. What your father (to do) now? 10. What your father (to do) from eight till nine yesterday? 11. Why she (to cry) now? 12. Why she (to cry) when I saw her yesterday? 13. She (to read) the whole evening yesterday. 14. She (not to read) now, 15. Now she (to go) to school.

Қолданылуын салыстырыңыз
Past Simple және *Past Continuous*

Past Continuous-тің уақыт мән-жайларына назар аударыңыз:
at... o'clock yesterday
when mother came home
from 5 till 6 yesterday
the whole evening

Келесі екі сөйлемге назар аударыңыз:
We played chess in the evening (кешке)-
Past Simple

We were playing chess the whole evening (кеш бойы) —
Past Continuous

5. *Past Continuous* немесе *Past Simple* етістіктерін қолдана отырып, ағылшын тіліне аударыңыз

1. I (to play) computer games yesterday. 2. I (to play) computer games at five o'clock yesterday. 3. He (to play) computer games from two till three yesterday. 4. We (to play) computer games the whole evening yesterday. 5. What Nick (to do) when [you came to his place? 6. What you (to do) when I rang you up? 7. I (not to sleep) at nine o'clock yesterday. 8. What he (to do) yesterday? - He (to read) a book. 9. What he (to do) the whole evening yesterday? -He (to read) a book. 10. She (to sleep) when you came home? 11. My brother (not to play) tennis yesterday. He (to play) tennis the day before yesterday. 12. My sister (not to play) the piano at four o'clock yesterday. She (to play) the piano the whole evening. 13. When I came

into the kitchen, mother (to cook). 14. She (to cook) the whole day yesterday. 15. We (to wash) the floor in our flat yesterday.

6. Past Continuous немесе Past Simple етістіктерін қолдана отырып, ағылшын тіліне аударыңыз.

1. I (to go) to the cinema yesterday. 2. I (to go) to the cinema at four o'clock yesterday. 3. I (to go) to the cinema when you met me. 4. I (to do) my homework the whole evening yesterday. 5. I (to do) my homework when mother came home. 6. I (to do) my homework yesterday. 7. I (to do) my homework from five till eight yesterday. 8. I (to do) my homework at six o'clock yesterday. 9. I (not to play) the piano yesterday. I (to write) a letter to my friend. 10. I (not to play) the piano at four o'clock yesterday. I (to read) a book. 11. He (not to sleep) when father came home. He (to do) his homework. 12. When we were in the country last summer, I (to go) to the wood one day. In the wood I (to find) a little fox cub. I (to bring) it home. I (to decide) to tame the cub. Every day I (to feed) it and (to take) care of it. I (to tame) it the whole summer. Now the fox cub is quite tame. It lives in my house. 13. When I (to go) to school the day before yesterday, I met Mike and Pete. They (to talk) and (to laugh). They told me a funny story. Soon I (to laugh), too. I still (to laugh) when we came to school. After school I (to tell) this story at home. My father and mother (to like) it very much.

Келесі сөйлемдерге назар аударыңыз:

When mother came home, I was reading.

came — біртекті әрекет (келді)

Past Simple

was reading — әрекет процесі (оқыды)

Past Continuous

When mother was reading, I came home.

was reading — әрекет процесі (оқыды)

Past Continuous

came — біртекті әрекет (келді)

Past Simple

7. Past Continuous немесе Past Simple етістіктерін қолдана отырып, ағылшын тіліне аударыңыз.

1. When I (to come) home, my little sister (to sleep). 2. When Nick (to come) home, his brother (to play) with his toys. 3. When mother (to come) home, I (to do) my homework. 4. When father (to come) home, Pete (to sleep). 5. When mother (to come) home, the children (to play) on the carpet. 6. When I (to get) up, my mother and father (to drink) tea. 7. When I (to come) to my friend's place, he (to watch) TV. 8. When I (to see) my friends, they (to play) football. 9. When I (to open) the door, the cat (to sit) on the table. 10. When Kate (to open) the door, the children (to dance) round the fir-tree. 11. When Tom (to cross) the street, he (to fall). 12. When I (to go) to school, I (to meet) my friend. 13. When we (to go) to the cinema,

we (to meet) grandmother. 14. When grandmother (to go) home, she (to see) many children in the yard. 15. When Henry (to walk) about in the forest, he (to find) a bear cub.

8. *Past Continuous* немесе *Past Simple* етістіктерін қолдана отырып, ағылшын тіліне аударыңыз.

1. They (to drink) tea when I (to come) home. 2. He (to walk) along the river when a boat (to pass). 3. The old man (to think) about his plan when he (to fall) asleep. 4. We (to listen) to an interesting lecture yesterday. 5. When I (to enter) the classroom, the teacher (to write) words on the blackboard and the pupils (to copy) them into their exercise-books. 6. They (to get) ready to go out when it (to begin) raining. 7. Yesterday at one o'clock I (to have) lunch at the canteen. 8. When he (to come) in, I (to do) my exercises. 9. What you (to do) at eight o'clock yesterday? 10. At this time yesterday I (to go) home. 11. You (to sleep) when I (to go) out. 12. He (to read) on the sofa when I (to come) in and (to sit) down beside him. 13. I (to walk) along the street with my friend when a tram (to pass). 14. She (to look) out of the window when I (to see) her. 15. We (to answer) the teacher's questions when the headmistress (to enter) the classroom.

Келесі сөйлемдерде назар аударыңыз:
Father was reading at 7 o'clock yesterday.
*Үдепісшегі әрекет -- **Past Continuous***
Father came home at 7 o'clock yesterday.
*Біртекті әрекет -- **Past Simple***

10. Келесі шақтардың бірінде етістіктерді пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз: *Present Simple*, *Past Simple*, *Present Continuous*, *Past Continuous*.

1. Nina (to celebrate) her birthday yesterday. Her room looked beautiful, there (to be) many flowers in it. When I (to come) in, somebody (to play) the piano, two or three pairs (to dance). 2. Listen! Somebody (to play) the piano. 3. I (to like) music very much. 4. When I (to look) out of the window, it (to rain) heavily and people (to hurry) along the streets. 5. What you (to do) at seven o'clock yesterday? - I (to have) supper. 6. When I (to come) home yesterday, I (to see) that all my family (to sit) round the table. Father (to read) a letter from my uncle who (to live) in Kiev. 7. Where you (to be) yesterday? — I (to be) at home the whole day. — How strange. I (to ring) you up at two o'clock, but nobody (to answer). — Oh, I (to be) in the garden. I (to read) your book and (not to hear) the telephone. 8. What you (to do) at five o'clock yesterday? — I (to work) in the library. — I (to be) there, too, but I (not to see) you. 9. Yesterday I (to work) at my English from five till seven. 10. It (to rain) the whole day yesterday. 11. Where your sister (to be) now? — She (to be) in her room. She (to do) her homework.

Барлық шақтардың тұтынуын салыстырыңыз:
Present, Past, Future Simple; Present, Past Continuous

11. Келесі шақтың бірінде етістіктерді пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз: *Present, Past, Future Simple; Present, Past Continuous*.

1. Look at these children: they (to skate) very well. 2. You (to skate) last Sunday? — Yes, we (to skate) the whole day last Sunday. We (to skate) again next Sunday. 3. My brother can skate very well. He (to skate) every Sunday. 4. What you (to do) now? — I (to wash) the dishes. 5. What you (to do) at three o'clock yesterday? — I (to have) dinner. 6. You (to have) dinner now? 7. Where your brother (to work)? — He (to work) at an institute. 8. Your grandmother (to sleep) when you (to come) home yesterday? 9. What your brother (to do) tomorrow? 10. I (not to go) to the shop yesterday. I (to go) to the shop tomorrow. 11. Where Kate (to go) when you (to meet) her yesterday? 12. Every day the boss (to enter) the office at nine o'clock. 13. Yesterday the boss (to enter) the office at half past nine. 14. When the secretary (to come) tomorrow? 15. At six o'clock yesterday we (to listen) to a very interesting lecture.

The Future Continuous Tense

Созылыңқы келер шақ

1. ***Future Continuous шағы*** (келер шақта болатын созылыңқы іс-әрекет) will және be көмекше етістіктері мен етістіктің төртінші түрі (негізгі етістікке –ing жалғауы жалғанады), яғни осы шақтағы есімше арқылы жасалады.

Shall, will be + Verb + ing

2. Future Continuous шағы төмендегі жағдайларда қолданылады:

а) жағын арада немесе кейінірек болатын іс-қимылды (әрекетті) көрсету үшін (сөйлемде мезгіл пысықтауыштардың қолданылуы не қолданылмауына байланысты);

ә) келешекте белгілі уақыт аралығында жүріп жататын іс-әрекетті білдіру үшін;

I shall still be working at six o'clock (Мен ертең сағат алтыда әлі жұмыста боламын)

He will be reading the whole evening (Ол бүкіл кеш бойы кітап оқып отырады)

Хабарлы сөйлем:

I will be making dinner. (Мен түскі асты пісіремін)

Сұраулы сөйлем.

Shall we be making dinner? (Біз түскі асты пісіреміз ба?)

Болымсыз сөйлем:

You won't be making dinner. (Сен түскі асты пісірмейсің)

Қолданылуы:

1. Белгілі бір уақытқа созылған келешектегі іс-әрекет:

I'll be waiting for you at 8 o'clock tomorrow. (Мен ертең сағат сегізде мені

күтемін)

2. Болашақтағы болмауға ниеті жоқ іс-әрекет:

He won't be meeting his friend. He is very busy now. (Ол досымен кездесе алмайды, оның қолы бос емес)

1. Future Continuous етістіктерін пайдалана отырып, жақшаны ашыңыз.

1. He (not to wait) for us at 6 o'clock tomorrow. 2. I (to translate) this article, when my mother comes. 3. The conference (to take place) from two till six o'clock on Monday. 4. How long you (to stay) at your parents? 5. At this time tomorrow he (to know) the results of his examinations.

2. Сөйлемдерді болымсыз және сұраулы түрде жазыңыз.

1. I (to do) my homework tomorrow at four o'clock. 2. He (to write) a composition the whole evening. 3. Mother (to be) busy tomorrow from three till eight o'clock. 4. At this time tomorrow they (to have) supper at the restaurant. 5. My friends (to wait) for me at home from six till seven p. m. tomorrow.

to write етістігінің (жазу) <i>The Future Continuous Tense-ге</i> жіктелуі (<i>The Future Progressive Tense</i>) (үдерістегі әрекет болашақта белгілі бір сәтте орындалады)		
I shall be writing He will be writing She will be writing It will be writing We shall be writing You will be writing They will be writing	I shall not be writing He will not be writing She will not be writing It will not be writing We shall not be writing You will not be writing They will not be writing	
Shall I be writing? Will he be writing? Will she be writing? Will it be writing? Shall we be writing? Will you be writing? Will they be writing?	Yes, I shall Yes, he will Yes, she will Yes, it will Yes, we shall Yes, you will Yes, they will	No, I shan't No, he won't No, she won't No, it won't No, we shan't No, you won't No, they won't

3. Future Continuous немесе Future Simple етістіктерін қолдана отырып, ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Don't ring him up at 11 o'clock tomorrow. He (to work) at that moment. 2. At this time tomorrow my brothers (not to play) football. 3. They (to come) soon. 4. I'm afraid it (to rain) all day tomorrow. 5. In three days they (to leave) for Tula. 6. I (to listen) to the radio till you come back. 7. Don't come tomorrow, from 2 till 5

o'clock I (to write) my report. 8. He (to finish) this book very soon. 9. On Wednesday we (to pass) our first exam. 10. What you (to do) all day tomorrow?

4. *Future Continuous* етістіктерін қолдана отырып, ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Ертең мен кешке жұмыс істеймін. 2. Олар институтқа барғанда біз оларды кездестіреміз. 3. Мен үйге жеті сағат келгенде, менің балаларым аулада ойнайтын болады. 4. Мен саябақта кешкі 7-ден 8-ге дейін жүремін. 5. Біз ертең барлық кеш бойы теледидар көрмейміз. 6. Аня 8 сағат сабақ жасайды ма? 7. 3-ден 5-ке дейін сен қайда боласың?

The Present Perfect Tense

Аяқталған осы шақ

Have, has been + Verb3

Қолданылуы:

1. Айтылған уақытқа дейінгі бітпеген әрекет
Have you discussed all the questions yet?
(сен барлық сұрақтарды талқылап болдың ба?)
-Yes I have. (Иә, болдым)
2. Бұл жағдайларда нақты болған уақыт көрсетілмейді
He has been to England twice (Ол Англияда екі рет болды.)
3. Аяқталған, бірақ өзінің мәнін әлі жоймаған іс-әрекет үшін:
- Have you done your homework? (Үй жұмысыңды істедің бе?)
No, I haven't.
He has missed a lot of classes this week (Ол көп сабақты қалдырды.)
4. Бұрын басталып, жалғасып жатқан іс-әрекеттер үшін:
He has written about a hundred novels. (Ол жүздеген кітаптар шығарды)
(He is alive and can write more) (Ол тірі емес)
But: He wrote about a hundred novels. (Ол жүздеген кітаптар шығарды)
(He is dead) (Ол тірі)
We've known each other since school years. (Біз бір-бірімізді мектептік кезден білеміз)
5. Сол уақыттағы және сол жердегі іс-әрекеттер үшін:
Have you washed the dishes this morning? (Сен таңертең ыдысты жудың ба?)
We went to Poland on a business trip this spring. (Көктемде біз жұмыс сапарымен Польшаға бардық)
6. Ever, never, already, yet, before, for, since, so far сөздерімен бірге
I've just heard this news. (Мен жаңалықтарды жана ғана естідім)
Have you ever had a car accident? (Сіз әлдеқашан машина апатына түсіп едіңіз бе?)

<p>to write етістігінің (жазу) <i>Present Perfect-те</i> жіктелуі (өткенде жасалған іс-әрекет осы шақпен ұштасады)</p>
--

I have written He has written She has written It has written We have written You have written They have written	I have not written He has not written She has not written It has not written We have not written You have not written They have not written	
Have I written? Has he written? Has she written? Has it written? Have we written? Have you written? Have they written?	Yes, I have Yes, he has Yes, she has Yes, it has Yes, we have Yes, you have Yes, they have	No, I haven't No, he hasn't No, she hasn't No, it hasn't No, we haven't No, you haven't No, they haven't

Present Perfect-ке сәйкес уақыт көрсеткіштерін есте сақтаңыз: already, not yet, just, ever, never.

Салыстырыңыз:

- ***I have bought a book today (this week, this month).***

аяқталмаған уақыт — Present Perfect

- ***I bought a book yesterday (last week, last month)***

өткен уақыт аралығы — Past Simple

Келесі сөйлемдерді есте сақтаңыз:

I have never been to France.

Have you ever been to London?

I haven't seen you for ages.

I haven't met him for a long time.

I haven't been to Moscow since last year.

1. Сөйлемдерді Present Perfect шағында пайдалану арқылы түрлендіріңіз.

Мысал: Do your homework. — I have already (just) done it.

1. Clean the room. 2. Do your hair. 3. Have a good rest. 4. Make coffee. 5. Pack your things. 6. Close the door. 7. Give up smoking. 8. Tell me the truth. 9. Buy a new coat. 10. Finish the work. 11. Have breakfast. 12. Invite him to come.

2. Келесі сөздерді қолдана отырып сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Has Mother come from the market? (yes/ she/ just/ come /from the market)

2. Have you phoned Jack yet? (yes/ I just/ phone/ him)

3. Would you like some coffee? (no thanks/ I/ just/have/a cup)

3. *Been* немесе *gone* қойыңыз.

Example: Where's Paul? - He has **gone** to the library. We've **been** to the country today. Look, we've brought some flowers.

1. Where have you spent your holidays? - I've ... to Italy.
2. Are you going to the shops? - No, I've just... to the shops.
3. Is Alex at home? No, he's ... to the park.
4. Are they both out? - Yes, they've both ... to the market.

4. *already* мен *yet* қолдана отырып сөйлем құраңыз.

Example: Don't forget to pack some warm clothes. - **I've already packed them.**

Have you typed the letters yet? - Yes, **I've already typed** them.

Have you bought that dress? - No, I **haven't bought it yet**, but I'm going to buy it.

1. Why don't you have a bath? - ...
2. Shall I buy some newspapers? - No, ...
3. Have you asked Jim yet? - Yes, ...
4. Have you invited Larry and Sue? - No, I ... but I am....
5. Has the manager arrived yet? - Yes, ...
6. Has Jill written to Dad? - No, she.... but she ... tonight.

5. *Present Continuous* немесе *Present Perfect* шағында етістіктерді қажетті түрге келтіріп, жақшаларды ашыңыз.

1. What are you (to talk) about? 2. We have just (to talk) about it. 3. He has just (to say) something about it. 4. She is (to tell) them some interesting story. 5. He has (to tell) us nothing about it. 6. She has (to tell) them some stories about dogs. 7. We have (to have) two lessons today. 8. They are (to have) a meeting. 9. She has not (to speak) yet. 10. They have (to ask) me several questions. 11. He has already (to learn) the rule. 12. I am (to write) an exercise. 13. What is he (to do)? , — He is (to read) a newspaper. 14. Have you (to | read) any stories by Jack London? 15. What are you (to do) here? — I am (to write) a letter to my friends.

6. *Present Perfect* немесе *Present Continuous* етістіктерін пайдаланып, ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Мен таңғы асты таңертең жеді. 2. Ол таңғы асты ішті. 3. Біз әлі таңғы ас ішкен жоқпыз. 4. Олар әлі де асханада шай ішіп жатыр. 5. Мен сабақ жасадым. 6. Ол әлі де өз сабақтарын жасап жатыр. 7. Бүгін бізде үш сабақ болды. 8. Оларда жана ғана жиналыс болды. 9. Ол әлі осы кітапты оқымады. 10. Ол әлі осы кітапты оқып жатыр. 11. Бұны кім жазды? 12. Сіз оған не жаздыңыз?

<i>Present Perfect</i> мен <i>Past Simple</i> қолданылуын салыстырыңыз
---

7. *Present Perfect* немесе *Past Simple* етістіктерін пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз.

1. We (to travel) around Europe last year. 2. My father knows so much because he (to travel) a lot. 3. I (to see) Pete today, 4. She (to see) this film last Sunday. 5. Alex (to meet) his friend two hours ago. 6. I just (to meet) our teacher. 7. The

children already (to decide) what to do with the books. 8. Yesterday they (to decide) to help their grandmother. 9. Helen speaks French so well because she (to live) in France. 10. She (to live) there last year. 11. The rain (to stop) and the sun is shining in the sky again. 12. The rain (to stop) half an hour ago. 13. Mary (to buy) a new hat. 14. I (to buy) a pair of gloves yesterday. 15. The wind (to blow) off the man's hat, and he cannot catch it. 16. The weather (to change), and we can go for a walk. 17. The wind (to change) in the morning.

8. Етістіктің қажетті шақта пайдаланып, жақшаларды ашыңыз.

1. You (see) this film? 2. He (be) at the cinema with you? 3. You (taste) the cake? 4. The pupils (not, do) their exercises yet. 5. I (not, meet) my school friend for many years. 6. She told me everything about him after he (leave). 7. When we arrived, the concert already (begin). 8. I asked him what countries he (visit). 9. I hope you (come) home from school by 2 o'clock. 10. I (finish) everything by the time you get back tomorrow. 11. If we don't hurry the sun (set) before we reach the top.

<p><i>Present Perfect, Present Continuous және Past Simple қолданылуын салыстырыңыз</i></p>
--

9. Present Perfect, Present Continuous, Present Simple және Past Simple шағына етістіктерді қою арқылы жақшаларды ашыңыз.

1. Please give me a pencil, I (to lose) mine. 2. I (not to meet) Peter since Monday. 3. Nina just (to finish) work. 4. Where Sergei (to be)? — He (to go) home. He (to leave) the room a minute ago. 5. What you (to read) now? — I (to read) "Jane Eyre" by Charlotte Bronte. 6. They (to read) "Ivanhoe" by Walter Scott a month ago. What about you? You (to read) "Ivanhoe"? 7. My watch (to stop). There (to be) something wrong with it. 8. You (to see) Jack today? — Yes, I (to see) him at the institute. 9. You (to hear) the new symphony by M.? — Yes, I... — When you (to hear) it? — I (to hear) it last Sunday. 10. You (to change) so much. Anything (to happen)? 11. What you (to do) here at such a late hour? You (to write) your composition? — No, I (to write) it already. I (to work) at my report. — And when you (to write) your composition? — I (to finish) it two days ago. 12. I say, Tom, let's have dinner. — No, thank you, I already (to have) dinner. 13. What the weather (to be) like? It still (to rain)? — No, it (to stop) raining.

<p><i>Present Perfect, Present Continuous, Past Simple және Past Continuous қолданылуын салыстырыңыз</i></p>
---

10. Present Perfect, Present Continuous, Present Simple және Past Simple, Past Continuous шақтарына етістіктерін қою арқылы жақшаларды ашыңыз

1. They (to go) to the Hermitage last week. 2. They (to be) to the Hermitage twice this week. 3. After school yesterday he (to come) home, (to have) dinner, (to read) an article from the latest magazine and (to begin) doing his homework. 4. When your friend (to return) from the south? — She (to return) yesterday. — You (to go) to the station to meet her? — No, I..., I (to be) too busy. 5. With whom you (to

discuss) this question yesterday? 6. I (to see) this film this week. I like it very much. 7. When I (to enter) the kitchen, I (to see) that my mother (to stand) at the table and (to cut) some cabbage. She (to cook) dinner. 8. As soon as I (to hear) a cry, I (to run) out of the room and (to see) that a child (to lie) on the ground and (to cry). "What (to happen)? Why you (to cry)? You (to hurt) yourself?" I asked. 9. As soon as I (to see) him, I (to understand) that he (to work) hard. He (to write) something and (not to notice) anything. 10. When I (to come) home yesterday, the children (to run) and (to sing) merrily. "We (to learn) a new song!" they cried. 11. When the young man (to enter) the room, she (to look) at him in surprise. "What you (to want) to tell me?" she (to say). "Why you (to come)?" 12. It (to rain) hard when I (to leave) home yesterday, so I (to return), (to put) on my raincoat and (to start) again. 13. Your brother (to return) from the north? — Yes, he (to come) a few days ago. 14. You (to be) to the Crimea? When you (to be) there? — I (to be) there in 1993. 15. Where (to be) your brother? — He just (to come) home. He (to take) a shower in the bathroom now.

The Past Perfect Tense

Аяқталған өткен шақ

Had + Verb3

Хабарлы: I had done. . (Мен істедім)

Сұраулы: Had you done. ? (Сен істедің бе?)

Болымсыз: I hadn't done. . (Мен істемедім)

Қолданылуы:

1. Уақыт периодында біткен іс әрекет:

By 7 o'clock they had gathered in the yard. (сағат жетіде олар аулада жиналды.)

2. Бір іс-әрекеттің алдында басқа бір іс-әрекеттің болуы:

When mother came, children had just played football. (Анасы келгенде, балалары футбол ойнап болған еді)

3. Төлеу сөзде:

She said she had worked in the company for 2 years. (She said: "I have worked in the company 2 years.") (Ол компанияда екі жыл бойы жұмыс істеп жатқанын айтты.)

to write етістігінің (жазу) <i>Past Perfect Tense-те жіктелуі</i> (<i>өткен шақтың алды</i>)		
I had written He had written She had written It had written We had written You had written They had written		I had not written He had not written She had not written It had not written We had not written You had not written They had not written
Had I written? Had he written? Had she written? Had it written?	Yes, I had Yes, he had Yes, she had Yes, it had	No, I hadn't No, he hadn't No, she hadn't No, it hadn't

Had we written?	Yes, we had	No, we hadn't
Had you written?	Yes, you had	No, you hadn't
Had they written?	Yes, they had	No, they hadn't

1. Past Perfect етістіктерін пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз.

1. Tom (to return) from the cinema by five o'clock. 2. By nine o'clock he already (to leave). 3. I (to write) my exercise before he came. 4. John (to finish) his work by seven o'clock. 5. The teacher understood that Ann (not to do) her homework. 6. They (to return) home long before I rang them up. 7. By two o'clock the teacher (to examine) all the students. 8. By the 1st of September all the children (to come back) from the country.

2. Сөйлемдерді сұраулы және болымсыз формаға қойыңыз.

1. My sister had already graduated from the institute by that time. 2. I understood she had read my letter. 3. By that moment my brother had already read five English books. 4. They had reached the river by sunset. 5. By half past six o'clock our father had done his work. 6. He had written his composition by eight o'clock. 7. James had got a job offer by that time.

3. Past Perfect немесе Past Indefinite шағында етістіктерді пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз.

1. Ann (to tell) me she already (to see) this film. 2. When I (to come) home, mother already (to cook) dinner. 3. Kate (to give) me the book which she (to buy) the day before. 4. The teacher (to understand) that Ann (not to do) her homework. 5. Mary (to tell) us she (to cook) a good dinner. 6. He (to study) better than his father (to do). 7. Yesterday I (to buy) a new watch as I (to lose) my old one. 8. After they (to go) at last I (to go) to bed. 9. The child (to eat) all the cakes after his mother (to tell) him not to do it. 10. I not yet (to do) half the work when the director came in.

4. Past Perfect немесе Past Indefinite шағында етістіктерді пайдалану арқылы ағылшын тіліне аударыңыз.

1. Ол алты сағатқа қарай хат жазды. 2. Олар біз келгенге дейін клубтан кетті. 3. Джейн айдың соңына дейін жарты жұмыс жасады. 4. Сол кезге дейін балалар мектепке кетті. 5. Мен қоңырау шалғанға дейін үй жұмысын жасадым. 6. Оның құрбысы Парижге келгенге дейін француз тілін үйренді. 7. Ник алты сағатқа қарай хат жазды. 8. Ол жұмысты біз күткеннен бұрын аяқтады. 9. Біз мәтінге сөздерді қайталадық. 10. Мен оған ешқашан темекі шекпедім деп айттым.

5. Past Perfect немесе Present Perfect шағында етістіктерді пайдаланып, жақшаларды ашыңыз.

1. He already (to solve) this problem. 2. By the evening he already (to solve) this problem. 3. We just (have) dinner. 4. After I (to take) a shower I (to have) dinner. 5. Mother (to finish) to cook only by three o'clock. 6. My daughter not yet (to come) from school. 7. He (to come) back by four o'clock. 8. You ever (to see) the Pyramids? 9. Mr. Brown (not to finish) his report by eight o'clock. 10. I never (to read) this book.

1. Past Simple немесе Past Perfect шағында етістіктерді пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз.

1. When I (to come) home, mother already (to cook) dinner. 2. When father (to return) from work, we already (to do) our homework. 3. When the teacher (to enter) the classroom, the pupils already (to open) their books. 4. Kate (to give) me the book which she (to buy) the day before. 5. Nick (to show) the teacher the picture which he (to draw). 6. The boy (to give) the goats the grass which he (to bring) from the field. 7. Mother (to see) that Nick (not to wash) his hands. 8. The teacher (to understand) that Lena (not to do) her homework. 9. I (to know) that my friend (not yet to come). 10. Tom (to return) from the cinema at five o'clock. 11. Tom (to return) from the cinema by five o'clock. 12. I (to finish) my homework at seven o'clock. 13. I (to finish) my homework by seven o'clock. 14. He (to think) that he (to lose) the money. 15. Ann (to tell) me that she (to see) an interesting film. 16. When I (to wake) up yesterday, father already (to go) to work. 17. Nick (to think) that his father (not yet to come) home. 18. Mary (to tell) us that she (to cook) a good dinner. 19. Yesterday I (to find) the book which I (to lose) in summer. 20. When we (to come) to the station, the train already (to leave).

2. Past Simple немесе Past Perfect шағында етістіктерді пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз.

1. He (to study) French before he (to enter) the university. 2. Lanny (to say) that he (to get) his education in Cape Town. 3. The boy (to want) to act the main part in the play because he (to organize) the theatre. 4. Lanny (not to know) who (to attack) him in the darkness. 5. The girl (to be) glad that she (to find) a seat near the window. 6. Suddenly he (to remember) that he (not to ring) her up in the morning. 7. By the time the train (to reach) the city, he (to make) friends with many passengers. 8. When his uncle (to leave), he (to hurry) to the station to book a ticket. 9. She (to think) that Gert and Lanny (to quarrel). 10. By the time we (to come) to see him, he (to return) home. 11. During the holidays my friend (to visit) the village where he (to live) in his childhood. 12. When they (to enter) the hall, the performance already (to begin). 13. When I came home, my mother (to tell) me that she (to receive) a letter from grandfather. 14. Where you (to work) before you (to enter) the institute? 15. By two o'clock the teacher (to examine) all the students. 16. On my way to school I (to remember) that I (to leave) my report at home. 17. All my friends (to be) glad to hear that I (to pass) all the examinations successfully. 18. Poor Oliver (to lie) unconscious on the spot where Sikes (to leave) him. 19. He (to open) his eyes, (to look) around and (to try) to remember what (to happen) to him. 20. All the passengers (to see) at once that the old man (to travel) a great deal in his life.

3. Past Simple, Past Continuous және Past Perfect етістіктерін пайдалана отырып, жақшаларды ашыңыз. I. By eight o'clock yesterday I (to do) my

homework and at eight I (to play) the piano. 2. By six o'clock father (to come) home and at six he (to have) dinner. 3. By nine o'clock yesterday grandmother (to wash) the dishes and at nine she (to watch) TV. 4. When I (to meet) Tom, he (to eat) an ice-cream which he (to buy) at the corner of the street. 5. When I (to come) home, my sister (to read) a book which she (to bring) from the library. 6. When mother (to come) home, the children (to eat) the soup which she (to cook) in the morning. 7. When I (to ring) up Mike, he still (to learn) the poem which he (to begin) learning at school. 8. When I (to look) out of the window, the children (to play) with a ball which Pete (to bring) from home. 9. By ten o'clock the children (to settle) comfortably on the sofa and at ten they (to watch) a TV film. 10. When father (to come) home, we (to cook) the mushrooms which we (to gather) in the wood. 11. When I (to see) Ann, she (to sort) the flowers which she (to pick) in the field. 12. When I (to come) home yesterday, I (to see) that my little brother (to break) my pen and (to play) with its pieces. 13. When I (to open) the door of the classroom, I (to see) that the teacher already (to come) and the pupils (to write) a dictation.

4. Past Simple, Past Continuous және Past Perfect етістіктерін пайдалана отырып, жақшаларды ашыңыз. 1. I (to sit) in an armchair and (to think) of my coming trip across the North Sea when the door suddenly (to open) and an old friend of mine whom I (not to see) for a very long time (to enter) the room. 2. She (to come) to see us just at the time when we (to have) dinner. It (to be) the first time I (to see) her. 3. I (to see) him just as he (to leave) the hotel. 4. I (not to see) him before we (to meet) at the concert. 5. He (to leave) the house before I (to have) time to ask him anything. 6. He (to tell) me he (to learn) it from the newspaper. 7. He (to enter) the room, (to take) something from the desk and (to go) out. 8. There (to be) two men in the room. One of them (to write) something while the other (to read) a newspaper. 9. He (not to tell) me that he (to receive) a telegram from her. 10. I (to ask) him if he (to know) where she (to live). I (to say) I (not to know) her address. 11. He (to ask) me if I (can) give him your address. 12. She (to say) that he (to give) her the wrong address. 13. I (to ask) him where he (to put) my letter. 14. He (to tell) us that they (to spend) all the money. 15. After spending several days in Paris he (to feel) lonely and (to want) to return home. 16. I (to think) he already (to go) home. 17. I (to find) the old man in the garden. He (to talk) to some children who (to stand) around listening to him. 18. He (to speak) a language we never (to hear) before.

5. Present Perfect, Past Simple, Past Continuous немесе Past Perfect етістіктерін пайдалана отырып, жақшаларды ашыңыз.

1. I just (to see) Jack. 2. She (to wash) the dishes from five till six. 3. Look! She (to draw) a very nice picture. 4. At this time yesterday I (to talk) to my friend. 5. The TV programme (to begin) before I (to come) home. 6. I (not to eat) ice-cream since summer. 7. I understood that she (not to read) my letter. 8. She (to do) the rooms when I (to come) home. 9. Its all right: she (to find) the way out of the situation. 10. He (to come) home late yesterday. 11. She is very glad: she (to finish) her

composition at last. 12. He (to translate) the whole text by eleven o'clock. 13. I never (to be) to Rome. 14. Last year we (to work) very much. 15. When I (to have) breakfast, I went to school. 16. I (not to see) you for ages! I am very glad to see you. 17. When you (to see) the "Swan Lake"? 18. My sister already (to graduate) from the institute. 19. He repaired the toy which his brother (to break) the day before. 20. I (to see) an interesting TV programme this week. 21. You ever (to be) to Trafalgar Square? 22. They (to cook) the whole day yesterday.

6. Present Perfect, Past Simple, Past Continuous немесе Past Perfect етістіктерін пайдалана отырып, жақшаларды ашыңыз.

1. Only when she was going to bed, she remembered that she (to forget) to ring up her friend. 2. We already (to study) seven English tenses. 3. He (to spend) two weeks in Scotland two years ago. 4. I (to buy) a lovely fashionable dress. Now I shall look smart at the party. 5. He (to learn) English before he (to go) to the USA. 6. When she (to spend) all her money, she (to go) home. 7. I (to speak) to my friend yesterday. 8. Look! Kate (to wash) all the dishes. 9. Your mother (to return) from work? Can I speak to her? 10. She (to do) her flat the whole day on Saturday. 11. The cat (to drink) all the milk which I (to give) it. 12. You ever (to be) to Piccadilly Circus? 13. He (not to read) Turgenev since he was a pupil. 14. They (to reach) the river by sunset. 15. I (not yet to receive) an answer to my letter. 16. She is very happy: her son (to finish) school. 17. My brother (to train) at the stadium from six till eight yesterday. 18. My sister (to buy) a pair of nice model shoes this month. 19. I (not to dance) for ages. 20. When Nick (to come) from school, his friends (to play) in the yard. 21. When your sister (to go) to London? 22. My friend just (to recover) after a serious illness. 23. I never (to be) to the Bahamas. 24. At this time yesterday we (to talk) about you.

7. Present Perfect, Past Simple, Past Continuous немесе Past Perfect етістіктерін пайдалана отырып, жақшаларды ашыңыз.

1. They (to tell) me yesterday that you (to get) an excellent mark. 2. When you (to receive) a letter from your friend? 3. Our grandmother (to cook) dinner from twelve till three yesterday. 4. Look! What beautiful flowers she (to buy)! 5. They (to travel) along the coast of Africa last year. 6. We (not to see) each other for ages. 7. They (to eat) all the apples which I (to bring). 8. When the children (to have) dinner, they (to go) for a walk. 9. Last summer we (to live) in the country and (to go) to the river every day. 10. My sister (to spend) a lot of money yesterday. 11. She is so upset: she (to lose) the key to the front door. 12. By the 1st of September all the children (to return) from the country. 13. Columbus (to discover) America 500 years ago. 14. Columbus (not to know) that he (to discover) America. 15. I already (to read) five English books. 16. He (to discuss) the problem with a lot of people before he (to take) a decision. 17. Mother (to bake) a delicious cake! Sit down at the table and let's eat it! 18. She (to read) an English book the whole evening yesterday. 19. I never (to be) to Greece. 20. You ever (to be) to the Niagara Falls? 21. At this time yesterday they (to sit) on the sofa and (to

listen) to their grandmother who (to tell) them fairy-tales. 22. My friend just (to ring) me up from London. 23. I (to stand) at the tram-stop when it (to begin) raining. 24. We (not to skate) since last winter.

The Future Perfect Tense

Аяқталған келер шақ

Shall/will have + V3

Хабарлы: I will have come. (Мен келемін)

Сұраулы: Will have you come? (Сен келесің ба?)

Болымсыз: I won't have come. (Мен келмеймін)

Қолданылуы;

1. Белгілі бір уақытта болған іс-әрекет үшін
By one o'clock tomorrow I shall have done this work. (мен бұл жұмысты ертең сағат бірде істеймін)

2. Көбінесе бұл уақыт түрі жай келер шақпен ауысады.

to write (жазу) етістіктің Future Perfect-те ұштасуы (іс-әрекет болашақта белгілі бір сәтте жасалады)		
I shall havewritten He will havewritten She will havewritten It will havewritten We shall havewritten You will havewritten They will havewritten		I shall not have written He will not have written She will not have written It will not have written We shall not have written You will not have written They will not have written
Shall I have written? Will he have written? Will she have written? Will it have written? Shall we have written? Will you have written? Will they have written?	Yes, I shall Yes, he will Yes, she will Yes, it will Yes, we shall Yes, you will Yes, they will	No, I shan't No, he won't No, she won't No, it won't No, we shan't No, you won't No, they won't

1. Future Perfect етістіктерін пайдаланып, жақшаларды ашыңыз.

1. By next winter he (to sell) all this things. 2. He (to leave) when you arrive. 3. By next month James (to write) his fourth play. 4. We (to solve) this difficult problem by the end of the week. 5. The wind (to drop) by then. 6. When the sun sets I (to read) this book. 7. If you come at nine they (to have) dinner. 8. If you ring me up after nine o'clock, I (to speak) to the doctor. 9. We (to travel) twenty miles more before we cross the frontier. 10. Next year we (to be) together for ten years.

2. Сөйлемдерді сұраулы және теріс формаға қойыңыз.

1. We shall have come home by 5 o'clock. 2. John will have signed the contract before we come. 3. I shall have repaired your watch by Friday. 4. Andrew will have examined the car well before he buys it. 5. In three years' time I shall already have taken my degree.

3. Қазақ тіліне аударыңыз.

1. He will not see you before I have spoken to him. 2. I shall leave for Moscow as soon as I have finished my business here. 3. She will return this magazine after she has read it. 4. Don't come here before you have finished writing this letter. 5. When you have done the work, you still will have plenty of time.

4. *Future Indefinite, Future Perfect, Present Simple, Present Perfect* етістіктерін пайдалана отырып, жақшаларды ашыңыз.

1. Mother (to write) a letter to her tomorrow. 2. I (to read) the book by the end of the week; you may have it then. 3. By the end of the term we (to learn) about one hundred new words. 4. If you ring me up after five I (to speak) to the director. 5. I (to go) to the sports ground as soon as I (to finish) this exercise. 6. We (to go) to the theatre or a concert if we (to pass) our examinations successfully. 7. You (to do) a lot of your work by the end of this month? 8. In a year's time he (to take) to some more serious sort of job. 9. I (to go) away as soon as I (to speak) to him. 10. By the end of this month I (finish) reading "The Picture of Dorian Grey," and I (begin) to read "Jane Eyre." 11. If you do not make a note of it, you (forget) it by tomorrow. 12. By this time next year I (leave) school and (be) in Moscow. 13. I (get) through the greater part of the work when you come.

5. *Future Simple, Future Continuous* немесе *Future Perfect* етістіктерін келер шақта пайдалана отырып, жақшаларды ашыңыз.

1. I (to do) my homework tomorrow. 2. I (to do) my homework at six o'clock tomorrow. 3. I (to do) my homework by six o'clock tomorrow. 4. When I come home tomorrow, my family (to have) supper. 5. When you come to my place tomorrow, I (to read) your book. I (to do) my homework by the time you come. 6. Don't come to my place tomorrow. I (to write) a composition the whole evening. 7. I (not to go) to the cinema tomorrow. I (to watch) TV the whole evening. 8. What you (to do) tomorrow? 9. What you (to do) at eight o'clock tomorrow? 10. You (to play) volley-ball tomorrow? 11. You (to do) this work by next Sunday? 12. When you (to go) to see your friend next time? 13. How many pages you (to read) by five o'clock tomorrow? 14. Tomorrow I (to begin) doing my homework as soon as I come from school. I (to do) my homework from three till six. My father (to come) home at seven o'clock tomorrow. I (to do) all my homework by the time he comes, and we (to go) for a walk together.

Барлық өтілген шақтарға арналған жаттығулар

1. Келесі шақтардың бірінде етістіктерді пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз: Present, Past, Future Simple; Present, Past Continuous; Present, Past Perfect.

1. We (to go) to school every day. 2. Nick (to do) his home-work by seven o'clock yesterday. 3. You (to help) your father tomorrow? 4. We (to bring) a lot of berries from the wood. Now we shall make jam. 5. Look! Jane (to swim) across the river.

6. What you (to do) at six o'clock yesterday? 7. You ever (to see) the Pyramids? 8. I (to go) to the Caucasus two years ago. 9. When Nick (to come) home yesterday, his mother (to return) and (to cook) dinner in the kitchen. 10. When I (to go) to school yesterday, I suddenly (to remember) that I (to forget) to take my English exercise-book. 11. Yesterday grandfather (to tell) us how he (to work) at the factory during the war.

2. Келесі шақтардың бірінде етістіктерді пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз: Present, Past, Future Simple; Present, Past Continuous; Present, Past Perfect.

1. I always (to come) to school at a quarter to nine. 2. Yesterday I (to come) to school at ten minutes to nine. 3. Tomorrow Nick (not to go) to the cinema because he (to go) to the cinema yesterday. He already (to be) to the cinema this week. Look! He (to cry). 4. What your brother (to do) now? 5. My friend (to like) pies. He (to eat) pies every day. When I (to meet) him in the street yesterday, he (to eat) a pie. He (to tell) me that he (to buy) that pie at the corner of the street. Look at my friend now. He (to eat) a pie again.

3. Келесі шақтардың бірінде етістіктерді пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз: Present, Past, Future Simple; Present, Past Continuous; Present, Past Perfect.

1. When you (to come) to see us? — I (to come) tomorrow if I (not to be) busy. 2. I (not to like) apples. 3. He (to come) home at five o'clock yesterday. 4. I (to ring) you up as soon as I (to come) home tomorrow. 5. I (to show) you my work if you (to like). 6. He (to come) home by six o'clock yesterday. 7. Pete certainly (to help) you with your English if you (to ask) him. 8. This little boy never (to see) a crocodile. 9. Send me a telegram as soon as you (to arrive). 10. Let's go for a walk. The rain (to stop) and the sun (to shine). 11. If you (to help) me, I (to do) this work well. 12. I always (to get) up at eight o'clock, but tomorrow I (to get) up a little later. 13. What you (to read) now? — I (to read) Tom's book. I (to be) in a hurry. Tom soon (to come), and I (to want) to finish reading the book before he (to come). 14. As soon as you (to see) your friend, tell him that I (to want) to see him. 15. When I (to come) home yesterday, my brother (to sleep).

4. Келесі шақтардың бірінде етістіктерді пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз: Present, Past, Future Simple; Present, Past Continuous; Present, Past Perfect.

1. You (to go) for a walk with me? — I (to be) sorry, I can't. I (to do) my homework. I (not yet to write) the English exercise. If you (to wait) for me, I (to go) with you in half an hour. I (to want) to go for a walk very much, because I (not to go) for a walk yesterday. 2. Don't go to Nick's place now, he (to work). He (to finish) his homework at seven o'clock. If you (to come) after seven, he (to be) very glad. 3. Pete (to go) to the cinema? — Yes, I (to think) so. He usually (to play) in the yard at this time, and now he (not to be) there. 4. He (to read) a book at five o'clock yesterday. 5. Yesterday the children (to do) all their homework before mother (to come) home, and when she (to come), they (to play)

with the cat. 6. I (to lose) my key when I (to play) in the yard yesterday. 7. Ring me up as soon as you (to come) home. 8. Where you usually (to take) books for reading?

5. Келесі шақтардың бірінде етістіктерді пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз: Present, Past, Future Simple; Present, Past Continuous; Present, Past Perfect. It was eight o'clock in the morning and time for me to go to work. I (to look) out of the window. It (to rain) hard. "You (to get) wet through if you (to go) out now," said my mother. "No, I ...," I answered, "I (to take) an umbrella." We (to have) five umbrellas in the house, but when I (to want) to take one, I (to find) that there (to be) not one that I could use: they all (to be) torn or broken. So I (to take) them all and (to carry) them to the umbrella-maker, saying that I would call for the umbrellas on my way home in the evening. When I (to go) to have lunch in the afternoon, it still (to rain) very hard. I (to go) to the nearest cafe, and (to sit) down at a table. A few minutes later a young woman (to come) in and (to sit) down at the same table with me. When I (to finish) my lunch and (to be) ready to leave, I absent-mindedly (to take) her umbrella and (to start) for the exit. She (to stop) me saying that I (to take) her umbrella. I (to return) the umbrella with many apologies. In the evening I (to go) to the umbrella-maker, (to take) my five umbrellas and (to get) on the tram to go home. It so happened that the woman I (to meet) at the cafe (to ride) in the same tram. When she (to see) me with my five umbrellas, she (to say): "You (to have) a successful day today, (to have not) you?"

6. Present Simple, Present Continuous немесе Present Perfect Continuous етістіктерін пайдалана отырып ағылшын тіліне аударыңыз.

1. a) ол оқып отыр.
b) ол таңертеңнен оқып отыр.
2. a) олар волейбол ойнап жүр.
b) олар үш сағаттан волейбол ойнап жүр.
3. a) біз ағылшын тілін үйреніп жүрміз.
b) біз 1998 жылдан бастап ағылшын тілін үйреніп жүрміз.
4. a) менің әкем институтта жұмыс істеп жүр.
b) Менің әкем 1995 жылдан бастап институтта жұмыс істеп жүр.
5. a) менің әжем түскі ас дайындап тұр.
b) Менің әжем екі сағаттан түскі ас дайындап жүр.
6. a) менің әпкем ұйықтап жатыр.
b) менің әпкем бес сағаттан ұйықтап жатыр.
7. a) анасы пәтерді жинап жатыр.
b) анасы таңертеңнен бастап пәтерді жинап жатыр.
8. a) ата теледидарды көріп жатыр.
b) ата алты сағаттан бастап теледидарды қарап жатыр.
9. a) менің ағам өлеңдер жазады.
b) Менің ағам бала кезінен өлең жазады.

Келесі сөйлемдерді салыстырыңыз:		
I am still working at my report.	Мен әлі жұмыс істеп жүрмін.	Present Continuous
I have already been working at my report for three hours .	Мен 3 сағат бойы жұмыс істеп жүрмін.	Present Perfect Continuous

6. Уақыт үстеулерін пайдалану арқылы сөйлемдерді *the Past Continuous* немесе *the Future Perfect Continuous Tenses*-ке қойыңыз.

1. I have been learning the new words for an hour, but I don't remember them. 2. Jane has been writing letters to her friends since morning. 3. My father has been reading newspapers since he came back from his office. 4. It has been raining heavily all day long. 5. The boys have been playing football for 2 hours. 6. You have been speaking on the phone for half an hour already.

8. Келесі шақтардың бірінде етістіктерді пайдалану арқылы жақшаларды ашыңыз: *Present Simple, Present Continuous, Present Perfect, Present Perfect Continuous*.

1. He (to run) now. He (to run) for ten minutes without any rest. 2. What they (to do) now? — They (to work) in the reading-room. They (to work) there for already three hours. 3. Where he (to be) now? — He (to be) in the garden. He (to play) vol-ley-ball with his friends. They (to play) since breakfast time. 4. I (to live) in St. Petersburg. I (to live) in St. Petersburg since 1990. 5. She already (to do) her homework for two hours; but she (not yet to do) half of it. 6. I (to wait) for you since two o'clock. 7. What you (to do)? — I (to read). I (to read) for already two hours. I already (to read) sixty pages. 8. This man (to be) a writer. He (to write) books. He (to write) books since he was a young man. He already (to write) eight books. 9. What you (to do) here since morning? 10. Lena is a very good girl. She always (to help) her mother about the house. Today she (to help) her mother since morning. They already (to wash) the floor and (to dust) the furniture. Now they (to cook) dinner together.

9. Қажетті шақты пайдалана отырып жақшаларды ашыңыз.

1. It is a very boring novel. I (read) it for two weeks, though I usually (read) books quickly. 2. She (live) in Gomel since she (be) born. 3. The children (skate) in the park for two hours before they went to the cinema. 4. We (lie) on the beach since early morning. 5. She (learn) English for 5 years before she goes abroad. 6. Since when they (work) here? 7. How long Ann (translate) the text?

Modal Verbs Модальды етістіктер Can, to be able to

а) қабілеттілік

He **cannot (can't)** drive a car.

Ол машина жүргізе алмайды.

She **could** read English when she was five.

Ол 5 жасында ағылшынша оқи алды.

You'll **be able to speak** English in a month. (используется эквивалент глагола **can – be able to**)

Сіз 1 айдан кейін ағылшынша сөйлей аласыз.

б) рұқсат (= **may**):

You **can** go home now

Сізге үйге баруға болады.

Can /Could I use your phone? (сыпайы форма **Could**)

Маған телефон шалуға болама ?

– Yes, of course you **can**. (He **could**).

- Иә, әрине.

в) мүмкіндік (оң ұсыныстарда):

This **can** be true.

Мүмкін, бұл рас.

May

а) рұқсат (can-ге қарағанда формальды):

You **may** (are allowed to) use a computer if you wish.

Сіз (рұқсат етілген) компьютерді пайдаланғыңыз келсе, пайдалана аласыз.

May I ask you a question?

Сізге сұрақ қоюға болама ?

б) мүмкіндік, ықтималдық

It **may (might)** rain. (**Might** обозначает меньшую вероятность)

Мүмкін жаңбыр жауады.

Must, have to

а) **must** модальдық етістігі **бұйрық беруге** немесе **билік етуге** құқығы бар адамдардан шыққан кезде қолданылады:

Policeman: You **must** move your car

Полиция: сіз машинаны жылжытуыңыз керек.

You **must not** go.

Сіз кете алмайсыз. (командирдің, бастықтың және т. б. Бұйрығы.)

I'm afraid I **have to go** (I've got to go)

Мен кетуге тиіспін (мәжбүр).

You **needn't go** right away. You **may do** it tomorrow.

Бірден кетудің қажеті жоқ. Сіз мұны ертең жасай аласыз.

Passengers **must check in** an hour

Жолаушылар ұшуға бір сағат

before their flight.

қалғанда тіркелуі тиіс.

(жолаушыларды әуежайда тіркеу ережесі)

You **will have to be** at the airport an hour before your flight.

Ұшуға бір сағат қалғанда әуежайға келуге тура келеді. (сөйлеушінің қажеттілігі емес)

б) **Must**-тың 1 жақ формасы **have to; must not** "қажет емес", "болмайды", **needn't** – «қажет емес» қарағанда эмпатиялы.

Sorry I **must** be off.

Кешіріңіз, менің баруым керек.

I **have to** get up at 7 every morning.

Маған керек (Маған таңертең 7 сағатта тұруға тура келеді).

Have to модальдық етістігі бар оң және сұраулы ұсыныстары егер әрекет қазіргі уақытқа жататын болса, **do(does)**, егер ол өткен уақытқа жататын болса, **did** қосалқы етістігінің көмегімен құрылады:

I **didn't have to** hurry to the station, as I had a lot of time

Маған вокзалға асықпадым, себебі менде көп уақыт болды.

Why **did he have to** stay at home yesterday?

Неге оған кеше үйде қалуға тура келді?

в) болжам

She **must be** about 20 now.

Ол, бәлкім, қазір 20 жаста.

г) совет:

You **must** see this film.

Сіз осы фильмді көруіңіз керек.

It's really good.

Ол өте жақсы.

Ought to, Should

Ought to модальдық етістігі **can, may, must**-қа қарағанда **to** бөлшектерімен мағыналық етістіктің инфинитивін талап етеді. Көбінесе моральдық борыш, сөйлеушінің міндетін білдіреді. **Should** мәніне сәйкес келеді, бірақ сирек қолданылады:

You **ought to** write to your parents more often. Сіз ата-анаңызға жиі жазуыңыз керек.

Should борышты міндетті білдіреді, бірақ 2-ші және 3-ші бетпен мәжбүрлеу реңктері жоқ (**must**-тан айырмашылығы): He **should have** his hair cut. It's too long. Оған шаш алдырту керек. Оның тым ұзын шашы бар.

а) Мүмкіндік білдіру етістіктері

Етістіктер	Теріс формасы	Өткен шақ формасы	Келер шақ формасы	Аудармасы
Can	Cannot	Could	Will be able to	Қолдан келу
Could	Could not	Could have	Could	Істей алу (мог)

				бы)
To be able to	To be not able to	Was/were able to	Will be able to	Жағдайда болу
May To be allowed to	May not To be not allowed to	Might, was /were allowed to	Will be allowed to	Қолдан келу, рұқсаттың болуы
Might	Might not	Might have		Мүмкін

b) Міндеттену етістіктері

Етістіктер	Теріс формасы	Өткен шақ формасы	Келер шақ формасы	Аудармасы
Must	Must not Need not	Had to	Will have to	Міндетті болуы тиіс
Have/has to	Do/Does not have to	Had to	Will have to	Керек, қажет
Ought to	Ought not to	(Had better)	Ought to	Болу қажет, Керек
Should	Should not	Should have	Should	Болуы керек еді
To be to	To be not to	Was/ were to	Will be to	Керек, қажет

1. Match the English sentences in the left column with their English equivalents in the right one:

1) He may come.	a) Оған келмеуге болады.
2) He couldn't come.	b) Ол келуі мүмкін.
3) He must come.	c) Оған келмеу керек.
4) He had to come.	d) Ол келуі керек.
5) He shouldn't come.	e) Ол келе алмады.
6) He'll be able to come.	f) Ол келе алады.
7) He needn't come.	g) Оған келуге рұқсат бермей жатыр.
8) He isn't allowed to come.	h) Ол келуге мәжбүр болды.

2. Read and translate the following sentences:

1. You must learn all these new words. 2. I can't translate the text myself. I need your help. 3. You needn't translate these sentences. They are very easy. 4. May I ask you to wait a little? I am not yet ready. 5. You needn't go there today. 6. You should work hard and be more attentive. 7. You must bring me my text-book today. But you needn't come very early. 8. Can you speak English well? – No, I am afraid, I can't. I must work hard at it. 9. May I smoke here? - Excuse me, but you mustn't. You should go out and smoke in the yard. 10. I ought to do some work in the library for an hour or two this afternoon. 11. I cannot translate this text without a dictionary. Can you help me? – Excuse me, but I am busy now. I must

see Professor H. and speak to him. We can stay after classes and work in the lab together. 12. You ought not to waste your time. 13. Little boys and girls ought to be good and obey their parents. 14. The train is to arrive at 5. 15. You have to come here in the morning. 16. Sherlock Holmes was able to tell you about every murder of the last hundred years. 17. He won't be able to meet you at the station tomorrow. He will be very busy at his office.

3. Fill in the blanks with the modal verb:

1. Ann's brother ... read, but he ... speak German. 2. ... I speak to Mr. Brown? - I am sorry he is out now. ... you telephone him at 12? 3.... I ask you a question? - Yes, you ... 4. ... we learn thirty-five words? - No, you .... You ... know only the first twenty words. 5. My daughter is fourteen, but she ... cook very well. 6. Pete ... go to school today. He is not well. He will ... to spend several days in bed. 7. ... I open the window? - No, you .... I am not well. 8. You ... read this book. It is very interesting. 9. I ... to write this composition yesterday, but I was too busy as I ... to translate a very long text from English. 10. You ... go to the stadium and see our team play, it will be very interesting. 11. ...I come to the meeting today? - Yes, you .... 12. There was a lot of noise in the street last night and I ... sleep. 13. ... I borrow your umbrella? 14. The ice is quite thick. We ... walk on it. 15. You ... say anything. Just nod your head and he will understand. 16. Tom's father told him that he ... ask silly questions.

4. Make up sentences according to the model using the words and word-combinations given below:

We'll be able to book seats for a performance in advance.

to leave for the Caucasus, to join you for dinner, to call for you tonight, to check the information right away.

I had to stay in London for another day.

to take off my jacket, to go through the mail, to send the price-list, to fill in the declaration.

Did you have to translate the letters into Kazakh?

to find out the address, to buy another suit-case, to make another appointment, to stay at home.

He didn't have to take a taxi to get to the airport.

to wait for ... long, to fill in any form, to phone the secretary, to get any other instructions.

5. Put questions to the underlined words:

1. He will be able to reserve a room at the Ukraine Hotel (3). 2. We had to learn 40 new English words last week (4). 3. Mr. White will have to leave for Manchester on the 3-d of January (3). 4. Yesterday my friend had to come to his office early as

he had a lot of work to do (5). 5. She won't be able to join us for dinner because she feels bad today (3).

6. Translate into Kazakh:

1. He must have sold his car. 2. He may have sold his car. 3. He can't have sold his car. 4. He should have sold his car. 5. He shouldn't have sold his car. 6. He needn't have sold his car. 7. He had to sell his car. 8. He was to sell his car.

7. Complete the sentences using the modal verbs "can", "may", "must":

1. The performance ... (be over) as there are many people leaving the theatre. 2. I don't believe that he said it. He ... (say) such a thing. 3. I am sure they knew everything about it. Mary ... (tell) them. She can't keep her word. 4. I am sure that she didn't do anything of the kind. They ... (take) her sister for her. 5. It is impossible that they should have refused to help you. They ... (break) their promise. 6. I don't believe that they didn't recognize you. They ... (fail to recognize) you. 7. These students ... (be) at a lecture now. They never miss classes. 8. I don't believe it. He ... (write) the letter but the signature is certainly not his. 9. ... this old man (be) your brother? 10. The message ... (be delivered) in time as we received an immediate answer. 11... you (not remember) our talk? 12. She ... wait for me at home. We've arranged so.

8. Put "can", "may", "must", "should", "ought to", "have to", "be to", "be able to", (or the negative forms) and "needn't" in the spaces:

1. "Oh, Nurse, I stay here? – Stay here? Of course, you .... 2. A man ... help his parents when they become old. 3. There are no buses or taxis, so we ... walk. 4. We ... live without food and water. We ... eat and drink. 5. I ... get up too early tomorrow, so I ... to bed late tonight. 6. You ... not walk all the way to the station. You ... take a bus round the corner. 7. Tom's father told him that he ... ask silly questions. 8. You ... switch off the light if you are afraid of the dark. 9. The matter ... discussed in tomorrow's debate. 10. You ... sit there in your wet clothes; you will catch cold if you do. 11. You ... do whatever you like. 12. She ... sing quite well. 13. ... I use your phone. – You ... ask for permission; you ... use it whenever you like. 14. You ... take a horse to water but you ... make him drink. 15. If you don't know the meaning of a word you ... use a dictionary.

9. Translate the following sentences into English:

1. Мен бүгін торт сатып алуым керек. 2. Менің ағам ағылшын тілінде сөйлей алмайды. Ол неміс тілінде сөйлей алады. 3. Сіздің фотосуретіңізді көре аламын ба? 4. Сіз маған фотосуретіңізді көрсете аласыз ба? 5. Ол қырық жылда болуы мүмкін емес. Ол әлдеқайда жас көрінеді. 6. Ол келуге ұмытып қалғаны мүмкін емес. Оның қолы бос емес болуы керек. 7. Ауа райы жақсы болса, біз қалаға барамыз. 8. Егер әпкем маған кофе сатып алмаса, менің дүкенге баруыма тура келеді. 9. Мен өз сағатымды таба алмай жүрмін – Мүмкін, сіз оны жұмыста қалдырдыңыз. - Жоқ, мен оны жұмыста қалдыра алмадым. Мен оларды ешқашан қолдан түсірмеймін. 10. Сіз бұл мәтінді

ертең аудар аласыз ба? 11. Мен адасып кеткен шығармын. Сіз қызыл алаңға қалай өтуге болады деп айта алмайсыз ба? 12. Мен баяндамаға дайындалған кезде көптеген кітаптарды оқуға тура келді. 13. Сіз сабақтан кейін лингафон кабинетіне келіп, осы мәтінмен жұмыс істеуіңіз керек. 14. Кешіріңіз, кіруге бола ма? 15. Сіз кешікпеуіңіз керек. 16. Сізге мұқият болу керек. 17. Сіз маған көмектесе аласыз ба? 18. Мен бұл сөзді аудар амаймын. 19. Сіз келесі сабаққа сөздіктер әкелуіңіз керек. 20. Сізге кітапты алу қажет емес. 21. Кешіріңіз, мұнда темекі шегуге болады ма? 22. Мұнда қатты сөйлеуге болмайды. 23. Дәріс 11.30-да басталуы керек. 24. Сізге кешке осы жұмысты аяқтауға тура келеді.

The Passive Voice Ырықсыз етіс

Салыстырыңыз:

Негізгі етіс (Active)

The workers **built** the house last year.
Өткен жылы жұмысшылар үй салды.
"Жұмысшылар" зат есімі тұлғаларды, ал "үй салды" белсенді кепілдегі етістікті білдіреді.

Ырықсыз етіс (Passive)

The house **was built** (by the workers) last year.
Үй өткен жылы салынды(жұмысшылармен).
«Үй» зат есімі – объект, «жұмысшылармен салынды» пассивті кепілдегі етістік.

Осы шақ: I'm asked. (Менен сұралып жатыр)

Өткен шақ: I was asked. (Менен сұралды)

Келер шақ: I will be asked. (Менен сұралады)

Пассивтер ғылыми-техникалық мәтіндерде өте көп кездеседі:

Most of the modern radio-transmitters can communicate both telegraph and telephone signals. (Қазіргі жаңа радио хабаршылардың көбі телеграфтық және телефондық дабылдарды жібере алады)

Fig. 10 gives a drawing of a bulb; the filament will be seen in the centre. (10-шы суретте электрлік лампаның сызбасы көрсетілген, қызу қылы ортасында көренеді)

Ырықсыз етісте қолданылған етістікпен сөйлемдерде бастауыш тек тікелей толықтыру ғана емес, сондай-ақ белсенді етістің жанама қосымшалары болуы мүмкін:

He told me a funny story.

Ол маған қызықты әңгіме
айтты.

They offered me a good job.

Они предложили мне хорошую
работу.

I **was told** a funny story.

A funny story was told to me.

Маған қызықты хикая айтты.

I **was offered** a good job.

Маған жақсы жұмыс ұсынды.

by және **with** предлогтары ырықсыз етісте айтылған әрекетті кім немесе не орындағаны туралы айтды:

Who was the device invented by?

Our lab **is equipped with** modern
computers.

Аспапты кім ойлап тапты?

Біздің зертхана заманауи
компьютерлермен
жабдықталған.

Ырықсыз етістегі шақтар.

Ауыспалы осы шақ (Present Simple)	Жедел өткен шақ (Past Simple)	Ауыспалы келер шақ (Future Simple)
I am asked You/we/they are asked He/she is asked	I /he/she was asked We/you/they were asked	I/we shall/will/'ll be asked He/she/it/you/they will/'ll be asked

Lasers **are** widely **used** in
medical practice.

Man **is** continually **exposed** to
invisible electromagnetic waves.

The investigations **were/will be**
carried out with the ultrasound
device.

Лазерлер медициналық
тәжірибеде кеңінен
қолданылады.

Адам үнемі көрінбейтін
электромагниттік
толқындардың әсеріне
ұшырайды.

Зерттеулер ультрадыбыстық
аспаптардың көмегімен
орындалды/орындалады.

Ырықсыз етістегі созылыққы шақ.

Нақ осы шақ (Present Continuous)	Созылмалы өткен шақ (Past Continuous)
I am being asked You/we/they are being asked He/she is being asked	I/he/she was being asked We/you/they were being asked

Ырықсыз етістегі келер шақ формалары (I ' ll be being asked және т. б.) сирек қолданылады.

Ultrasound **is being used** in diagnostics and treatment.
Work in this **field is being concluded** jointly by scientists of different countries.

Ультрадыбыс диагностика мен емдеуде қолданылады.
Бұл саладағы жұмысты әр елдің ғалымдары бірлесіп жүргізуде.

Ырықсыз етістегі аяқталған шақ.

Осы аяқталған шақ (Present Perfect) I/you/we/they have been asked He/she has been asked	Өткен аяқталған шақ (Present Perfect) I/you/he/she/it/we/they had been asked
---	--

Since 1983 large-scale introduction of remote telecardiodiagnostics **has been realized** in our country.

1983 жылдан бастап біздің елімізде қашықтықтан

телекардиодиагностиканы кең ауқымды енгізу жүзеге асырылды.

The equipment **had been repaired** by the time the work began.

Жабдықтар жұмыс басында жөнделді.

Пассивте болашақ мінсіз уақыттың нысандары өте сирек қолданылады. By 8 o'clock all the experiments **will have been finished**. 8 сағатқа дейін барлық эксперименттер аяқталады.

1. Read and translate the following sentences in the Passive Voice:

1. Almaty was founded in 1854. 2. The text has already been translated. 3. Books by Jack London are read by many readers with great interest. 4. Many books by American writers have been translated into Russian. 5. When was our University set up? 6. This grammar rule is being discussed at the lesson today. 7. When was the capital transferred from Almaty to Astana? 8. What specialists are trained at this University? 9. All the exams will be passed by me well. 10. Some new phrases must be used in your story. 11. What questions are being discussed now? 12. He was being told the news when I entered the room. 13. The article will be translated at the lesson. 14. The experiment has been carried out successfully, and the results will soon be published. 15. During the experiment the temperature was maintained at the point of 20 degrees. 16. The new apparatus had already been installed when the delegation arrived. 17. The letter will be answered at once. 18. I am often helped by my elder brother.

2. Change these sentences according to the given model. Change the adverbs accordingly:

Model: A lot of business letters are translated every day.

A lot of business letters were translated last week.

A lot of business letters will be translated tomorrow.

1. He is often sent on business abroad. 2. These books are sold everywhere.
3. Professor Brown is usually asked a lot of questions after his lectures. 4. What questions are discussed during business talks? 5. Passengers are taken to the plane a few minutes before it takes off. 6. Whose pictures are shown there?
7. Tickets for planes are booked in advance.

3. Choose a proper form (active or passive). Mind the word order where necessary:

1. Kazakhstan (washes, is washed) by the Caspian Sea in the west. 2. At our Institute the students (teach, are taught) English, German, French. 3. My friend (has finished, has been finished) the translation of this text. 4. I am sure the exams (will pass, will be passed) successfully. 5. This event (is reporting, is being reported) about in all newspapers. 6. Our laboratory (equips, is equipped) well. It's interesting to work there. 7. (Did-write, was-written) his test without mistakes? 8. A very interesting competition (organized, was organized) by this sport club last week. 9. Specialists of high qualification (train, are trained) at Oxford University. 10. English (speaks, is spoken) in many countries of the world.

4. Choose the sentences which cannot be turned from Active into Passive:

1. They didn't ask her name. 2. Michael saw Mary in the park. 3. Has anyone answered your question? 4. They danced all night. 5. On Sunday evening we all met at my friends. 6. Someone told us a funny story yesterday. 7. You can't park your car in the street before this office. 8. This kind of flowers doesn't bloom very often. 9. His parents have brought him up to be polite. 10. The plane from Los Angeles was several hours late. 10. The fire has caused considerable damage. 11. My shoes don't fit me. 12. People must obey the law. 13. He was having a bath, when the telephone rang. 13. A famous designer will decorate the hall.

5. Change the following sentences from active to passive form. Keep the same tense with each change:

1. The students saw this English film. 2. He left his notebook at home. 3. She has just finished her report. 4. I bought this book yesterday. 5. My friend has already taken this newspaper. 6. He is working at his English successfully. 7. Did you buy tickets for this performance yesterday? 8. The students attend lectures and tutorials with interest. 9. You have done this experiment successfully. 10. They translated this text last time. 11. You can find many interesting books in our library. 12. You must learn as many new English words as you can.

6. Change the following sentences from passive to active form. Keep the same tense with each change. Use any suitable subject:

1. This mountain has never been climbed before. 2. She told me that those newspapers had been carefully put away. 3. Why have these cups been put here in this cupboard? 4. After Nick had been told to go home at once he hurried there. 5. Invitations have been sent to all famous people of the city. 6. This play will be

staged at the beginning of the next season. 7. A new concert hall is being built in our street now. 8. Have the rules of the game been explained to you?

7. Put the sentences into the Passive Voice where possible:

1. Someone will drive you to the airport. 2. Goldfish live in fresh water. 3. The Egyptians built pyramids. 4. We walked 4 miles yesterday. 5. They arrived at 7 last night. 6. They informed me about it. 7. I slept till eight o'clock. It was raining. 8. You must obey the rules. 9. You can buy videos like this anywhere. 10. Someone has to write the history of this place. 11. They have sold their car to pay the debts. 12. They hold a meeting in the village hall once a week. 13. They have proved that there is no life on the Moon.

8. Give the corresponding passive construction:

1. We looked through the advertisements very attentively. 2. The gardener gathered all the dry leaves and set fire to them. 3. People will talk much about the successful debut of the young actress, no doubt. 4. You can rely upon your guide's experience. 5. You should send the sick man to hospital. They will look after him much better there. 6. He was glad that nobody took notice of his late arrival. 7. He was a brilliant speaker, and, whenever he spoke the audience listened to him with great attention. 8. Why did they laugh at him? 9. Nobody ever refer to that incident again. 10. She was unwell and we sent for the doctor.

9. Translate the sentences into English using the Passive Voice:

1. Вокзалда оны әрдайым достар (to meet) қарсы алады. 2. Біздің университетте үш тілді (to teach) үйретеді. 3. Бұл мәселе баспасөзде талқылануда (to discuss). 4. Арнайы пәндер бойынша Бізді үшінші және төртінші курстарда (to teach) оқытады. 5. Сабақ барысында біздің болашақ мамандығымыз туралы көп айтылды (to speak of). 6. Менің ойымша, емтихандарды біз сәтті тапсырамыз (to pass). 7. Ағылшын тілі сабағында ағылшын тілінде сөйлеу керек (to speak). 8. "Менің болашақ мамандығым" тақырыбы келесі семестрде (to study) оқытылады. 9. Жұмыс жақсы орындалған (to do). 10. Мені өткен сабақта (to ask) сұрады. 11. Біздің елімізде өнеркәсіптің кейбір салалары жоғары дамыған (to develop).

Шақтардың қиысуы. Төл сөз және төлеу сөз

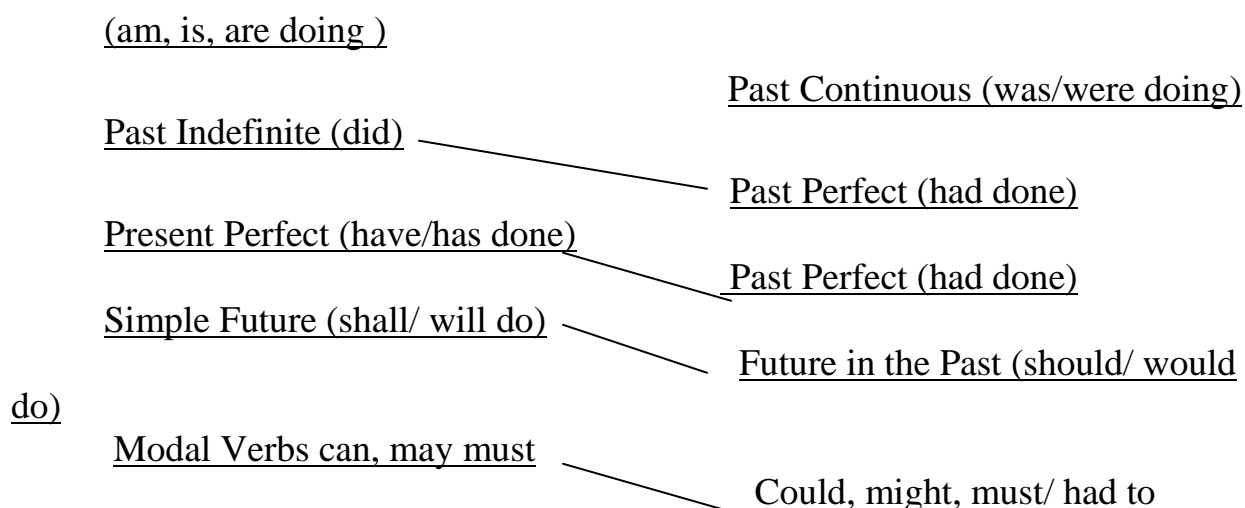
Егер басты сөйлемнің етістігі өткен уақыттаға етістікпен көрсетілсе, онда етістік осы немесе болашақ уақыт түрінде пайдаланыла алмайды – ол өткен уақыттың біреуімен білдірілуі тиіс.

Бұл жағдайда барлық уақыттағы қосалқы сөйлемде бір сатыға төмен жылжытылады:

Present Indefinite (do, does)

Past Indefinite (did)

Present Continuous

Тікелей сөйлеуден жанама сөзге бекітулер өзгерген кезде уақытша келісу Заңын ескере отырып, мынадай түрде келіп түскен жөн:

Mary said: "I live here" – Mary **said** that she **lived** there. Мэри былай деді: "Мен осында тұрамын" – Мэри сонда тұрғанын айтты.

Pete told: "I've been here for two hours" – Pete **told** that he **had been** there for two hours. Петя былай деді: "Мен мұнда екі сағат". - Петя бұл жерде екі сағат болғанын айтты.

He said: "I am busy /was busy/ will be busy". He **said to me/ told me** that he **was busy/ had been busy/ would be busy**. Ол былай деді: "Мен бос емеспін/ бос емес болдым/ бос бола алмаймын". Ол бос емес/ бос емес болды/ бос бола алмайтынын деді.

Анықтамалар мен мән-жайлар өзгереді

Төл сөз	Төлеу сөз
here	there
this	that
these	those
now	then
today	that day
yesterday	the day before
a year ago	a year before
last night	the previous night
tonight	that night
next week	the next week, the following week
tomorrow	the next day

Indirect General Questions

Жалпы жанама сұрақ

Жалпы сұрақ тікелей сөйлеуден жанама түрде өзгергенде уақытты келісу Заңын сақтау керек, жанама сөздегі сұрақтар тікелей сөз тәртібі бар және байланыстырушы "ли" - if немесе whether пайдалану керек:
She asked: "Do you live in this city, Tom?" – She asked Tom **if (whether)** he **lived** in that city.

Pete: "Can you speak German, Mike?" – Pete asked Mike **if he could** speak German.

Indirect Special Questions

Арнайы жанама сұрақ

Тікелей сөйлеуден жанама сұрақтарды өзгерте отырып, келесі ережелерді сақтаңыз::

а) уақытты келісу Заңын орындаңыз;

б) сұрақ сөзінен кейін сөздердің тікелей тәртібін сақтаңыз:

басатуыш+баяндауыш. Сұрақ сөздер: **where, when, what, why, how, who(m), whose, what time, which, how many(much), how long, how far;**

в) көмекші етістікті қолданбаңыз.

e.g. He asked: "What are you doing, Nick?" He asked Nick **what he was doing**.

She asked: "How have you done it?" She asked me **how I had done it**.

Indirect Command and Request

Жанама бұйрық және өтініш

Бұйрық райдаға етістік инфинитивпен ауыстырылады.

She said: "Be in time, please" – She asked me **to be in time**.

The doctor said: "Don't take these pills!" – The doctor told me **not to take those pills**.

1. Translate into Kazakh:

1. My friend said that he had finished his scientific research the day before. 2. The teacher asked us when Byron was born. We said that Byron was born on January 22, 1788. 3. They said that they were going to take their exam in history the next week. 4. I was asked if I knew about our meeting. I said that I should be there at 5 o'clock. 5. His sister told me that she would study medicine at the Institute. 6. The students said that the story for home reading was very interesting. They also said that they liked detective stories. 7. He said that he had worked in the Far East two years before. 8. We were told that we could go in for different sports at our University. 9. They asked when the conference would take place. 10. She said that she would speak to them if she saw them the next day. 11. He asked me when I was leaving for Astana. 12. They told us to take part in the sport competition on Saturday. 13. We didn't know if our friend was married. 14. The students said that they would study many new subjects the next year.

2. Choose the right word:

1. He asked me if I had visited my friends (yesterday, the day before). 2. They said the scientific conference would take place (the next day, tomorrow). 3. I was asked when I was going to return (here, there). 4. I am sure that (this, that) is well-known all over the world. 5. She said she would take part in scientific work (next year, the next year). 6. They knew their friends were going to Almaty (now, then). 7. He said he had been to the city Smolensk a year (ago, before). 8. We are told that we shall take our English exam (next year, the next year). 9. He said that the lecture in History of Kazakhstan would take place (today, that day). 10. She said that we could find the articles in (these, those) journals. 11. They didn't know if they would watch the football match (tomorrow, the next day).

3. Use the required tense-aspect forms in the following sentences, observing the rules of the Sequence of Tenses where necessary:

1. When I went into the office next morning I already (to formulate) my plan. 2. Well, I don't think I ever (to see) you before. 3. She ended by saying that she (to think) she (to make) a mistake. 4. He knew what (to go on) in their minds. 5. So I went into the living room where my aunt already (to wait) for me. 6. She telephoned her husband to the office to say that her brother (to return) from abroad). 7. An old friend rang up to ask how Elizabeth (to feel) and whether she (can) go with his wife to the concert on Sunday morning. 8. Most of the trees already (to put) out their leaves and there were buds everywhere. 9. He remembered that he (not to see) Lily for three weeks. 10. She hadn't yet figured out what she (to be) going to do and she (to hope) she (to be able) to wait a little. 11. Everybody thought that they (to live) in happiness for nearly thirty years. 12. She didn't know why she (to invent) suddenly the story.

4. Explain how the rules of the Sequence of Tenses work in these clauses.

Translate the sentences:

1. She called my mother to say that they had just got a telegram from Boston announcing that Henry's brother had been married in Germany. 2. I knew she was going to tell me what had happened. 3. He knew that his mother would think he was seriously ill and would probably speak to the teacher. 4. He wanted to return to his house to see how Billy was doing and tell him that he would go to California in two or three days. 5. Rudy decided that he would have to tell Bogart that it was impossible for him to appear before the board the next day, but that he would offer to do so any other day.

5. Give your reasons as to why the rules of the Sequence of Tenses are not observed in the following sentences:

1. She says she is free tomorrow. 2. He spoke with the satisfaction of a competent workman who knows his job from A to Z. 3. The teacher told the children that water boils at 100° C. 4. Galileo proved that the Earth moves round the Sun. 5. The speaker said that all the peoples want peace. 6. Monty told me that he had no permit for the gun, and that in England it is illegal to own a gun without a permit. 7. We knew that he plays tennis well. 8. Billy folded his arms and leaned back. 9.

“I told you I don’t like milk “.

6. Translate the sentences from Kazakh into English:

1. Ол өте бос емес және бұрыннан театрда болмағанын айтты. 2. Мен оның одан хат алғаны туралы сізге айтқанына сенімді болдым. 3. Мен сіздердің оларға Дуврға барамыз деп айтпағандарыңызға таң қалдым. 4. Мен делегация Мәскеуге келді деп газетте оқыдыңыз деп ойладым. 5. Ол сізге мен қайтып келіп, сізді көргім келеді деп айтатының уәде берді. 6. Ол сіз оған көмектесе алмайсыз деп айтатыңызды қорыққан. 7. Мен оның тәжірибелерінің нәтижелеріне риза емеспін деп сезінетінімді білдім. 8. Мен оның біз оңтүстіктен қайтып келгенін білетініне сенімдімін. 9. Ол, егер ағасынан хабар алмаса, жеделхат жібергенін айтты. 10. Роберт оның әйелі әлі ауруханада екенін және оған кешке баратының айтты. 11. Біздің гид автобустың жаңа ғана келгенін және бір сағаттан кейін кететінін айтты. 12. Мұғалім емтиханды жақсы тапсырғымыз келсе, барлық ережелерді қайталауымыз керек екенін айтты. 13. Ол ертең жақсы ауа райы болады деп ойлады. 14. Біз сіз бос екенін естідік, бізге көмектесе аласыз деп шешім қабылдадық.

7. Change from Direct into Indirect Speech:

1. He said, “Bernard Shaw was given the Nobel Prize for literature in 1925”. 2. “When will the Music Festival take place in Edinburg?” she asked. 3. He said, “I shan’t be able to attend the meeting tomorrow”. 4. “Are you going to visit your parents on Sunday” they asked me. 5. My friend said to me: “Please wait for me a little”. 6. “How long did you do your homework?” the teacher asked us. 7. My friend said to me, “I know that you are going to take part in our scientific conference” 8. She said, “I have already met this man”. 9. “Can you help me to translate this article?” my brother asked me. 10. The students said, “We have passed our exam in History”. 11. “Were you born in Moscow?” he asked me. 12. The teacher said to us: “Please bring your dictionaries for the next lesson”. 13. She said: “I didn’t watch TV yesterday”. 14. He said to us: “Don’t tell anybody about it.” 15. “What foreign languages did you study at your school?” she asked me. 16. The father said: “I haven’t read today’s newspaper yet.”

8. Make the following sentences indirect:

1. He said,
“The students need more practice in speaking”.
“These exercises are too difficult for me”.
“I don’t feel well today”.
“Nobody can do this work as well as my friend”.
“I’ll come back in a few minutes”.
“I have already seen this film”.
2. She asked me,
“Where does your sister live?”
“How old are you?”
“What time is it?”

“Where are you going?”
 “How long have you studied English?”
 “Do you like to study at this University?”
 3. I didn’t know,
 “Where does she work?”
 “Where did your brother go?”
 “Does he know history well?”
 “What is her husband’s name?”
 “When will he visit his friends?”
 4. I said to him,
 “Wait for me outside”.
 “Come back in an hour”.
 “Don’t tell anybody about it”.
 “Go to the cinema at once”.
 “Bring me the textbook in economy”.

9. Change the following sentences into Direct Speech:

1. My sister said that she hadn’t got a watch. 2. The teacher told his students that he was pleased with their work. 3. I told him that I hadn’t seen his brother for a long time. 4. I told my mother that Henry was studying medicine at the University. 5. She told the grocer that she didn’t want any sugar. 6. We told the teacher that we didn’t understand his question. 7. I told the taxi driver that he was driving too fast. 8. She said that her children were playing in the garden. 9. The teacher said that the students would read the text the next day. 10. She asked me to buy some bread on my way home. 11. Mike asked me if I had read “Robinson Crusoe” by Daniel Defoe. 12. I asked Mike what he had seen at the exhibition. 13. The mother asked Marat not to go there alone. 14. Jack said that he often went to see Bob.

10. Find the mistake and correct it:

1. I wonder what does he do all day long. 2. She asked them what colour were they going to print the living-room. 3. The customs officer asked Dan if he has got anything to declare. 4. They said the lecture was to begin in the afternoon. 5. I’d like to know where are they. 6. Could you tell me why you look so upset? 7. I was sorry I couldn’t met her after classes. 8. I don’t know why they had not kept their promise to take us with them. 9. Why didn’t you say that we must translate the whole article? 10. We were told that our parents will be coming back on Saturday. 11. He said he thought it is rather silly idea and he was not going to take part in it. 12. Do you know if Jane has received a letter from her American pen-pal? 13. Do you know that they had been left for London? 14. He asked whether I would go there next year. 15. Can you tell me is there a café near here?

11. Translate the following sentences into English:

1. Бір қызығы, олар қандай қонақ үйде тоқтап қалды? – Мен олар "Гранд-отелге" тоқтады деп ойлаймын. Өткен жолы олар осында тоқтады. 2. Біздің

кеңсеміздің директоры мені "Прага" мейрамханасына хабарласып, ертең екі үстелге тапсырыс беруді сұрады. 3. Ол мені жаңа ғимаратта лифт бар ма деп сұрады. 4. Бір қызығы, ертең қандай ауа райы болады. 5. Менің досым оған қайтадан қашан келе алатынын сұрады. 6. Фирманың өкілі бізге лондондық кеңсенің жаңа мекен-жайын хабарлады. 7. Мен оның ұлты бойынша кім екенін білмеймін, бірақ ол ағылшын тілінде өте жақсы сөйлейді. 8. Астанаға күн сайын қанша рейс жасайды? – Бір минут. Мен қазір оны тексеремін. 9. - Сізде кеңсеміздің кілті бар ма? – Жоқ. Мен кеше оны алдым, бірақ қайтардым. 10. Қонақ үйдің әкімшісі маған 5-ші қабатта бір адамға өте жақсы нөмір ұсына алады деді. 11. Олар менің жұмыс күнім қашан басталатынын сұрады. 12. Ол менің достарым қандай музыканы жақсы көретінін сұрады. 13. Біз оның достарының ішінде кім екі шет тілін білетінін сұрадық. 14. Журналисттер жазушыны қандай кітаппен жұмыс істейтінін сұрады. 15. Ол мені кеше қайда болғанымды сұрады. 16. Олар менің досым жазғы демалысты қалай өткізді деп сұрады. 17. Мен оны қайдан пальто сатып алғанын сұрадым. 18. Мен одан соңғы уақытта тағы қандай француз кітаптарын оқығанын сұрадым. 19. Достары өткен жексенбіде қайда барғанын сұрады. 20. Ата-аналар бізді жазда не істейтінімізді сұрады.

The Subjunctive Mood (Шартты рай) **Conditional Sentences (Шартты сөйлемдер)**

Шартты рай шарт етістігі үшін қолданылады:

Ағылшын тілінде шартты райдың 3 түрі бар. Шартты райдың 1-ші түрінде баяндауыш осы шақта іске асатын іс-қимылды білдіреді. схема қолданылады:

1.If smb Present Simple, smb shall/ will Infinitive

Мысалы: If I see him tonight, I shall see.

2. Шартты райдың 2-ші түрінде баяндауыш осы шақта іске аспайтын, елестетің іс-қимылды білдіреді. Осы шақ және келер шаққа қатысты шарты мүмкін емес сөйлемдерде келесі схема қолданылады:

If smb. were / did smth. , smb. would / should do smth.

If I were you I would do it at once. (Сенің орнында мен бұны бірден істейтін едім).

3.Шартты райдың 3-ші түрінде баяндауыш осы шақта іске аспайтын, елестетің іс-қимылды білдіреді Өткен шаққа қатысты шарты мүмкін емес сөйлемдерде келесі схема қолданылады:

If smb. had been / had done smth. , smb. would / should have done smth.

If we had chosen we should have come to another country. (Егер бізге таңдау еркіндігі берілсе, біз басқа елге баратын едік).

1. Wish етістігінен кейін:

Өткен шақ: I went to the party. – I wish I hadn't gone to the party. (Менің сауық-кешке бармағаным дұрыс еді).

Осы шақ: I can't speak French. – I wish I could speak French. (Мен өзімнің француз тілінде сөйлегенімді қалаймын).

Келер шақ: He can't come tomorrow. – I wish he could come tomorrow.
(Оның ертең келе алмайтыны өкінішті).

2. As if / as though етістігінен кейін:

It was as if she were angry with me. (Бұның болғанын сондай, ол маған ашуланғандай тәрізді)

3. Demand, insist, suggest, propose, order, require, recommend етістігінен кейін: They suggested that we begin the meeting at once.

(Олар бізге жиналысты дереу бастауды ұсынды)

I ordered that he should write a letter.

Мен оның хат жазуын талап еттім).

I type

Condition	Subordinate Clause	Principle Clause
Real	If it looks like rain, If I have more time, If he is working on Friday,	we'll stay at home. I'll go for a walk. he won't be able to go with us.

Осы немесе болашаққа қатысты нақты емес (**II type**) Шарттың ұсыныстары мынадай формула бойынша құрылады:

Unreal	If smb. were / did smth. , smb. would / should do smth.
---------------	--

If I **were** not busy now, we **should go** for a walk.   Егер мен қазір бос болған кезде, біз серуендеуге баратын едік.

If you **went** to London with us, you **would see** a lot of places of interest there.   Егер сен бізбен Лондонға барғанда, сен онда көптеген қызықты орындарды көре алатын едің.

Өткенге қатысты (**III type**) нақты емес Шарттың ұсыныстары мынадай формула бойынша құрылады:

If smb. had been / had done smth., smb. would / should have done smth.
--

Бағыныңқы сөйлемде Past Perfect мағыналық етістікті, ал негізгі сөйлемде would, should, сондай-ақ could, might және мағыналық етістіктің Перфект инфинитиві қолданылады.

If he **had visited** the factory yesterday, he **would have seen** this machine tool in operation.   Если бы он посетил вчера завод, он бы увидел этот станок в действии.

Аралас түрдегі сөйлемдердің екі түрі бар (**IV type**).

Бірінші аралас түрде - шарт өткенге, ал осының салдары-қазіргі немесе болашақ

If you **had taken** your medicine yesterday, you **would be** well now.   Егер сен кеше дәрі қабылдағанда, сен қазір сау болар едің.

Ұсыныстардың екінші аралас түрінде шарт осы немесе болашаққа, ал салдары өткенге жатады:

If I were more attentive, I shouldn't have made so many mistakes in the test.	Егер Мен мұқият болғанда (жалпы), мен тестте көптеген қателер жасамайтын болар едім.
---	--

1. Open the brackets and make up sentences according to the model:

Model: If you (**to be**) free, I (**to come**) to see you.

If you **are** free, I **shall come** to see you **tomorrow**.

If you **were** free, I **should** come to see you **now**.

If you **had been** free **yesterday**, I **should have come** to see you.

1. If you (to be) busy, I (to leave) you alone. 2. If I (to live) in Moscow, I (to visit) the Tretyakov Gallery every year. 3. If I (to live) near a wood, I (to gather) a lot of mushrooms. 4. If my father (to return) early, we (to watch) TV together. 5. If she (to know) English well, she (to try) to enter the Foreign Languages Department. 6. If my friend (to come) to see me, I (to be) very glad. 7. If my mother (to buy) a cake, we (to have) a very nice tea-party. 8. If we (to receive) a telegram from him, we (not to worry). 9. If you (to work) systematically, you (not to fail) at your exams.

2. Read and translate these sentences:

1. I should give up smoking if I were you. 2. He would do the job if he had time. 3. What would you do if you had a high temperature? 4. They would not miss the train if they started for the station right away. 5. If we had time we could go sightseeing tomorrow morning. 6. If I were you I should grant their request. 7. If I had a lot of money I should travel around the world. 8. But for your help I shouldn't have translated the text. 9. But for planes we couldn't cover long distances so quickly. 10. If it were not for hot weather we shouldn't go to the beach.

3. Change conditional sentences of type I into sentences of type II:

1. If you take this medicine it will do you good. 2. If I am not so busy I shall go to the concert. 3. If she takes bus 27 she will get there in a quarter of an hour. 4. If you put on your glasses you will see better. 5. If you get to know them well you will grow fond of them. 6. What shall we do if they are late? 7. If he goes out without his coat on he will catch a cold. 8. Will you be very angry if we don't come? 9. If the weather keeps fine we shall stay in the country for a week. 10. They will be all surprised if I make such a mistake. 11. If he doesn't come in time shall we wait for him? 12. If the cast is good I'll go to see the play.

4. Answer the questions:

1. Where would you go if you took a holiday in winter? 2. What would you do if

you were free tonight? 3. What would you start sightseeing with if you found yourself in London? 4. Would you go to see the film a second time if you liked the production? 5. How would you spend the week-end if the weather were nasty? 6. What other language would you start learning if you had time? 7. What would you do if you won 1.000.000\$? 8. What would you do if you were a king (queen)?

5. Read and translate these sentences:

1. I should have called on him yesterday, if I had known of his arrival. 2. If I had not been told his name, I should never have recognized him. 3. You would not have caught cold, if you had had your coat on. 4. If you had taken the medicine yesterday, the temperature would have gone down. 5. If he had not helped us yesterday, the project would not have been completed. 6. If you had arrived a few minutes earlier, you would have met him. 7. She would have shown us places of interest yesterday, if she had not been so busy. 8. I should not have finished the article last week, if he hadn't helped me. 9. They could have caught the train, if they had started earlier. 10. They would have gone down to the country last Saturday, if it had not rained hard. 11. I should have called on you yesterday, if I had not had to do my home-work. 12. If he had liked the play, he would have gone to the theatre

6. Open the brackets and make the sentences of type I (of a real condition):

1. If I (to see) John, I (to tell) him your news. 2. He (to be) very pleased if it (to be) really true. 3. If you (to go) to town on Monday, you (to meet) my brother Tom. 4. If you (to need) help, my father (to help) you. 5. We (to have) a picnic lunch if the day (to be) fine. 6. If you (to ask) a policeman, he (to tell) you the way. 7. I (to finish) the job tomorrow if I (to can). 8. I (not / to require) an umbrella if it (not / to rain). 9. If she (to think) it over carefully, she (to form) a clear opinion. 10. If they (to catch) the bus now, they (to arrive) at half past nine. 11. He (to find) the answers if he (to look) at the back of the book. 12. If you (to want) me to, I (to come) for a walk with you. 13. If he (to write) to her, she (to answer) at once. 14. If you (to wait) a few moments, the waiter (to bring) your coffee. 15. He (to lose) weight if he (to stop) eating too much. 16. If she (to be) patient, I (to try) to explain. 17. I (to wear) a purple tie only if I (to must). 18. If we (to leave) at once, we (to catch) the early train. 19. If he (to do) that again, his father (to punish) him. 20. If she (drink) this medicine, she (to feel) much better.

7. Open the brackets and make the sentences a) of a real condition, b) of an unreal condition referring to present:

1. If I (to know), I (to tell) you. 2. If she (to want) to talk she (to ring up). 3. Her health (to improve) if she (to sleep) longer. 4. If he (to have) enough money, he (to buy) a large house. 5. She (to feel) lonely if Peter (to go) out every evening. 6. We (to be) pleased to see you if you (to arrive). 7. If we (to can) come on Sunday, we (to come). 8. I (to understand) Mr. Smith if he (to speak) slowly. 9. We (not / to go) by ship unless there (to be) no other way. 10. If you (not / to give) him good meals, he (not / to be able) to work hard.

8. Change the sentences of type II into the sentences of type III:

1. If she weren't tired, she could do this work better. 2. He would do more work if he were able. 3. I should live better if I earned more money. 4. If I knew the answer, I should tell you. 5. He wouldn't come unless you invited him. 6. We shouldn't remember it if it weren't so strange. 7. If I had time, I would help you. 8. Peter would come if you wanted him to. 10. If you wrote more often, you would receive more letters. 11. They would prefer to keep it if they could. 12. I would buy it by myself if I had money. 13. If they offered it to me for nothing, I wouldn't take it. 14. I should break a promise if I answered your question. 15. If you swore to keep a secret, I would tell you.

9. Match the parts of sentences in A and B columns:

A	B
1. If I go on a diet	a. we'll make a snowman
2. If it's sunny tomorrow	b. I'll buy you some chocolate
3. If John doesn't hurry	c. she'll have to take a taxi
4. If it snows	d. I'll lose weight
5. If there are no buses	e. he'll be late
6. If you are a good girl	f. we'll go for a picnic

12. Complete the situation

1. He is busy and does not come to see us. If ... . 2. The girl didn't study well last year and received bad marks. If ... . 3. He broke his bicycle and so he didn't go to the country. If ... . 4. He speaks English badly: he has no practice. If ... . 5. I had a bad headache yesterday, that's why I didn't come to see you. If ... . 6. The ship was sailing near the coast, that's why it struck a rock. If ... . 7. He was not in town, therefore he was not present at our meeting. If ... . 8. The pavement was so slippery that I fell and hurt my leg. If ... . 9. The sea is rough, and we cannot sail to the island. If ... . 10. They made a fire, and the frightened wolves ran away. If ... . 11. It is late, and I have to go home. If ... . 12. I was expecting my friend to come, that's why I couldn't go to the cinema with you. If ... . 13. He always gets top marks in mathematics because it is his favourite subject and he works a lot at it. If ... . 14. I didn't translate the article yesterday because I had no dictionary. If ... . 15. We lost our way because the night was pitch-dark. If ... . 16. The box was so heavy that I couldn't carry it. That's why I took a taxi. If ... .

13. Make up Conditional sentences:

1. The travelers had no camera with them, so they could not take photos of the beautiful scenery. If ... . 2. There was no sugar left, so we had to go to the shop late in the evening. If ... . 3. This house is very nice and comfortable, but it is not very good for living because it is situated close to a chemical plant and the air around is

very bad. If ... . 4. He is an excellent specialist, but I can't ask his advice because I'm not acquainted with him. If ... . 5. You cannot enjoy this merry evening party because you have a toothache. If ... 6. You know the material well enough, but you are very absent-minded, and that's why you always make many mistakes. If ... . 7. You did not ring me up, so I did not know you were in trouble. If .. . 8. You left the child alone in the room, so he hurt himself. If ... . 9. They spent a year in the tropics, so they got very sun-tanned. If ... . 10. It rained heavily, so we got drenched to the skin. If ... . 11. Why didn't you watch the cat? It ate all the fish. If ... . 12. A huge black cloud appeared from behind the forest, so we had to turn back and hurry home. If ... . 13. We shall not go to see them because it is very late. If ... . 14. Naturally she was angry, because you were in her way. If ... .

14. Open the brackets using the verbs in the necessary tense-form:

1. If she (to ask) me yesterday, I should certainly have told her all about it. 2. If you (to do) your morning exercises every day, you health would be much better. 3. If he is not very busy, he (to agree) to go to the museum with us. 4. If I (not to be) present at the lesson, I should not have understood this difficult rule. 5. If they (to know) it before, they would have taken measures. 6. If you really loved music, you (to go) to concerts much more often. 7. If you had not wasted so much time, you not (to miss) the train. 8. If you (not to miss) the train, you would have arrived in time. 9. If you had written the test- paper successfully, you (not to get) a "two". 10. If I (not to know) English, I should not be able to enjoy Byron's poetry. 11. The dish would have been much more tasty, if she (to be) a better cook. 12. If I (to have) his telephone number, I should easily settle the matter with him. 13. He (not to go) there, if his family had not been invited. 14. If he liked children, he (to work) at school.

15. Complete the following sentences:

1. If I didn't have a lot of things to do... 2. They would publish his story if ... 3. If he were interested in ... 4. If she hadn't followed my advice ... 5. How would you react if ...? 6. I wouldn't think of changing my job if ... 7. He wouldn't buy this picture if ... 8. We would have flown to California if ... 9. If I read more about the history of this country ... 10. We should have stayed in San Francisco longer if ... 11. We could have taken photos of all the sights if ... 12. I shouldn't have been so tired when we got to the town if ... 13. If I had known that you were in hospital ... 14. If you had arrived ten minutes earlier ... 15. I shouldn't have believed it if ... 16. If you had told me that he never paid his debts ... 17. If she hadn't a headache ...

16. Translate into English:

1. Оның орнында мен ертең барлығын оқытушыға түсіндірер едім. 2. Сіздің орыныңызда мен бүгін қаланы көрер едім. Сізде жеткілікті уақыт бар. 3. Егер ол тауға барған жағдайда, тез сауығып кетер еді. 4. Егер ауа райы жақсы болса, сенбі мен жексенбі күндері қалаға барар едік. 5. Егер сіз ағылшын кітаптарын көп оқыған болсаңыз, сіз ағылшын тілін жақсы білетін болар

едіңіз. 6. Егер сіз оған қазір қоңырау шалсаңыз, сіз онымен сөйлесе аласыз. 7. Егер ол жексенбі күні шаршамағанда, ол сізге қосылар еді. 8. Егер сіз оңға бұрылмаған жағдайда, сіз адасаспас едіңіз. 9. Егер ауа райы жаман болмағанда, балалар таңертең серуендеп алар еді. 10. Егер кеше оның басы қатты ауырмаса, ол аударымды аяқтар еді. 11. Егер сен кеше кешке оны сұраған жағдайда, ол поштаға кіріп, жеделхат жіберер еді. 12. Егер сіз бәрін оған түсіндіргенде, ол сізге көмектесер еді. 13. Егер сіз оны қазір қарсы алатың болғанда, сіз оны танымайтын болар едіңіз. 14. Егер Мен сіздің орнында болсам, мен ата-анаммен кеңестенетін болар едім. 15. Егер жаңбыр болмаса, біз серуендей алатың едік. 16. Егер сіздің көмегіңіз болмаса, жұмысты уақытында аяқтамас едім.

Шартты райдың қолданылуының түрлері Other cases of using the Subjunctive Mood

Шартты ұсынысты сөйлемдерден басқа шартты рай келесі жағдайларда нақты емес әрекетті білдіру үшін қолданылуы мүмкін:

а) после глагола **wish**.

Болашаққа тілек	<p>She will not tell me. Ол маған айтпайды.</p> <p>He isn't going to be here. Ол осында болмайды.</p> <p>He can't come tomorrow. Ол ертен келе алмайды.</p>	<p>I wish she would tell me. Мен оның маған айтқаның қаладым.</p> <p>I wish he were going to be here. Оның бұл жерде болмайтыны өкінішті.</p> <p>I wish he could come tomorrow. Ол ертен келе алмайтыны өкінішті.</p>
Қазіргі кездегі тілек	<p>I don't have a bicycle. Менің велосипедім жоқ.</p> <p>It is so cold. Өте суық.</p> <p>I can't speak French. Мен французша сөйлей алмаймын.</p>	<p>I wish I had bicycle. Мен менде велосипед болуымды қалаймын.</p> <p>I wish it weren't so cold. Мен осылай суық болмағанды қалаймын.</p> <p>I wish I could speak French. Француз тілінде қалай сөйлегім келеді.</p>
Болашақтағы тілек	<p>He didn't finish his work. Ол өз жұмысынды аяқтаған жоқ.</p> <p>I went to the party. Мен кешке бардым</p> <p>Mary couldn't come. Мэри</p>	<p>I wish he had finished his work. Ол өзінің жұмысын аяқтамағаны өкінішті.</p> <p>I wish I hadn't gone to the party. Менің кешке бармағаным дұрыс болар еді.</p> <p>I wish Mary could have come.</p>

	келе алмады.	Мэрридің келмегені өте өкінішті-ақ.
--	--------------	-------------------------------------

б) **as if/as though** шылаулардан кейін:

He speaks **as if** he **were** an expert in this field (Present)

She speaks French so nicely **as though** she **had lived** in France for all her life.(Past)

He behaves **as if** he **would follow** my advice. (Future)

Ол осы саладағы маман сияқты айтып тұр.

Ол Францияда өмір бойы өмір сүрген сияқты французша жақсы сөйлейді.

Ол менің кеңесімді орындайтындай сияқты өзін ұстайды

в) **to demand, insist, suggest, propose, order, require, recommend** және т.б. етістіктерден кейін:

The teacher **demands** that we **should** come to school on time.

I **recommend** that she **should not** go there.

Мұғалім біздің мектепке уақытында келуді талап етеді.

Мен оған сол жерге баруға кеңес бермеймін.

Am.E.-де келесі конструкция қолданылады:

He **suggested/ recommended** that I/we **see** the musical.

She **insisted** that they **not tell** him the truth.

Ол маған мюзиклді қарауға ұсынды (кеңес берді).

Ол оған шындықты айтпау үшін талап етті.

г) **important, necessary, desirable, doubtful** және т.б. сын есімдерден кейін:

It is important that you **should not be** late.

Сіздің кешікпегеніңіз өте маңызды.

д) бағыныңқы сөйлемдерде **that, in order that, so that, lest** шылауларынан кейін:

Smb. does (did) smth.	that so that in order that	smb.	can (could) may (might) do smth.
	lest		should

Write down my telephone number **so that** you **could (might)** call me.

Timber is painted **lest** it **should decay**.

Маған қоңырау шалу үшін телефон нөмірін жазыңыз.

Ағаш сапасы бұзылмас үшін оны бояйды.

1. Open the brackets using the verb in the necessary form, translate the sentences into Russian:

1. I wish I (to know) Spanish. 2. I wish I (to be) at the party yesterday. 3. I wish we (to meet) again next summer. 4. I wish I (not to drink) so much coffee in the evening: I couldn't sleep half the night. 5. I love sunny weather. I wish it (to be) warm and fine all the year round. 6. I wish you (to send) a word as soon as you arrive. 7. He speaks English as if he (to be) an Englishman. 8. She looks as if she (to be) ill for several months. 9. She dances as if she (to be) a professional dancer. 10. He speaks to me as though he (to know) me for ages. 11. They suggested that the museum (to be reconstructed) this year. 12. The doctor insisted that I (to stay) in bed for some more days. 13. It is important that we (to know) all the details of his plan. 14. It is necessary that you (to follow) my advice. 15. It is recommended that the goods (to be delivered) in time. 16. He speaks slowly so that we (to take) notes after him. 17. Put on your warm coat lest you (to catch cold). 18. They spoke in low voices so that we (not to hear) what they were talking about.

2. Read and translate these sentences:

1. She suggests that we should take Ann to the skating rink. 2. He suggested that we should put off our work till Monday. 3. I insisted that you should see a doctor. 4. We suggest that we should start the experiment next week. 5. He insisted that I should spend summer in the mountains. 6. It is important that you should carry out experiments at this laboratory. 7. It is necessary that the students of our group should take part in the students' scientific work. 8. It is recommended that we should discuss all the details of the contract. 9. I wish I were free now. 10. She wishes she were a film star. 11. He looked at her as if he had never seen her before. 12. Her parents always speak with her as if she were a small girl. 13. She repeated her address twice so that I could remember it.

3. Complete the sentences:

1. I wish ... 2. Her parents wish .... 3. He wished .... 4. He speaks about this film as if.... 5. She looked at him as though.... 6. The boy behaved as if .... 7. The father demanded that .... 8. The manager suggested that .... 9. I insist that .... 10. The doctor recommended that .... 11. It is important that.... 12. It is necessary that... 13. It is suggested that.... 14. I left the house earlier so that.... 15. We hurried to the station lest .... 16. She learnt the grammar rule in order that....

4. Paraphrase the following sentences using the verb "wish":

1. It's a pity you are not with us these days. 2. It's a pity my friend didn't enter the University. 3. He was sorry that he hadn't had enough time to finish his test paper. 4. It's a pity we shan't be able to reach home before tea-time. 5. I am sorry I've told you this news. 6. What a pity you don't know enough physics. 7. Unfortunately they won't return before Christmas. 8. The student was sorry he had not studied the material better and had shown such poor knowledge at the examination. 9. It's a pity that you did not send for a doctor in time.

5. Translate into English:

1. Ол институтты тастап кеткенің өкінді. 2. Бұл қызықты кітапты

оқымағаныңыз өкінішті. 3. Ол сөйлеуде көптеген қателер жасайтыны өкінішті. 4. Қазір бізде демалыс болса жақсы болар еді. 5. Өкінішке орай, сен бізбен бірге қала сыртына бара алмайсың. 6. Біз қаланы мүмкіндігінше тезірек қарауды ұсындық. 7. Ол осындай жаман ауа райында үйде қалуды талап етті. 8. Николай тасушы алуды ұсынды, өйткені бізде көп жүк бар болды. 9. Мен оларға оған жазба қалдыруды ұсындым. 10. Олар бір-бірін бұрыннан білген сияқты сөйлескен. 11. Ол кәсіби әнші сияқты ән айтады. 12. Ол суретке бұрын ешқашан көрмеген сияқты болып қарады. 13. Ол біреу артынан келе жатқан жоқпа үшін қарауға тоқтады. 14. Ол көшенің шуын естімеу үшін терезені жапты. 15. Олар бізді олардың жаңа үйін көруіміз үшін шақырды. 16. Қатып қалмау үшін пальто киіңіз.

The

non-finite forms of the verb

Participle I (ЕСІМШЕ)

I есімше осы формула бойынша құрылады: етістіктің түбіріне –ing: read – reading "оқу", leave – leaving "кету", sit – sitting "отыру" және т. б. Қосылу арқылы.

	Active	Passive
Indefinite Participle	asking	being asked
Perfect Participle	having asked	having been asked

Формасы Verb + ing: walking, knowing, smiling.

Қызметі:

1. Анықтауыш:

I saw her smiling face in the window. (Мен оның күлімсіреген бетін терезеден көрдім).

2. Пысықтауыш:

Whistling he closed the door. – Насвистывая, он закрыл дверь. (Ысқыра ол есікті жапты).

Travelling around the world, he visited as much countries as he could. –

Путешествуя вокруг света, он посетил как можно больше стран. (Бүкіл әлемді саяхаттай отыра, ол біраз елде болды).

1. Give the Present Participle of these verbs:

to advertise, to crowd, to produce, to exhibit, to cross, to complete, to sit, to study, to build, to turn, to inform, to greet, to examine, to play, to dance, to fall, to state, to agree.

2. Translate the following participles:

Сатып алушы, сатып ала отырып, сатылатын, алушы, ала отырып, бере отыра, сөйлеп тұратын, жауап бере, жұмыс істейтін, оқи тұра, ашып беретін, алушы, келе жатқан, кіре, көруші, көре.

3. Translate the sentences from English into Kazakh, paying special attention to the function of the Participle in the sentence:

1. The boy playing in the garden is my sister's son. 2. He asked her to go on with her story, promising not to interrupt her again. 3. Receiving no letters from her father, she called him. 4. He left the office at three o'clock, saying he would be back at five. 5. She stood leaning against the wall. 6. He lay on the sofa reading a book. 7. Seeing her he raised his hat. 8. Having signed the letter the manager asked the secretary to send it off at once. 9. Having lived in that town all his life, he knew it very well. 10. Having arranged everything, he went home on the 10.30 train. 11. Being checked with great care, the report didn't contain any errors. 12. Being told of his arrival, I went to see him. 13. Having been advised by the doctor to go to the south, she decided to spend her holiday in Sochi. 14. A person bringing good news is always welcome.

4. Replace subordinate clauses by participial constructions:

1. I think the man who is trying on that suit, wears the same size as you do. 2. When the director came into the office he saw several people who were waiting for him. 3. I don't know the name of the actress who is playing the part of Karenina. 4. When I lived in Moscow I often visited the Tretyakov Gallery. 5. The famous ballerina who was dancing the leading part made the greatest impression on us. 6. When she crosses the street she is always very careful. 7. When I travel I always reserve accommodation in advance. 8. When the editor learned that his newspaper had been taken over by another publisher, he resigned from his position. 9. When I visit a strange city, I like to have a guide-book with me. 10. Now that I have heard you side of the question, I am more inclined to agree with you.

5. Join the groups of sentences, using participles, and making any necessary changes in the word order:

Model: 1. He got off the bus. He helped his grandmother.

Getting off the bus, he helped his grandmother.

2. They found the treasure. They began quarrelling about how to divide it.

Having found the treasure, they began quarrelling about how to divide it.

3. He was exhausted by his work. He threw himself on the bed.

Being exhausted by his work, he threw himself on the bed.

1. He realized that he had missed the last train. He began to walk. 2. She didn't want to hear the story again. She had heard it all before. 3. She entered the room suddenly. She found them smoking. 4. I turned on the light. I was impressed by what I saw. 5. We visited the museum. We decided to have lunch in the park. 6. He offered to show us the way home. He thought we had got lost. 7. She asked me to help her. She realized she couldn't move it alone. 8. He fed the dog. He sat down to his own dinner. 9. I didn't like to sit down. I knew that the grass was very wet.

6. Translate into English:

1. Орындықта отырған әйел-редактордың әйелі. 2. Тақтада тұрған ер адам-біздің оқытушы. 3. Дуал, қоршаған БАҚ, жақында боялған. 4. Ұйықтайтын баланы оятпа. 5. Диванда ұйықтап жатқан бала ауырып жатыр. 6. Ауруды сезініп, Джо жұмысқа бармауды шешті. 6. Соңғы сөйлемді қалай аудару керектігін білмей, әпкемнен көмек сұрадым. 7. Біз теңіз жағалауында керемет теңіз ауасын тамашаладық. 8. Сіздің бақылауыңызды байқамаған балалардың ойнағанына қарау өте қызықты 9. Үйге оралып келе жатқанда, біз спектакль туралы әңгімелестік. 10. Оның телефон нөмірін білмей, мен оған қоңырау шала алмадым. 11. Бұл күлкілі қызды қараңыз, менің ойымша, мен оны білемін. 12. Олар келесі күні Лондонға ұшып бара жатқан ұшаққа екі билет сатып алды.

Participle II (КӨСЕМШЕ)

Көсемше II формасы етістіктердің қатысуының нысаны осы етістіктердің өткен уақыт формасымен сәйкес келеді, яғни етістік түбіріне **-ed** суффиксінің қосылуы арқылы жүзеге асады : **solved** - рұқсат етілген, **closed** – жабық.

II стандартты емес етістіктердің қатысуының нысаны әртүрлі тәсілдермен қалыптасады: түбірдегі дауыстыны немесе соңғы дауыссыздың өзгеруі және т. б. ("етістіктің 3-ші формасы" V3 деп аталады)): **spoken, made, gone**.

Қызметі

а) анықтамасы

the solved problem/ the problem solved – шешілген тапсырма

Қазақ тілінде II есімше **-ған -ген -қан -кен** арқылы жүзеге асады:

the houses **built**
the **opened** book
the method **used**

Салынған үйлер
Ашылған кітап
Қолданылған әдіс

б) Жағдай

Well-known all over the world the Russian book on Electronics was also translated into English. Электроника бойынша орыс кітабы бүкіл әлемде танымал болғандықтан, ол ағылшын тіліне де аударылды.

When given the book read the chapter about environment protection. Когда вам дадут книгу, прочтите главу об охране окружающей среды.

1. Give the three forms of these verbs and translate their Past Participle forms into Kazakh:

to repeat, to complete, to examine, to hold, to open, to make, to tell, to send, to spend, to build, to show, to know, to forget, to buy, to invite, to break, to see, to find

2. Translate the following participles:

жазылған, әкелінген, сұралған, сатып алынған, аударылған, айтылған, жоғалған, істелінген, салынған, ұмытылған, оқылған, сынған, ұрланған, пайдаланылған, тексерілген.

3. Translate the sentences from English into Kazakh, paying special attention to the function of the Participle in the sentence:

1. You can get the recommended book in the library. 2. Informed of the arrival of the ship they sent a car to the port. 3. She showed the travelers into the room reserved for them. 4. Books read in childhood seem like old friends. 5. The answer received from her greatly surprised us. 6. The story told by him made a great impression on us. 7. The price of compressors quoted by the firm is very high. 8. The cars produced by this company are of high quality. 9. We are satisfied with the achieved agreement between our countries. 10. When she entered the room she saw pieces of a broken vase on the floor. 11. The article written by him was a success. 12. The mistakes found in the test must be corrected right away.

4. Use Past Participle instead of attributive clauses:

1. The book which was translated by a friend of mine is very interesting. 2. The blocks of houses which were built in new districts of Astana are nice and comfortable. 3. The progress which is achieved by our chemical industry is wonderful. 4. Everybody likes pictures which are painted by Rapin, the famous Russian artist. 5. The new performance which is produced at the Sovremennik theatre made a great impression on everybody. 6. Did you take part in the talks which were held last week? 7. The houses which were built many years ago are not as convenient as the modern ones. 8. At the conference they discussed new methods which were used in building. 9. The TV-set which you bought a week ago is of the latest design. 10. The price-list which you enclosed with this letter gives all terms of payment and delivery. 11. The book which you bought is very interesting. 12. These are the samples of the products which were produced at our factory last month.

5. Join the groups of sentences, using Past Participle, and making necessary changes in the word order:

1. The painting was lost for many years. It turned up at an auction. 2. The meat was cooked for several hours. It was still tough. 3. The picture is seen from this angle. It looks rather good. 4. Different vegetables are sold in this shop. They are grown without chemicals. 5. This poem is often read aloud. It is very effective. 6. He was exhausted by his work. He threw himself on the bed. 7. He found his revolver. He loaded it and sat down facing the door. 8. He stole the silver. He looked for a place to hide it. 9. The lion found the cage door open. He left the cage and went slowly towards the zoo entrance. 10. We were soaked to the skin. We eventually reached the station.

6. Open the brackets, using Participle I or Participle II:

1. I must have the mixer (fixing, fixed). 2. I don't find this story (amusing, amused). 3. My room is in a mess: I really must get it (tidying, tidied) up. 4. I would stay at home after such a (tiring, tired) day. 5. Uncle Frank has a gentle old horse (naming, named) Pete on his farm. 6. Can you smell something (burning, burned)? 7. He opened the letter with (shaking, shaken) fingers. 8. She had rather a (pleasing, pleased) look on her face. 9. Deeply (shocking, shocked) I left them. 10. When (answering, answered) your question yesterday I forgot this fact. 11. He walked along the road with his collar (turning, turned) up, hands in pockets. 12. I didn't enjoy the party because I was (boring, bored) there. 13. Why not throw away the (breaking, broken) umbrella we are not likely to repair it. 14. She didn't pay any attention to the (ringing, rung) telephone. 15. Don't you think your hair needs (cutting, cut)? 16. Can you think of the name of an animal (beginning, begun) with "B"?

7. Make up sentences according to these models, use the verbs given in brackets:

1. They have already examined the samples sent by the firm. (to advertise, to state, to request, to require, to buy)
2. All the points discussed during the talks have been settled. (to consider, to grant, to conclude, to mention)

8. Translate into English:

1. Полиция ұрланған көлікті іздеп жатыр. 2. Барлығы осы инженер жазған мақалаларды үлкен қызығушылықпен оқып жатыр. 3. Осы компания шығаратын жаңа компьютер моделі нарықта үлкен сұранысқа ие. 4. Әже айтқан ертегі балаға үлкен әсер қалдырды. 5. Дүкенде жарнамаланған тауар жоқ еді. 6. Біз Джон Нильсон жазған мақаланы талқыладық. 7. Олар көп жыл бұрын салынған үйде тұрады. 8. Оның аударылған мәтіні өте қиын болды. 9. Нелли қорапты ашқан кезде, ол сынған вазаны көрді. 10. Орындықта ол ұмытылған сөмкені көрді. 11. Кітапханада алынған кітап он күннен кейін қайтарылуы тиіс. 12. Осы зертханада жүргізілген сынақтар өте маңызды.

The Infinitive

Инфинитив формасы

Белсенді кепіл	пассивті кепіл
Indefinite to read	to be read
Continuous to be reading	to be being read
Perfect to have read	to have been read
Perfect Continuous to have been reading	-

Инфинитив функциялары

а) Бастауыш

It was not easy **to live** there because of the severe climate. (= **To live** there was not easy...)   Онда қатал климатқа байланысты өмір сүру қиын болды.

б) анықтауыш

The problem **to be solved** is complicated.   Шешуді талап ететін проблема өте қиын.

в) толықтауыш (етістік-баяндауышпен немесе to be етістігі сын есіммен бірге)

I was sorry **to hear** about his death.   Мен оның қайтыс болуы туралы естігенде өкіндім.

We agreed **to help** him.

Біз оған көмектесеміз деп келістік.

г) мақсат пысықтауышы

One must study hard **to know** English well.   Ағылшын тілін жеткілікті білу үшін көп жаттықтандыру қажет.

1. Use the particle to before the Infinitive where necessary:

1. I like ... play the guitar. 2. My brother can ... speak German. 3. We had ... put on our raincoats because it was raining heavily. 4. They wanted ... cross the river. 5. It is high time for you ... go to bed. 6. May I ... use your telephone? 7. I would rather stay at home today. 8. Would you like to go to Paris? 9. You look tired. You had better ... go home. 10. I'd like ... speak to Jane, but I can't ... find her telephone number. 11. Let me ... help you with your English. 12. I think I shall be able ... solve this problem. 13. I shall ... do all I can ... help you. 14. The teacher made the students ... repeat the sentence twice. 15. She did not let her mother ... go away. 16. That funny scene made us ... laugh.

2. State the form and the function of the Infinitive. Translate the sentences into Kazakh:

1. To go on with this discussion is to waste time. 2. Oh, I'm sorry to have taken so

much of your time. 3. It all sounds too good to be true. 4. Now the first thing to decide is what to take with us. 5. He was the first to break the silence. 6. Look back to make sure you haven't left anything behind. 7. She was the last to realize how dangerous it was. 8. I didn't come here to be shouted at. 9. He came here to speak to me, not to you. 9. To meet the demands for goods, new shops have been opened in the town. 10. The plan will be discussed at the meeting to be held on May 25. 11. It is not at all necessary to go into details. 12. I rose to receive my guests. 13. He looked at the shelves of books to be read. 14. He received a letter to say that he was expected at the family dinner.

3. Replace the group of words in bold type by the Infinitive according to the model:

Model: She was the first lady **who left**.

She was the first (lady) to leave.

1. The manager was the last **who left** the shop. 2. There was no place **where we could sit**. 3. He was the only one **who realized** the danger. 4. I have no books **which I can read**. 4. Is there anybody **who will help** you with your spelling? 5. Don't forget that she has a baby **she must take care of**. 6. He opened the door, **he intended to go out**. 7. I have only a few minutes **in which I can explain** these words to you. 8. I have an examination **which I must take** soon, so I can't go to the theatre with you. 9. Here is something **which will warm** you up. 10. Here are some more facts which will prove that your theory is correct. 11. Here is a new brush **which you will clean** your teeth with. 12. Here are some shelves **which you can keep** your books on. 13. Have you got anything **that you want to say** on this subject?

4. Use the correct form of the infinitive in brackets:

1. Remember (to lock) the door. 2. He refused (to lend) me 5\$. 3. Henry is said (to smoke) for 20 years. 4. He is reported (to win) 1000\$. 5. She wanted (to introduce) to me. 6. The students appear (to inform) about it long ago. 7. He expected {to help) by his friends. 8. I am glad (to do) all the homework yesterday. 8. I am sorry (to break) my pen. 9. She seems (to work) at this problem ever since she came here. 10. I hope (to see) you soon. 11. I hate (to bother) you, but the students are still waiting (to give) books for their work. 12. He seems (to know) French very well: he is said (to spend) his youth in Paris. 13. He began writing books not because he wanted (to earn) a living. 14. I'll try (to do) what I can (to do). 15. There is nothing (to trouble) about.

5. Complete the following sentences by adding the infinitive to each sentence:

1. Her dream was.... 2. What I wanted was .... 3. The general idea was .... 4. His hobby is .... 5. The first thing you must do is .... 6. The last thing I meant was .... 7. The main thing is .... 8. The only thing to do was .... 9. Your only chance is .... 10. Your job will be .... 11. My only wish is .... 12. What she wants is ....

6. Translate into English using the necessary form of the Infinitive:

1. Мен сізге бұл оқиғаны айтып өткеніме қуаныштымын. 2. Маған бұл оқиғаны айтып кеткеніне қуаныштымын. 3. Мен сізді осы жазушымен таныстырғым келеді. 4. Мен осы жазушымен танысқым келіп тұр. 5. Мен оны вокзалда қарсы алғанымызға қуаныштымын. 6. Біз оны кешке шақырғаны үшін өте қуаныштымын. 7. Балалар аулада ойнауды жақсы көреді. 8. Ол осы атақты сурет галереясына келуіне бақытты болады. 9. Ол осы қызықты фильмді көргеніне қуанышты болды. 10. Мен сізге соншама алаңдаушылық келтіргеніне өкінемін. 11. Ол бізге қажетті мәліметтер бергеніне қуанышты. 12. Ол классикалық музыканы тыңдауды ұнатады. 13. Бұл туралы сізбен сөйлескім келеді. 14. Ол балаларға өзенге баруға рұқсат берді, өйткені өте ыстық болды.

The Complex Object

The Construction “Object + Infinitive or Participle I”

Күрделі толықтауыш

Бұл құрылым "күрделі толықтауыш", себебі екі элементтен тұрады, олардың біреуі жалпы жағдайдағы зат есім немесе Объектілік жағдайдағы есімдік, ал екіншісі-infinitive немесе қазіргі уақыттың есімшесі.

«Күрделі толықтауыш» етістіктерден кейін қолданылады:

а) ақыл-ой қызметтерін білдіретін: **to know, to think, to consider, to believe, to find** санау, пайымдау, **to expect** күту, үміттену, **to suppose, to mean**. Осы етістіктерден кейін көбінесе **to be** етістіктері қолданылады. (**to consider, to find**)

I knew **them to be** right.

Мен олардікі дұрыс екенін білдім.

I find **him (to be)** a very clever man.

Мен ол өте ақылды адам деп табамын

She doesn't consider **him (to be)** an honest man

Ол оны адал адам деп санамайды.

We expect **them to come** soon.

Біз олар жақында келеді деп күтеміз.

б) тілек және ниетін білдіретін: **to want** қалау, **to desire** тілеу, **to mean** ойға алу, **to intend** жаһаттау, **to choose** таңдау:

I want **him/them/the students to read** the novel.

Мен оның/олардың/студенттердің осы романды оқығанды қалаймын.

He intended **me to go** with him to India.

Ол менің онымен бірге Үндістанға баруды қалады.

в) сезімдерді немесе эмоцияларды білдіретін: **to like** жақсы көру, ұнату, **to dislike** ұнатпау, **to hate** жек көру:

What would you like **me to do**?

Сіз менің не істегімді қалайсыз ?

г) сезімтал қабылдауды білдіретін: **to hear** есту, **to see** көру, **to watch** бақылау, **to notice** байқау, **to feel** сезу, **to observe** бақылау. Осы инфинитив етістіктерден кейін **to** шылауы қолданылмайды. Іс-әрекет сөйлеу кезінде орын алғанын көрсету үшін, инфинитивтің орнына I форма есімшесін пайдалануға болады:

I saw **her leave/ leaving** the house.

Мен оның үйден кеткенін көрдім.

He heard **the car stop/ stopping**.

Ол қалай машина тоқтағаның естіді.

"Күрделі толықтауыш" конструкциясы пассивті кепілде де қолданылуы мүмкін:

I want **the book to be read** by you.

Мен сіздің осы кітап оқығаныңызды қалаймын.

He expected **the machine to be seen** in operation.

Ол машинаны іс-қимылда көруді күтті.

1. Read and translate the following sentences:

1. I'd like you to tell me something about your trip. 2. They expect us to finish the work in time. 3. Do you expect your son to do well at school? 4. He wanted the secretary to reserve a room for him at the hotel. 5. We expected the train to arrive at the station in time. 6. I'd like you to make an appointment with Mr. Smith for tomorrow. 7. He doesn't want us to miss the 7 o'clock train. 8. I don't want you to miss the opportunity of visiting the exhibition. 9. We'd like you to join us for dinner. 10. I've often heard him talk about the town he was born in. 11. The father didn't notice his son put on his coat and go out of the room. 12. I myself saw your friend walking along the platform. 13. Little children watched the old men playing chess. 14. She felt the stranger looking at her.

2. Open the brackets using the Infinitive in the correct voice form:

1. I should like you (to settle) the matter today. 2. I should like the matter (to settle) today. 3. They expected the firm (to sell) the goods on c.i.f. terms. 4. They expected the goods (to sell) on c.i.f. terms. 5. I want you (to send) the letter as soon as possible. 6. I want the letter (to send) as soon as possible. 7. The teacher wanted the students (to read) that book. 8. The teacher wanted that book (to read) by the students. 9. Do you want them (to book) accommodation in advance? 10. Do you want accommodation (to book) in advance? 11. Would you like him (to complete) the translation today? 12. Would you like the translation (to complete) today? 13. We expect them (to clear up) the matter right away. 14. We expect the matter (to clear up) right away.

3. Choose the sentences with the Complex Object:

1. Ann wanted to be introduced to me. 2. Ann wanted him to be introduced to her. 3. We expect everybody to be ready at seven. 4. We want our young artist to accept the best traditions of art. 5. We often heard her sing that song. 6. It is important for the students to learn foreign languages. 7. I knew him to be a very clever man. 8. We knew nothing of the research work to be carried out next month. 9. She wants her plan to be adopted. 10. We know Pete to have been a good sportsman. 11. What makes you suspect him? 12. It is easier to give advice than to follow it. 13. Howard wants to teach you Spanish. 14. He doesn't allow his computer to be used. 15. They made me repeat the story. 16. She seems to have lost the money. 17. He is sure to come in time. 18. I would like you to hurry them up.

4. Translate into English:

"Сіз билетке алдын ала тапсырыс береуімді қалайсыз ба?" - деп мені хатшы сұрады. 2. Біреу маған нәрселерді буып-түйуге көмектесуді қалаймын. 3. Қашан біздің кездесуімізді қалайсыз? 4. Менімен бірге тағы біреудің барғанын қалаймын. 5. Біз олар Парижде апта бойы болады деп күткен жоқпыз. 6. Мен сіздің олардың жаңа мекен-жайын біліп алғаныңызды қалаймын. 7. Біз сіздің бізбен бірге түскі асыңызды жегеніңізді қалаймыз. 8. Мен олардың бізден артық жұмыс істеуді қаламаймын. 9. Телефонның қалай қоңырау шалғанын естідіңіз бе? 10. Мен сіздің конькимен сырғанауды көрген емеспін. 11. Ол қалай жүзгенін бақыладым. 12. Олар пианинода қалай ойнағанын тыңдады. 13. Мен оның үстелге жақындап, хат алғанын көрдім. 14. Сіз ол жиналыста қалай сөйлегенін естідіңіз бе? 15. Мен оның көшені қалай өткенін көрдім. 16. Ол біреу оның иығына тигенін сезді.

The Complex Subject КҮРДЕЛІ БАСТАУЫШ

"Күрделі бастауыш" конструкциясы номинативті жағдайда зат есімнен (есімдік) және инфинитивтен тұрады. Күрделі бастауыш қолданылады:

1. to see, to hear, to watch, to notice, etc. , пассивті кепілдегі етстіктермен	The car was seen to disappear in the distance. Көлік алысқа кеткенін көрдім.
2. с глаголами to think, to consider, to believe, to expect, to suppose, to know, etc. , пассивті кепілдегі етстіктермен	She was heard to laugh heartily. Оның көңілді күлгені естілді He was thought to be honest and kind. Оны өте адал және жақсы адам деп санады. He is considered to have been one of the most popular writers of his time.
3. to say, to report, to ask, to allow, to state, пассивті кепілдегі етстіктермен	Ол өз заманының ең танымал жазушылардың бірі деп саналады. She is said to be working at the factory. Қазір зауытта жұмыс істейді деп айтып тұр. The delegation is reported to have left Astana.
4. to be likely, to be unlikely, to be sure, to be certain сөз тіркестерімен.	Делегацияның Астанада кеткені туралы айтылып тұр. He is unlikely to know her address. Ол оның мекен-жайын білетіні екіталай. He is sure to be asked about it. Ол, әрине, бұл туралы сұрайды.
5. to seem, to appear, to prove, to happen, to turn out, etc. етсістіктерімен бірге.	

	<p>They seem to have quite forgotten us already.</p> <p>Олар бізді ұмытқан сияқты.</p> <p>The first experiment proved to be a success.</p> <p>Бірінші тәжірибе сәтті болды.</p>
--	---

1. Read and translate the following sentences:

1. His childhood is said to have been very difficult. 2. He didn't seem to know you. 3. You are expected to know these things. 4. The actress is said to be very beautiful. 5. He was said to have organized the whole business. 6. The man doesn't seem to recognize you. 7. He is said to have a very good library. 8. She is unlikely to arrive by this train today. 9. They are sure to invite us to their party. 10. She seems to have done it especially for you. 11. He is known to be a very honest man. 12. The experiment is supposed to be made next week. 13. They are said to have a wonderful collection of stamps.

2. Open the brackets using the correct form of the Infinitive:

1. He seems (to read) since morning. 2. He is said (to know) French well. 3. They are supposed (to work) at the problem for the last two months. 4. They turned out (to quarrel). I could hear their angry voices. 5. You are likely (to miss) the train if you don't take a taxi. 6. Her ring was believed (to lose) until she happened (to find) it while cleaning the house. 7. You seem (to look) for trouble. 8. He is said (to spend) his youth in China. 9. She is known (to teach) by her father. 10. He is unlikely (to come). It is raining heavily. 11. She turned out (to know) the subject well. 12. Even if she is out, you needn't worry. She is sure (to leave) the key under the door-mat. 13. A young woman is supposed (to write) this book.

3. Choose the sentences with the Complex Subject:

1. I am sorry to have troubled you. 2. He seems to be sleeping. 3. He was said to have played tennis well. 4. To follow such advice isn't easy. 5. He is a wonderful person to know. 6. We've got nothing to worry about. 7. Our plans are likely to change. 8. He doesn't allow us to read his letters. 9. English is known to have borrowed a lot of French words. 10. We expect everybody to take part in the discussion. 11. Many passengers were reported to have been saved. 12. He happened to see this film twice. 13. She is sure to know some foreign languages. 14. I saw him run. 15. I am sorry to have done it. 16. This river is believed to be suitable for navigation. 17. Do you want me to help you? 18. The performance was said to have been a success.

4. Translate into English:

1. Ол Мәскеуде екенің айтып тұр. 2. Келісім-шартқа осы аптада қол қойылады деп күтілуде. 3. Экспедиция 15 мамыр күні келгенін хабарлайды. 4. Ол бұл романды жазғаны туралы мәлім. 5. Оның ауырып тұрғаны көрініп тұр. 6. Бұл мақала өткен аптада жарияланды сияқты. 7. Бұл үй екі жүз жыл бұрын салынған. 8. Ол жақсы спортшы болды. 9. Мен оны кездейсоқ Сочиде кездестірдім. 10. Оны біздің университетте үздік оқытушылардың бірі деп санайды. 11. Ұшақ Лондонға келді. 12. Ол, мүмкін, кешке келеді. 13. Олар жақын арада қайтып оралатыны екіталай. 14. Ол, бәлкім, үйде алтыдан кейін болады. 15. Біздің қалада жаңа зауыт салынады дейді.

The Gerund ГЕРУНДИЙ

Форма: етістік түбіріне **-ing** жұрнағы қосылады. Герундий процестегі әрекетті білдіреді және етістік пен зат есімінің қасиеттерін біріктіреді.

Solving this problem is a very **Бұл мәселені шешу** - өте қиын **difficult task.** міндет.

	Active	Passive
Non-Perfect	reading	being read
Perfect	having read	having been read

Функции:

а) **құрамдас бандауыш бөлігі to start, to finish, to go on, to stop** және т.б. етістіктермен бірге.

Everybody went on **applauding**. Барлығы қол соғуды жалғастырды.

to stop етістігінен кейін герундийден басқа инфинитив қолданылуы мүмкін, бірақ инфинитивтің қолдануынан кейін пікірдің мағынасы өзгереді.

The man **stopped reading** the Адам хабарландыруды оқуды advertisement. тоқтатты.

The man **stopped to read** the Адам хабарландыруды оқу үшін advertisement. тоқтады.

б) **тікелей толықтауыш –to like, to prefer, to enjoy, to be worth** және т.б. етістіктерден кейін.

The machines are worth **exhibiting**. Бұл машиналарды экспонаттау керек.

в) **шартты толықтауыш –** етістіктен, өткен шақтағы есімшеден немесе **to look forward to, to object to, to depend on, to be interested in, to be fond of** предлгтарын қалайтын сын есімдерден кейін.

He objects to **my going** away on Ол менің жексенбіде кетуіме қарсы. Sunday.

I am fond of **reading**. Мен оқуды жақсы көремін.

We are interested in **buying** these Біз осы тауарды сатып алуға goods. мүдделіміз.

1. Read and translate these sentences:

1. The doctor went on examining him. 2. Is this model worth producing? 3. The

young girl was fond of dancing. 4. Why do you object to his joining us? 5. I prefer staying at home to going for a walk tonight. 6. Could you please stop making so much noise? 7. I don't enjoy writing letters. 8. Tom left without finishing his dinner. 9. I wonder what prevented him from coming to the party. 10. The arrested man was suspected of breaking into houses. 11. Have you ever thought of getting married? 12. It's no use trying to make you see my point. 13. As to me, I simply love cooking. 14. I had difficulty in finding a place to live. 15. Reading English technical magazines is important for an engineer. 16. They began making the experiment in May. 17. I remember his having been interested in languages in his childhood. 18. What is the reason of his having left our city so suddenly? 19. Instead of restoring the old theatre they decided to build a new one in the centre of the town. 20. At the meeting they discussed different ways of improving their work.

2. Change the structure of these sentences. Use the words given in brackets.

Model: **We *would like to improve* our trade contacts with a number of countries (to be interested in). We *are interested in improving* our trade contacts with a number of countries.**

1. She was sure he'd **continue** to work at the invention (to go on). 2. The producer **doesn't want** Helen to play the leading part (to object). 3. They **all recommend me to see** the performance (to be worth). 4. I **expect him to come** to our place for his holiday (to look forward to). 5. She sings nicely, **it will be a pleasure for us** to listen to her (to enjoy). 6. Eric **would like to set up** a company of his own (to be interested).

3. Combine these sentences using the Gerund. Make all the necessary changes.

Model: **It is a wonderful novel. I am sure you will enjoy it.**

I am sure you will enjoy reading this wonderful novel.

1. An old friend of mine is coming to our city soon. I am looking forward to it. 2. I hope the weather will change for the better. Our trip depends on it. 3. They can join us. Nobody will object to it. 4. My son often plays chess with his father. He is fond of it. 5. It was difficult to translate the article. I could not finish it in the time given to us. 6. My sister often watches TV programs. She is fond of it. 7. We shall go to Sochi next summer. I am looking forward to it. 8. It is a very interesting film. I am sure you will enjoy it. 9. I am going to stay here for one week more. I think you will not object to it.

4. Match the parts of sentences in A and B columns and fill in the table.

A	B
1. It is difficult to keep them	a. sheltering in the barn.
2. The police caught him	b. coming from the house.
3. Will you, please, stop	c. opening the safe.
4. I can hear someone	d. thinking about the problem
5. They left us	e. working all the time.
6. I could smell smoke	f. shouting in the distance.

7. The searchers found the boy

g. changing TV channels.

1	2	3	4	5	6	7
e						

5. Supply Gerund forms for the words in brackets.

1. The baby started crying when he woke up, and went on (cry) all the morning.
2. He didn't want to lose any more money, so he gave up (play) cards.
3. Imagine (keep) a snake as a pet!
4. Please go on (write); I don't mind waiting.
5. He offered to buy my old car, if I didn't mind (wait) a month for the money.
6. At first I enjoyed (listen) to him, but after a while I got tired of hearing the same story again and again.
7. My watch keeps (stop). – That's because you keep (forget) to wind it up.
8. I suggest (telephone) the hospitals before asking the police to look for him.
9. Where is Ann? – She is busy (do) her homework.
10. Let's go for a swim. – What about (go) for a drive instead?
11. I intended to go to the cinema yesterday, but my friend told me the film wasn't worth (see).
12. Do you feel like (go) to a film or shall we stay at home?
13. It's no use (ask) children to keep quiet. They can't help (make) noise.
14. I am tired of (do) the same thing all the time.

6. Fill in the blanks with prepositions where necessary.

1. She showed no intention ... leaving.
2. He didn't object ... being examined.
3. I was not used ... driving a big car through crowded streets.
4. How can I prevent her ... going there?
5. I thanked him again ... lending me the car.
6. He had never had much difficulty ... getting jobs.
7. Jones insisted ... shaking hands.
8. Unfortunately I haven't succeeded ... making much impression on you.
9. I shall look forward ... seeing your book.
10. After all I'm personally responsible ... bringing you back safe and sound.
11. What are your reasons to accuse her ... taking the papers?
12. Everything depends ... being on the spot.
13. Quite late, when he was on the point ... going upstairs, the door bell rang.

7. Complete the sentences using the Gerund.

1. My brother is fond of classic music, he enjoys ....
2. When the weather is fine, I like ....
3. We shall have our vacation in July, everybody looks forward to ....
4. My son's friends are leaving for the Caucasus. I don't object to ....
5. Though the scientist was tired, he went on ....
6. My sister doesn't like skating, she prefers ...
7. The article is very long, it seems, she will never finish ....
8. You will enjoy this opera, it's worth ....
9. The model is quite new, I wonder when they started ....
10. The transaction seems profitable, our company is interested in ...
11. The floor is covered with dust; it needs ....
12. Mary was pleasantly surprised at ....
13. We didn't mind ....
14. She insisted on ....
15. He left the room without ....

8. Put the verb in brackets into correct form: gerund or infinitive.

1. I'm thinking of (go) to Brazil.
2. You cannot live without (do) such stupid things.
3. He isn't good at (drive) his car.
4. Try to avoid (lose) your temper.

5. He seems (know) everything about it. 6. It's no use (cry) over spilt milk. 7. Would you mind (repeat) your threat? 8. You should practise (say), "Red little lorry, yellow little lorry." 9. It is useless (argue) with him. He won't listen to any reason. 10. They were advised (take) a packed lunch. 11. Do you think it's worth (see) this film? 12. If you want (lose) weight, try (eat) less. 13. It's forbidden (smoke) here. 14. I'm not keen on (work) late. 15. I'm not very fond of (shop). 16. He managed (calm) her by promising to return soon. 17. Mary is crazy about (take) photographs. 18. In Arabia the usual way of (travel) is by camel.

9. Translate the sentences into English:

1. Біздің еліміз әлемдегі барлық елдермен достық қарым-қатынасты дамытуға мүдделі. 2. "Мен сіздің өкіліңізбен кездесуді асыға күтемін", - деді мистер Браун хатшыға телефон арқылы сөйлесіп. 3. Барлығы Соколов Лондонға кеткенге дейін жеделхат алғанына байланысты болады. 4. Біз маусым айының басында жаңа қонақ үй салуды бастауға қарсы емеспіз. 5. Мен оның футбол ойнауды неге тоқтатқанын түсінбеймін. 6. Менің досыма Рихтер ойыны ұнайды. 7. Мен оны өте ақылды адам екенін білемін. Оның кеңесіне зер салу керек. 8. Николай Островский ауыру болғанымен, ол жазуды жалғастырды. 9. Кешіккенімді кешіріңіз. 10. Ол олардың ұсынысын ойлағаннан кейін, ол оны қабылдамауды шешті. 11. "Сізбен көріскеніміз өте жақсы болды", - деді ескі мұғалім. 12. Бұл туралы маған айтқаныңызға рахмет. 13. Бір қызығы, жаңбыр қашан тоқталады? Ол үш күн бойы жауып тұр. 14. Сіз есікті жабуды ұмытпадыңыз ба? - Кеңседен кеткен кезде оны жабқаным есімде. 15. Бұл фильмді қарауыңызды көндіремін.

Қолданылған ақпарат көздері

1. I. Vasilevitskaya, E. Glikina Develop your speech habits. Moscow Vyssaja skola, 1992.
2. Alexander L.G. First Things First”. Санкт-Петербург, 2006.
3. М. Гиндлина 1000 упражнений и заданий по английскому языку. Москва Издательство «Астрель», 2002.
4. Л. Хведченя, Р. Хорень Английский язык для вузов. Минск «Высшая школа», 2005.
5. Голицинский Ю. Грамматика: сборник упражнений. СПб: Каро, 1999.
6. Крылов Е.В., Крылова И.П. Английская грамматика для всех. М.: Высшая школа, 1889.
7. Дроздова Т.Ю., Берестова А.И., Маилова В.Г. English Grammar: Referen and Practice: Учебное пособие.- СПб.:Антология, 2004.
8. Омарова З.К., Ағылшын тілінің грамматикалық анықтамасы. Оқу әдістемелік құрал. Қостанай, 2012
9. Murphy R. English Grammar in Use. Cambridge University Press, 1998 – 928 p.